

Buying and selling stocks in Halacha

Show# 280 | July 4th 2020

תהלים פרק לד פסוק יג

מי האיש הקפץ חיים אהב ימים לראות טוב.

ביאור הגר"א על משלי פרק א פסוק כד

ואם לא, יזכור לו יום המיתה. הנה אביעה לכם רוחי. נגד הבעלי לצון ויושבי קרנות, שאין להם תאוות עולם הזה, אלא הלצון חמדו להם¹⁰⁴, כי רוחם לא נחה ולא שקטה עד שידברו דברי הלצון, ומזה להם נחת רוח. והטעם, מפני שבכל דבר שאדם עושה נותנים לו רוח ממרום, והוא המסייע אותו לעשות עוד דברים כאלה¹⁰⁵, וזה הרוח אינו נח ושקט עד שעושה עוד דברים כאלה, והוא נהנה מהם, ומזה יש לו נחת רוח, הן בדבר מצוה או בדבר עבירה, וזהו¹⁰⁶ עבירה גוררת עבירה ומצוה גוררת מצוה¹⁰⁷. וכל דבר עבירה שהיא גדולה, גם הרוח הבאה ממנה היא גדולה, ומתאוה עוד יותר לעבירה, וכן בדבר מצוה גדולה, בא רוח ממקום קדוש מאוד ומתאוה מאוד למצוה ונהנה מאוד מחמת זה ממצוות. וידוע שמצוה הגדולה מכל המצוות היא לימוד התורה, ולהיפך, דברים בטלים וליצנות, שזהו היפוך התורה¹⁰⁸. ולכן יש הנאה מדברים בטלים וליצנות יותר מכל העבירות, אף שאין בזה עולם הזה, אך מחמת שהרוח הטומאה גדולה עד מאוד והיא כמעין הנובע, היפוך התורה שהיא כמעין הנובע, לזה אומר, הלוא אין בזה עולם הזה כלל, רק ההנאה היא מחמת שהוא היפוך התורה, והיא עבירה גדולה והרוח נובע¹⁰⁹, הנה אביעה לכם רוחי, ואז

חפץ חיים הקדמה

ונראה פשוט שהטעם שהחמירה התורה כל כך בזה העוון משום שמעורר בזה הרבה את המקטרג הגדול על כלל ישראל, ועל ידי זה הורג כמה אנשים בכמה מדינות. וזה לשון הזוהר הקדוש פרשת פקודי דף רס"ד ע"ב אית רוחא חדא דקיימא

על כל אינון מארי דלישנא בישא, דכד מתערי בני נשא בלישנא בישא, או ההוא בר נש דאתערי בלישנא בישא, **כדין אתער ההוא רוחא בישא מסאבא דלעילא דאקרי סכסוכא ואיהו שארי על ההוא אתערותא דלישנא בישא דשאר ביה בני נשא, ואיהו עאל לעילא וגרים בההוא אתערי דלישנא בישא מותא וחרבא וקטולא בעלמא**, ווי לאינון דמתערי להאי סטרא בישא ולא נטרי פומייהו ולישנהון ולא חששו על דא ולא ידעי דהא באתערותא דלתתא תליא אתערו דלעילא בין לטב בין לביש וכו' וכלהו דלטורין לאתערא להאי חויה רבא למהוי דלטורא על עלמא, וכלהו בגין האי אתערו דלישנא בישא כד קיימא אתערותא דיליה לתתא. ונוכל לומר שזהו כוונת הגמרא דערכין הנ"ל כל המספר לשון הרע מגדיל עונות עד לשמים שנאמר שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ, פירוש אף שלשונו הוא מהלך בארץ אבל פיו שת בשמים. וכן איתא בתנא דבי אליהו שהלשון הרע שהוא מספר הוא עולה עד כנגד כסא הכבוד, ומזה נוכל לידע את גודל החורבן שמחריבין בעלי הלשון את כלל ישראל.

ועוד טעם אחר לגודל הפגם שבא על ידי עון זה, כי על ידי שאדם הוא פוגם את לשונו בדבורים אסורים, הוא מונע אחר כך כל דבורים של קודש שהוא מדבר מלעלות למעלה. וזה לשון הזוהר הקדוש פרשת פקודי, **ובהאי רוחא בישא תליין כמה גרדינין אחרנין דאינון ממנין לאחרא מלה בישא או מלה טינופא דאפיק בר נש מפומיה**, ולבתר אפיק מילין קדישין וי לון וי לחייהון וכו' וי לון בהאי עלמא וי לון בעלמא דאתי, בגין דאלין רוחין מסאבין נטלין ההוא מלה מסאבא, וכד אפיק בר נש לבתר מילין קדישא, אקדימי אילין רוחי מסאבא מילי ההוא מסאבא, ומסאבי לההוא מלה קדישא, ולא זכי ליה בר נש וכביכול תששא חילא קדישא עכ"ל. הלא נראה בעליל מזוהר הקדוש שכל דברי התורה ותפלה שלנו הם עומדים באויר השמים ואינם עולין למעלה, ומאין תבוא עזרתינו לביאת המשיח וכיוצא בזה.

קדושת לוי ליקוטים

וישלח יהושע שני אנשים מרגלים חרש לאמר (יהושע ב, א). כי כשהצדיק במקום אז מעורר אותו הרשימה אשר כבר היה במקום ההוא, וכאן שהיה בארץ ישראל הרשימה מן המרגלים הראשונים, רצה יהושע שלא לעורר הרשימה מהם. וזהו 'חרש', שיעשו עצמם חרשים שלא לשמוע הרשימה מן המרגלים הראשונים:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ג עמוד ב

רב כהנא חלש, שדרוה רבנן לרבי יהושע בריה דרב אידי, אמרו ליה: זיל בדוק מאי דיניה. אתא אשכחיה דנח נפשיה. קרעיה ללבושיה, ואהדריה לקרעיה לאחוריה, ובכי ואתי. אמרו ליה: נח נפשיה? אמר להו: אנא לא קאמינא, **ומוציא דבה הוא כסיל**. יוחנן חקוקאה נפק לקרייתא, כי אתא אמרו ליה: חיטין נעשו יפות? אמר להם: שעורים נעשו יפות. אמרו ליה: צא ובשר לסוסים ולחמורים! דכתיב השערים והתבן לסוסים ולרכש. - מאי הוי ליה למימר? - אשתקד נעשו חיטין יפות. אי נמי: עדשים נעשו יפות.

לא תרצח

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נח עמוד ב

תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק: כל המלבין פני חבריו ברבים כאילו שופך דמים. - אמר ליה: שפיר קא אמרת, דחזינא ליה דאזיל סומקא ואתי חוורא.

לא תגנוב

תלמוד בבלי מסכת חולין דף צד עמוד א

דאמר שמואל: אסור לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעתו של עובד כוכבים.

רמ"א חושן משפט הלכות עדות סימן לד סעיף ד

המגביה ידו על חבריו להכותו פסול לעדות מדרבנן (ב"י).

בית הלוי פרשת נח פרק ו פסוק יב

וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. אמרו במס' סנהדרין (דף ק"ח) מלמד שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה וכולם על אדם ואדם על כולם, ובמדרש רבה פרשת בראשית (כח ח) אמר דכלם קלקלו מעשיהם הכלב הולך אצל זאב והתרנגול אל הטווס הה"ד כי השחית כל בשר את דרכו. ומדברי המדרש משמע שמאליהם עשו כן, ועי' במהרש"א בסנהדרין שם. ויש להבין דבשלמא האדם הוא בעל בחירה אבל הבהמה הרי אין לה יצה"ר לעניינים כאלו ועשייתה הוא רק בטבעה והיאך תעשה כדברים הללו. והגם דמצינו מעשה כאלו בפרט וכדאיתא בגמרא (יבמות נ"ט ע"ב) ורבעה כלב כופרי, זהו ע"פ מקרה והזדמנות וגם כי היה מלומד אבל שכל המינים יעשו כן הוא דבר קשה לכאורה. וגם יש להבין דבגמרא בסנהדרין שם באותו עמוד איתא וימח את כל היקום אם אדם חטא בהמה מה חטאת כו', וע"ש במהרש"א שהביא דברי המזרחי (ר"פ נח) שכתב דבזה פליג על המימרא דלעיל דכולם קלקלו מעשיהם, ועיין בזוה"ק (ח"א ס"ח ע"א) וז"ל אי בני נשא חטאן בעירי ועופא שמיא ושאר בריין מה חטו, א"ל בגין דכתיב כי השחית כל בשר כולו הוּו מחבלי אורחייהו שבקו זינייהו ודבקו בזיני אחרי. הרי דבאמת תירץ כן דמש"ה השחית גם להבהמה. אמנם עיין במהרש"א שכתב דקשה לעשות פלוגתא בין הני שני מימרות שהובא בגמרא סמוכים זה לזה יעו"ש. רק הענין דכמו דהאדם פועל בעצמו ע"י הרגילו במעשיו הרעים ועושה בעצמו טבע שניה להיות טבעו משתוקק ונמשך לעשות כמעשיו הקודמים, וגם אם בשכלו מכיר כי לא טובים הם וכמו שאמר הכתוב (הושע ה) לא יתנום מעלליהם לשוב דגם אם בשכלו רוצה לשוב עכ"ז מעלליהם הקודמים אינם מניחים אותו לשוב כי הם השרישו

בגופו טבע שניה להרע. וכמו כן הוא פועל במעשיו בכל העולם התחתון בכלל, ולא מבעי אם חטא בפרהסיא הרי ודאי דגורם לאחרים הרואים שילמדו ממנו, אלא אפי' אם חוטא בצינעא בינו לבין עצמו מ"מ ע"י המשכו אחר איזו תאוה הוא מגביר כחה של התאוה הלזו עד שמשריש זה בטבע של כל הברואים ובהעולם להיות טבעם נמשך לזה יותר ממה שהיה מקודם, כי כן יסד מלכו של עולם בהטביעו טבע לכל בריותיו להיות טבעם נשתנה ונמשך אחר מעשה האדם והרגלו, וכפי רוב עשיית האדם כן ישתנה טבע של כולם אם מעט ואם הרבה. ולא לבד בבריות החיים אלא גם בדוממים נעשה טבע חדשה הגורמים להשוכן בתוכם להיות להם נטיה לזה. וכמו שאמר הכתוב (ירמיה ב') ותבאו ותטמאו את ארצי, דע"י מעשיהם טמאו לגוף הארץ, כי טבע המדינות חלוקים ג"כ וכמו שאמרו בגמרא (קדושין מט) עשרה קבין זנות ירדו לעולם תשעה נטלה כו', וכן בכל המדות, וענין זה הגם כי לא נוכל להשיגו בשכל מ"מ כל אדם יוכל להרגישו בחוש ממש בבואו לאיזה מדינה אחרת חדשה שהיא פרוצה באיזו פרט מן הפרטים ימצא גם בעצמו איזו נטיה והמשכה לזה הפרט יותר ממה שהיה לו כשהיה במדינה אחרת:

וזוהו שאמר הכתוב (חבקוק ב) כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה, ואמרו בגמרא (תענית יא) דאבניו וקורות ביתו מעידים על האדם בשעת הדין, דמכל פרטי מעשיו נעשה איזו שינוי בהעצים הגם דאינם נרגשים לעיני בשר בזה העולם וממילא כשיביט עליהם לע"ל יתברר על ידיהם כל מעשיו בכל פרט, ובכל מקום אשר יפנה להביט ימצא כתובים וחרותים מעשיו. וכן היה בדור המבול שהגבירו כל כך התאוה להזדקק לשאינם מינם עד שנעשה כן בטבע ונתחדשה זאת הטבע גם להבהמה לעשות כן. וזהו שאמר הכתוב וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה כי טבע הארץ בעצם נשחת עד כי השחית כל בשר את דרכו גם הבהמה. וז"ל הזהה"ק (ח"א ס"ב ע"א) ותשחת הארץ אי בני נשא חטאן ארעא במאי א"ל בגין דכתיב כי השחית כל בשר את דרכו כמה דאיתמר כגוונא דא ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה כו' אלא עיקרא דארעא בני נשא אינון כו'. עוד בזוהר (ח"א ס"ח ע"א) על פסוק ויאמר ה' לנח וז"ל ת"ח אינון חייבי עלמא גרמו לכל בריין לחבלא אורחיהו כמה דאינון מחבלין כו'. ומ"מ שאלה הגמרא שפיר אם אדם חטא בהמה מה חטאה דכל מעשיו גרם האדם לה לא מעצמה והיא עשתה כטבעה:

ובזה יתבאר היטב מה דאיתא במס' חגיגה (דף ט"ו) זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן נתחייב רשע נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנום. ולכאורה אינו מובן הסברא מדוע יהיה זה שהצדיק יזכה בחלק חבירו מה שהוא לא עמל בו וכן להיפוך מדוע יתחייב הרשע במה שלא חטא בו, ולדברים הנ"ל מובן היטב בסברא כיון דכל אדם עושה במעשיו טבע שניה לזולתו להיות גם חבירו טבעו נמשך קצת למעשיו ונמצא לכל אחד יש ג"כ חלק במעשה חבירו, דהרשע בחטאו מגביר התשוקה להרע עד שמגיע קצת ממנו גם להצדיק וכשהצדיק נכשל לפעמים באיזו חטא הרי יש להרשע חלק גדול בזה החטא והוא היה בעוכריו יען כי הוא הגביר בו התשוקה, ויכול להיות לפעמים שיהיה לו חלק גדול בהחטא יותר מהצדיק שעשה, ולהצדיק הרי מענישים על חטאו בעולם הזה כדי שיהיה נשאר נקי לעוה"ב ולהרשע הרי אין מענישים לו בעוה"ז כלל הרי נשאר על הרשע חלקו בחטאו של הצדיק בגיהנום. וכן להיפך הצדיק יש לו חלק גדול במעשים טובים של הרשע דע"י שהצדיק הגביר התשוקה

להטוב נמשך ממנו זו התשוקה קצת גם להרשע ועושה לפעמים טוב, ולהרשע הרי משלמים לו עבור הטוב שעשה בעוה"ז וכמאמר הכתוב (דברים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו, ולהצדיק הרי שמור הטוב לעוה"ב, וזהו שאמרו זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, ובהרשע הוא להיפך:

ובזה יתפרש המשנה באבות (פ"ג מ"א) וע"כ אתה עתיד ליתן דין וחשבון, וכבר חקרו מהו דין ומהו חשבון ולמה חלקו המשנה לשנים, רק דהם שתי בחינות דדין הוא על מעשים שעשה בעצמו וחשבון הוא שמחשבין עמו בחשבון כמה מהחלקים יש לו במעשיו של חבירו וכמו שנתבאר.

ובזה יש מקום לפרש דברי המדרש בפרשה זו (ב"ר לב א). תאבד דוברי כזב איש דמים ומרמה יתעב ה' ואני ברוב חסדך אבא ביתך כו' (תהלים ה), וז"ל המדרש תאבד דוברי כזב מדבר בדור המבול הן כזב ודבוריהם כזב כו' ואני כאשר עשו כן עשיתי ומה ביני לבינם אלא שגמלתני טובה ואמרת לי בא אתה וכל ביתך אל התיבה. אמר כי בדור המבול בכל אחד מהם היה הרע אשר עשה הכל מצד עצמו ולא היו צריכים להגברת הרע מצד חבירו וכל אחד היה קשור להרע מצד עצמו ובחירתו וזהו הן ודבורם כזב ודבוריהם הכזב היה מהם עצמם ולא מזולתו מש"ה נאבדו. וזהו שאמר הכתוב תאבד דוברי כזב איש דמים ומרמה יתעב ה' דמי שהרע מעצמו נקרא איש דמים ומרמה שהוא הבעלים והאדון של המרמה, דאיש נקרא האדון וכמו איש האדמה, איש נעמי (רות א), דלא בא מזולתו, אבל מי שחטא ע"י זולתו הרי הוא לא יקרא איש של הרע ומש"ה נאבדו. אבל על נח אמרו אני כאשר עשו כן עשיתי דמצד עצמו היה בוחר בטוב ומה שחסר לו לפעמים מלהשלים מדרגתו היה רק מצד עשייתם שהם גרמו לו ומצדם נמשך קצת מן הקצת לו, ועל כן גמלו טובה ואמר לו בא אתה וכל ביתך אל התיבה דאחר שנפרד מהם ונכנס אל התיבה ישאר הוא צדיק גמור. דהתיבה היה בבחינת עולם אחר והקב"ה שמרו להתיבה ולהאזיר שבה שלא יכנס לה הרע הנמשך בהטבע ממעשיהם הרעים וע"כ נשאר צדיק גמור. וזהו שאמר הכתוב ואני ברוב חסדך אבא ביתך זו התיבה קרא להתיבה ביתך שהיתה בקדושתה ולא נכנס בה הקלקול של מעשה הדור, וזהו שאמרו בזוהר (ע"ש פר' שלח קסד ב) על תיבת נח הפסוק (משלי יח) מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, דכיון שנכנס לתוכה נשאר צדיק גמור. וזהו שדרשו במדרש פרשה זו (ב"ר ל א) על נח הכתוב (משלי י) כעבור סופה ואין רשע וצדיק יסוד עולם, דאחרי שנמחו הרשעים נשאר נח בצדקו יסוד עולם:

ואפשר לומר דבזה היה החילוק בין נח לאברהם אבינו, דבמדרש רבה (ב"ר ל י) אמר דהחילוק הוא דבאברהם כתיב התהלך לפני דלא היה צריך לסיוע מן השמים ומעצמו בחר בטוב ובנח כתיב את האלהים התהלך נח דהיה צריך לסיוע, ולפי הנ"ל יש לומר דגם נח מעצמו היה צדיק תמים ורק להתגבר נגד היצה"ר שהגבירו דורו היה צריך שסייעו לו מן השמים, וזהו שאמר הכתוב נח איש צדיק תמים בדורותיו את האלהים התהלך נח, דלהיות צדיק בדורו ולבל להכשל ברשת זו אשר טמנו לו הם היה צריך לסיוע והוקשה לו הדבר בעצמו, ומש"ה לא הגין זכותו על דורו שלא יכלו גם הם כיון דבמעשיהם היו יכולים להכשיל גם אותו אם לא שסייעו לו ולכך הוצרך להיות נפרד ונבדל מהם בתיבה ונשאר צדיק תמים גמור. אבל אברהם לא היה צריך סיוע והתגבר

בעצמו גם נגד יצה"ר של אחרים דגם בדורו נמצאו רשעים גדולים כנמרוד וחביריו והוא התגבר גם כנגדם. ונמצא דכל מה שהרבו הרשעים שבדורו לחטוא נתוסף לאברהם זכות ושכר טוב בעמלו יען כי בחטאם הכבידו על אברהם עבודתו ועכ"ז נשאר בצדקתו. וזהו שאמרו באבות (פרק ה מ"ב) עשרה דורות מאדם ועד נח כו' שכל הדורות כו' עד שהביא עליהם המבול, עשרה דורות מנח ועד אברהם כו' להודיע חיבתו של אברהם אבינו שכל הדורות היו מכעיסין עד שבא אברהם וקיבל שכר כולם, דבכל מה שחטאו העשרה דורות נגדל בזה השכר לאברהם דבחטאם נתוסף זכות לאברהם וע"כ לא נדונו בכליה ועונש כמו בימי נח, דכמו דהקב"ה ברא ליצה"ר כדי שיזכו בו הצדיקים כשכובשים אותו ומתגברים עליו כמו כן באותו בחינה ממש היו הרשעים שבדורו של אברהם אבינו ע"ה והחזיקם בעולם כדי שיוגדל זכותו של אברהם אבינו, וזהו שאמרו וקיבל שכר כולם דהכוונה שכר כנגד כולם דכל מה שהוסיפו לחטא נתוסף לו שכר, וכן איזו מצות שעשו המכעיסין קיבל אברהם שכרו דזכה צדיק נוטל חלק חבירו בג"ע וכמו שפירשנו דלאברהם היה לו חלק בהטוב שעשו הם, וכמו שהם במעשיהם הרעים הכבידו עליו העבודה להנצל מהיצה"ר שלהם הרי כמו כן מגיע לו עבור זה השכר מהטוב שלהם. אבל נח שהיה צריך לסיוע מן השמים שלא יקלקלו אותו אנשי דורו הרי לא נגדל זכותו בחטאים שלהם וע"כ לא הגין עליהם רק הי"ת הפריש אותו מהם ואז נשאר הוא צדיק גמור והם נאבדו. ואפשר דהא דפליגא אמוראי במסכת סנהדרין (דף ק"ח) על הא דאמר הכתוב נח איש צדיק תמים היה בדורותיו דר' יוחנן אמר בדורותיו ולא בדורות אחרים ור"ל אמר בדורותיו כ"ש בדורות אחרים הובא ברש"י על חומש, י"ל דלא פליגי רק בפירושא דקרא דאמר בדורותיו איזו דיוק קמ"ל אבל בעיקר הדבר לא פליגי כלל דבזה היה אברהם גדול דכתיב בו התהלך לפני בלא סיוע גם לגבי היצה"ר שהגבירו אחרים ונח היה צריך לזה סיוע. וע"כ אמר ר"י דבדורותיו קמ"ל דאברהם גדול ממנו, אבל הרי כל החסרון שהיה לו היה רק מצד הדור וא"כ אם היה בדור של צדיקים כ"ש שהיה צדיק וכו"ל, ור"ל מפרש הך דיוקא של בדורותיו דהפסוק משמיע לנו שבחו אבל בעיקר הדבר לא פליגי כלל:

ובדברים המבוארים לעיל נבין המשך הכתובים (הושע ד) אך איש אל ירב ואל יוכח איש ועמך כמריבי כהן וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה. הכתוב בא לבאר סכלות האנשים מבקרי מומים של זולתם ומבזים אותם אם ימצאו שום פגם עליהם או נכשל חלילה במעשה אשר אין נכון ואיש באחיו ידבר ובפרט אם ימצאו איזו פגם וחסרון על אחד אשר הוא מתופסי התורה עוד יותר יפערו פיהם לבלי חוק יותר מאלו מצאו זאת על אחד שאיננו מתופסי התורה ויפרסמו בשוק הן גם הרב או הלמדן חומד ממון או עשה שלא כהוגן או מצא עליו שעשה דבר מעורב בפניות עצמו. ובאמת הוא סכלות גדולה דמלבד דת"ח אסור לבזותו ואמרו חכמים (מנחות צט) כסהו כלילה ואל תהרהר אחריו ביום דודאי עשה תשובה, עוד זאת דהרי יכול להיות דזה האדם המבזה ומלגלג עליו הוא פוסל במומו ויש לו חלק בהחטא שעשה זה יותר מהחלק שיש להעושה אותה, דע"י שזה הגביר זאת התשוקה והיצה"ר לזה הענין על כן לא יכול חבירו לעמוד בנסינו נגד כח התאוה שהגביר זה עליו נוסף על יצה"ר של עצמו ונוסף גם הוא על שונאיו ויכלו לו. ולדמיון אחרי שהבע"ב יומם ולילה ירדפו אחר הבצע נמשך קצת תאוה להממון גם להת"ח וכן הוא בכל המדות, והגם דלזה שעשה זה החטא בודאי יגיע לו עונש על מעשיו

ואין זה התנצלות לומר שחבירו הגביר היצה"ר עליו עד שלא היה יכולת בידו לעמוד כנגדו, דזה אינו דודאי אם היה מתחזק ומתגבר על יצרו כל מה שבכחו לעשות בודאי דהיה ניצול ממנה ומן השמים היו מסייעין לו וכמו שאמר הכתוב (תהלים לז) ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו, עם כל זה הרי אין לו לזה לשחוק ממנו ולבזותו אחרי שהוא היה הגורם לו בזה וק"ו שאין לו לשמוח בתקלת חבירו דאדרבה גם לו יגיע העונש ממעשה חבירו ואפשר עוד יותר ממנו וכמו שנתבאר דזהו ענין חשבון שהאדם נותן לע"ל. וזהו שאמר הכתוב אך איש אל ירב ואל יוכח איש ועמך כמריבי כהן, אמר דאחד לא יריב עם חבירו על מעשיו, ואמר ועמך כמריבי כהן דכהן בכל מקום נקרא הת"ח ומחזיקי הדת ושומריה וכמשאה"כ (מלאכי ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, אמר דכשודעים על איש פשוט איזו פגם שותקים ואינם מריבים עמו כלל רק מכסים ומחפים עליו ורק אם ימצא פגם וחסרון על הכהן והת"ח אזי מפרסמין ומריבים ומבזים אותו. והוסיף הפסוק לומר וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה, כלומר דע"י דאתה הולך ונכשל ביום נמשך מזה דגם הנביא [תפס להבחינה הגדולה שבצדיקים שהוא נביא] יהיה נכשל עמך לכל הפחות בלילה שהוא זמן חושך וראוי להיות נכשל, כלומר דעל ידי דאתה עשית חטאים גדולים וידועים לעין כל שהוא חטא נמשך ממעשיך שגם הצדיק והנביא נכשל עמך בלילה כלומר בחטאים קטנים ונעלמים ויכול האדם להיות טועה בהם, ונמצא הרי אתה הגורם לו בזה:

גם יבואר בזה מה דאיתא במסכת יומא (דף פ"ו) גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו שנאמר (הושע יד) ארפא משובתם כי שב אפי ממנו מהם לא נאמר אלא ממנו. והטעם לזה מובן היטב כמו שנתבאר דמי שחטא ועל ידו נגבר היצה"ר בכל העולם וגם לאחרים גרם שיחטאו בזה וא"כ הרי מגיע לו חלק מהעונש גם מהחטאים של האחרים, וכששב על מעשיו ותיקן אותם הרי מ"מ מגיע לו עונש על אותם החטאים שהוא היה הגורם להם והם הרי לא עשו תשובה וע"כ מוחלים גם להם כדי שלא יגיע לו שום עונש ממעשיהם. וזהו ארפא משובתם כי שב אפי ממנו דעל ידי דשב האף ממנו על כן ירפא גם משובתם של האחרים:

מדרש רבה פרשת צו פרשה ז

רבי אבא בר כהנא ורבי חנן תרויהוון בשם רבי עזריה דכפר חטייה אמר משל למלך שהיו לו שני מגירסין בישל לו האחד תבשיל אתא ואכלו והיה ערב לו ועשה השני תבשיל ואכלו וערב לו ואין אנו יודעים איזה מהם ערב לו יותר אלא ממה שהוא מצוה את השני ואומר לו כתבשיל הזה תעשה לי אנו יודעים שהשני ערב לו בו יותר, כך הקריב נח קרבן והיה ערב להקב"ה שנא' (בראשית ח) וירח ה' את ריח הניחוח הקריבו ישראל והיה ערב להקב"ה ואין אנו יודעים אי מהם ערב לו ביותר אלא במה שהוא מצוה את ישראל ואומר להם (במדבר כח) ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי אנו יודעים ששל ישראל הוא ערב ביותר הה"ד (מלאכי ג) וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות, כימי עולם כימי משה, וכשנים קדמוניות כשני שלמה, רבי אומר כימי עולם כימי נח, וכשנים קדמוניות כימי הבל, שלא היתה עבודת כוכבים בימיו, רבי אבין אמר תרתי, רבי אבין אמר משל למלך שהיה מוסב על אקוביטון שלו הכניסו לו תבשיל הראשון ואכלו והיה ערב לו התחיל ממחה

בקערה כך (תהלים 10) עולות מחים אעלה כזה שהוא ממחה בקערה, רבי אבין אמר חורי רבי אבין אמר משל למלך שהיה מהלך במדבר הגיע לבורגין הראשון ואכל שם ושתה שם הגיע לבורגין השני אכל שם ושתה שם ולן שם כך במה שהוא מתמה על העולה זאת תורת העולה היא העולה על המזבח כל הלילה עד הבוקר, מכאן שהעולה כולה כליל לאישים.

סיפורי חסידים תורה חלק א עמוד 94

בְּעִיר קֵאלִישׁ הָיָה חָסִיד אֶחָד, שֶׁהָיָה מְאָרֵחַ תָּמִיד אֶצְלוֹ אֶת הָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי זְלִיג מְשֻׁרְנֶצֶק ז"ל, תְּלַמִּידוֹ שֶׁל הָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי בּוֹנִים מְפָשִׁיחָא ז"ל, בְּכָל עֵת בּוֹאוֹ לְקֵאלִישׁ. רַבִּי זְלִיג הָיָה רָגִיל לְהֶאָרִיךְ הָרַבָּה בְּתַפְלָתוֹ וּמְשׁוֹם כְּבוֹד הָאוֹרֵחַ הַחֲשׁוֹב הָיָה בְּעַל־הַבַּיִת מְמַתִּין לוֹ עַד שְׁיִסִּים תַּפְלָתוֹ. פְּעַם אַחַת, בְּשַׁבַּת־קֹדֶשׁ, חָלַשׁ לְבוֹ שֶׁל בְּעַל־הַבַּיִת וְלֹא יָכַל לְהַמְתִּין זְמַן רַב. הִלָּךְ לוֹ לְבֵיתוֹ לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן וְלִטְעַם, וְצוּהָ לְבָנוֹ שֶׁהוּא יֵשֵׁב בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת לְהַמְתִּין עַד שֶׁרַבִּי זְלִיג יִגְמַר אֶת תַּפְלָתוֹ, וַיִּלָּךְ עִמּוֹ יַחַד הַבַּיְתָה, כִּי אֶת הַסְּעָדָה יִדְחָה עַד בּוֹאֵם. רַבִּי זְלִיג כָּבַר הָיָה אֲזִי זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, וּמְחַמֵּת זְקֻנּוֹתוֹ כִּהְיוּ עֵינָיו מְרֹאוֹת. כְּשֶׁתָּחַזַר רַבִּי זְלִיג עִם בֶּן בְּעַל־הַבַּיִת מִבֵּית־הַכְּנֶסֶת, וְעָבְרוּ דֶרֶךְ אֶחָד הָרְחוֹבוֹת, עָמַד פְּתָאֵם רַבִּי זְלִיג מְלַכְתָּ, וְאָמַר:

— הִרְגִּשְׁתִּי כָּאֵן פְּתָאֵם רִיחַ טוֹב מְאֹד, וְאִי־אֶפְשָׁר לִי לְלַכֵּת הֲלָאָה מְרַב עֲנֵג הָרִיחַ הַטּוֹב שְׁאֲנִי מְרַגֵּישׁ.

בְּדַלְוִיתוֹ הִתְפַּלָּא מְאֹד, כִּי הוּא לֹא הִרְגִּישׁ שׁוֹם רִיחַ כָּלָל. וְעָמְדוֹ כְּכֹה זְמַרְמָה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, עַד שֶׁנִּתְעוֹרַר רַבִּי זְלִיג לְלַכֵּת הֲלָאָה. בְּבוֹאֵם הַבַּיְתָה סִפֵּר הֵבֵן לְאָבִיו אֶת הַמְּאָרֵעַ, וַיְהִי לְפָלֵא גַם בְּעֵינָיו. הִתְחִילוּ לְהִתְחַקֵּק עַל שְׂרָשֵׁי הַדָּבָר וְנוֹדַע לָהֶם בְּבִרּוֹר, שֶׁבְּאוֹתוֹ מְקוֹם בְּדִיוֹק הָיָה לְפָנָי כַּמָּה דוֹרוֹת מְשֻׁכָּן כְּבוֹדוֹ שֶׁל בְּעַל הַ"מְגִדֵּאֲבָרָהִם" ז"ל, וְאֲזִי נִתְחַזַּר לָהֶם דְּבַר הָרִיחַ שֶׁהִרִיחַ כָּאֵן רַבִּי זְלִיג.

Table of contents

The prohibition to do business with food non-kosher food: Mishnah, Tosafes, Shulchan Aruch, Shach, Taz, Darkei Teshuvah, Rambam

The Halachic status of publicly owned companies: Minchas Yitzchak, Chelkas Yaakov, Maharsham, Maharshag, Igros Moshe

The prohibition of בשר בחלב: Rambam, Shulchan Aruch

The prohibition of רוצה בקיומו: Gemara, Gemara, Shulchan Aruch

The status of סתם יינם בזמן הזה: Shulchan Aruch, Rem"א, Reb Ovadia

Walking in to a Shul with a weapon: Mishne Berurah

Rabbi Kushner

משנה מסכת שביעית פרק ז משנה ג-ד

קליפי רמון והנץ שלו קליפי אגוזים והגלעינין יש להם שביעית ולדמיהן שביעית הצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר שאין עושים סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות ולא בטרפות ולא בשקצים ולא ברמשים ולא יהיה לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו לקח לעצמו והותיר מותר למכרן: לקח בכור למשתה בנו או לרגל ולא צריך לו מותר למכרו צדי חיה עופות ודגים שנזדמנו להם מיני טמאין מותרים למכרן רבי יהודה אומר אף מי שנתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכר ובלבד שלא תהא אומנתו בכך וחכמים אוסרין:

תוספות מסכת פסחים דף כג עמוד א

אמר קרא יהיו בהוייתן יהו - וא"ת א"כ סוסים וחמורים הכי זבנין וי"ל דבמידי דאכילה מיירי דווקא ובירושלמי דמסכת שביעית ספ"ח פריך והרי חמור וגמל ומשני למלאכתן הן גדילים וא"ת דאמרי' במרובה (ב"ק פב: ושם) אסור לישראל לגדל חזירים תיפוק ליה דמדאורייתא אסור וי"ל דנפקא מינה למיקם בארור אי נמי הא דאסור מדאורייתא הינו להשתכר ולמכור לנכרי לאכול אבל להשתכר בשומנן או בעורן לא או שמגדל שלא למכור אלא למשוח ולהדליק אפילו הכי בחזירים אסור א"נ בנזדמנו לו כגון שנפלו בירושה אין לגדלן.

שלחן ערוך סימן קיז סעיף א

כל דבר שאסור מן התורה, אף על פי שמותר בהנאה, אם הוא דבר המיוחד למאכל אסור לעשות בו סחורה, (או להלוות עליו) (ת"ה סימן ר') (ואפילו לקנותו להאכילו לפועליו עובדי כוכבים אסור) (כך משמע מב"י מהגהות מיימוני פ"ח דמאכלות אסורות), חוץ מן החלב, שהרי נאמר בו: יעשה לכל מלאכה (ויקרא ז, כד). ואם נזדמנו לצייד חיה ועוף ודגים טמאים, (וכן מי שנזדמנה לו נבלה וטריפה בביתו), (טור), מותר למכרם ובלבד שלא יתכוין לכך: הגה - וצריך למכרה מיד, ולא ימתין עד שתהא שמינה אצלו (ב"י בשם א"ח). וכן מותר לגבות דברים טמאים, בחובו, מן העובדי כוכבים, דהוי כמציל מידם (רשב"א בתשובה). ואסור למכור לעובד כוכבים נבלה בחזקת כשירה (טור). (ועיין בחושן המשפט סימן רכ"ח). וכל דבר שאין איסורו אלא מדבריהם, מותר לעשות בו סחורה:

ש"ך שם ס"ק ב

אסור לעשות בו סחורה. הטעם שמא יבוא לאכול מהן אבל אם אינו מוכר לצורך אכילה ליכא למיגזר דדוקא כשמוכר לצורך אכילה איכא למיגזר שמא יבא לאכול מהן כיון שהוא מוכר לאכיל' או שמא יבא לטעום כדרך המוכרים לאכילה אבל כשאינו מתעסק בו לצורך אכילה ליכא למיגזר א"נ לשמא יבא לאכול לא חיישינן דאטו

ברשיעי עסקינן דלא מזדהרי למיכל איסורא אלא הטעם הוא משום דהרואה שסוחר בדבר האסור לצורך אכילה יחשוב שכשם שסוחרן לצורך אכילה כך הוא אוכל מהן ולכך מותר היכא דאינו מוכר לאכילה אף על פי שהוא דבר שדרך בני אדם לגדלן לאכלן וכמ"ש בס"ק א', ודין שותף שעבר ועשה סחורה בדבר האיסור עיין בח"מ ר"ס קפ"ב בטור:

ט"ז שם ס"ק א

אסור לעשות בו סחורה. בב"י בשם רשב"א הטעם גזירה שמא יבא לאכול מהם יצאו חמור וגמל שאדם מגדלן למלאכה ותמהתי שהרי בפרק כל שעה (דף כ"ג) איתא שהוא איסור דאורייתא דתנינן נזדמנו לו מינים טמאים מותר למוכרן לעובד כוכבים ומפרש טעמא דכתיב לכם שלכם יהא ופרכינן אפי' לכתחלה נמי ומשני שאני הכא דאמר קרא יהיו בהוייתן יהיו וכן כתבו התוס' שם דמדאורייתא הוא ונראה דהרשב"א כתב גזירה זו שהתורה אסרה משום זה מדחזינן היתרא משום לכם ואיסורא משום יהיו הרי הדבר מסור לחכמים שהם יבחרו מה יהיה אסור ומה יהיה מותר דוגמא לדבר איסור מלאכה דחול המועד בפ' ב' ד' דחגיגה וע"כ דנו חכמים שבכל מידי דהוא מאכל יש לאסרו שמא יבוא לאוכלו אבל דבר המיוחד למלאכה מותר. שוב ראיתי בת"ה סי' ר' שכתב בשם גליון תוספות דהך דרשא הוה אסמכתא. וזה כתוב בגליון התוספות פרק כל שעה שזכרתי שכתבו דאיסור סחורה באלו הוי דאורייתא ע"ז כתב הגליון דלאו דאורייתא ממש קאמר דבאמת אינו אלא מדרבנן דאסמכתא בעלמא הוא. אלא דק"ל ממ"ש התוספות בפרק לולב הגזול (דף ל"ט) ד"ה וליתיב כו' לענין שביעית וז"ל ואפשר הקונה מחבירו כדי להרויח ולמכור ביוקר דהיינו נמי סחורה ובפרק ז' דשביעית תנן שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבילות וטרפות כו' לא משכחת שיהו כולם שוין לענין סחורה אלא בכה"ג דבהדיא שרי רחמנא למכור כדכתיב או מכור לנכרי עכ"ל ואם איתא דאיסור סחורה בדברים טמאים אינו אלא מדרבנן מאי מוכיחים התוספות מנבילות וטרפות מן הפסוק דמכור לנכרי דהתם ודאי מותר מן התורה אלא דרבנן אסרוה ומתני' קאמר דמדרבנן הם שוים ונראה לתרץ דאין כח ביד חכמים לאסור דבר שפירשה התורה בפירוש להיתר דאין כח ביד חכמים להחמיר אלא במקום שאין בו לא איסור ולא היתר מפורש מן התורה משא"כ במקום שיש היתר מפורש מן התורה וזהו בכלל מאמרם שמעתי שב"ד היו מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על ד"ת אלא לעשות סייג לתורה דקשה פשיטא שאין כח בשום אדם לעבור על ד"ת ובח"מ סי' ב' כתבנו מזה ולפי הנחה שזכרתי אתי שפיר טפי דכאן נתכוין שאף להחמיר אין להם כח במקום שהם עוברים על ד"ת. ע"כ מוכיחים התוספות שפיר מדמצינו היתר בתורה ודאי חכמים לא אסרוהו כלל למכירה אלא ע"כ דגם מדרבנן מותר והיינו היכא דלא קנה להרויח:

שו"ת מנחת יצחק חלק ג סימן א

בענין בעלות בחברת מניות לענין חמץ בפסח שבת וריבית. השואל הרה"ג אשר פויכטוואנגר שליט"א, לעטשווארטה, וז"ל:

האמת אגיד כי זה כשלושים ארבעים שנה אני נבוכך בעינינו, ודא עקא, שטרם זכינו להגדרה ברורה של מהות הבעלות ברכושה של חברת מניות, אשר חוק המדינה העניק לה מעמד של אישיות משפטית נפרדת, שלרכושה אין שום שייכות ישרה לבעלי מניות, כמבואר בההעתיקות בלשון אנגלית הר"פ.

(הועתק ללשה"ק =ללשון הקודש= מהמשיב). חברת מניות רשמית היא אישיות משפטית עפ"י החוק, אשר בכחה להרכיש /לרכוש/ לעצמה נכסים, להיות לזה ומלוה, לשכור לעצמה פועלים, היא אישיות בפני עצמה לגמרי נבדלת מהאנשים שהם בעל המניות, באופן שהנכסים שלה שייכים להחברה עצמה, ולא להאנשים הפרטים בעלי המניות, גם מי שהוא בעל חלק הגדול שבמניות אין לו שום בטוחות בנכסי החברה, החובות שלה המה על האחריות של החברה עצמה, ואי אפשר לבעל חובות שלה לגבות מנכסים הפרטים של בעלי המניות, האישיות של החברה נבדלת מבעלי המניות, אף אם כמעט כל המניות שייכות לאדם אחד, בעל המניות הוא רק בעל של המניות, אבל אין לו בעלות בנכסי החברה (העתק מספר חקי למקצוע ז'ז).

יתרון מעלה בהחלפת שותפות לחברת מניות, היא, שהאחריות של בעלי המניות מוגבלת רק לסכום שיוי המניות שלהם, מה שאין כן בשותפות, כל שותף אחראי בעד כל החובות של העסק, אם לא שהוא שותף מוגבל לשותפות מוגבלת, וגם אז יהי' כל אחראי ביחד עם שותפיו, אם רק באופן של אי זהירות עושה דבר שיש לחשוב למשתתף בהנהלת העסק (שם) /העתק מספר חקי למקצוע ז'ז/.

בעלי מניות אינם בעיני החוק בעלים של העסק, העסק היא דבר נבדל לגמרי מאת בעל המניות, בעלי מניות הרגילים אין להם חלק בנכסי החברה בעצמם, אבל יש להם חלק בהריוח שלהם, כפי מספר האחוז שלהם בהעסק (מספר חקי אחר).

בעצם כבר דן בענין הרה"ג הצעיר שנקטף באבו רח"ל מוה"ר שאול ווינגורט שהי' ר"מ בישיבה מונטרה (שווייצרי'), ותשובתו זכתה לפרסום בספר זכרון יד שאול המוקדש להנצחת שמו (עיין שם מעמ' ל"ה עד עמ' נ'), בכ"ז עדיין הניח מקום להתגדר הן מצד ההלכה הן מצד דינא דמלכותא וכו' (כאן האריך קצת בדין דינא דמלכותא, והצדיק בזה דברי הרה"ג הנ"ל, שס"ל שם, דל"ה דין בעלות לבעלי מניות) עכ"ל.

תשובה ב"ה יום א' פקודי ה' אדר ב' תשי"ט לפ"ק מנשטער יצ"ו. שוכט"ס לכבוד הרה"ג מוה"ר אשר פויכטוונגר נ"י, לעטשווארטה יצ"ו.

אחדש"ת, את גי"ה בנוגע לבעלות של מניות הגיעני, ונפ"מ לענין חמץ בפסח, שבת וריבית, וכבר כתבתי לו בזה פעמים, וכעת הוסיף לשלוח העתיקות מחוקי המדינה, אשר שם נאמר שעפ"י חוקי המדינה, יש לרכושה של חברת מניות מעמד של אישיות משפטית נפרדת, ואין לבעל המניות שום שייכות ישרה לרכושה, ובזה דן כ"ת מדין דינא דמלכותא, היכא דיד נכרי באמצע, וכה"ג דן בספר יד שאול, הרב מוה"ר שאול ווינגארט ז"ל /הרב מוה"ר שאול ווינגורט ז"ל/, מדין משפט בעלי מניות במשפט המודרני, שהמה אישיות משפטית בפני עצמה, וחידש שיהי' כן גם מדין ומשפטי התורה, דבעלות מוגבלת כזה לא נחשב לבעלות, והוי רק כאלו קבלו אחריות על החמץ של אותם

האישיות משפטית, כי ערך המניות נישום לפי כמות ממון החברה, ואם תפסיד החמץ גם בעלי המניות יפסידו, אבל
הוי רק כאלו קבלו אחריות, על חמצו של נכרי בביתו של נכרי, שמותר, כמבואר בש"ע (או"ח סי' ת"מ) ועי' מג"א
(שם סק"א), דכמו כן הכא, דגם המקומות שמונח שם החמץ, שייכים לאותם אישיות המשפטית עכ"ל.

(א) והנה עיינתי בספר יד שאול שם, וראיתי שלא הביא ראיה לחידוש הנ"ל מש"ס ופוסקים, ואדרבה דחה שם את
דברי תשו' מהרי"א הלוי (ח"ב סי' קכ"ד), שדן כן לענין חמץ בפסח, וכתב דמפני שאין לבעלי המניות רשות לאוכלו
או למכרו או לבערו, הוי כחמץ של עכו"ם, ואף שהוי באחריותם של בעלי המניות, מ"מ כיון שאין להם, אף רשות
ליכנס ולהשתמש במקומות השייכים להחברה, הוי כמקבל אחריות על חמצו של עכו"ם, בבית העכו"ם, וכל זה דחה
הרב הנ"ל, והעלה לחדש מטעם שהוי בעלות מוגבלת יותר ממה שחשב בתשו' הנ"ל, ומטעם דין אישיות משפטית,
אבל גם לזה לא מצא ראיה רק מסברא כדלקמן, וכנראה מרוב גדולי האחרונים, במה שפלפלו בנדון בנק של חברת
מניות, לענין איסור ריבית, ש"מ שלא מלאם לבם להקל מטעם הנ"ל, וכאשר ראינו שבאמת כבר עלה על דעת
הגאון מהר"ם שיק ז"ל (בתשו' חיו"ד סי' קנ"ח), לדון כן להקל בריבית, מטעם שאין לבעלי המניות דין בעלים, אבל
חוץ מזה שהמהר"ם שיק בעצמו לא סמך ע"ז רק בצירוף סניפים אחרים, ועי' בתשו' מהרש"ם (ח"א סי' כ'), עוד
הרבה להקשות ע"ז תלמידו בתשו' מהרש"ג (חיו"ד סי' ג').

(ב) אמנם בנוגע לענין ריבית כתב שם, בתשו' מהרש"ג במוסגר (בסוף התשובה), דאפשר לומר דל"ה ריבית
קצוצה עכ"פ, באותם שמניחים מעות בהבנק, והבאנק /והבנק/ משלם להם קרן וריבית, כיון דמעולם לא נשתעבדו
לשלם מבייתם, אלא ממעות החברה, ואם יכלה מעות של החברה, אין מחוייבין כלל לשלם מבייתם, בזה י"ל דע"כ
ל"ה ריבית קצוצה, אלא באם נשתעבד גופו של הלוח לשלם החוב, וכל נכסיו ערבין לזה, אבל אם גופו לא נשתעבד
כלל, אלא מעות שבמקום המיוחד הוא שנשתעבד ותו לא, אפשר דבכה"ג ל"ה ריבית קצוצה, וקצת ראיה לזה, מהא
דאמרינן (בגיטין דף ל'), גבי המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהן תרומות ומעשרות,
דאין בו משום ריבית, ואמרינן הטעם כיון דכי לית לי' לא יהיב לי', כגון באשתדף השדה, לכך כי אית לי' נמי ל"ה
ריבית, עיין שם, והיינו טעמא לענ"ד כיון דאין על הלוח חיוב הגוף לשלם מבייתו, רק מאותו מקום, א"כ הה"ד בנד"ד
לענין הבאנק /והבנק/ אין עליהם שום חיוב הגוף רק לשלם מהמעות אשר בהבאנק /בבנק/ דמי' להא, אך ראיה
גמורה אין מהתם, משום דשם מיירי בריבית דרבנן דרך מקח וממכר, וי"ל דכה"ג לא גזרו רבנן, אבל שנאמר כן גם
בריבית דאו' דרך הלואה, אין ראיה, וגוף הסברא צ"ע עכ"ל, ושוב חזר על משנתו זאת (שם /תשו' מהרש"ג חלק
יו"ד/ סי' ה' ד"ה אמנם ההיתר), ושם פלפל עוד בגוף ראיתו מגיטין הנ"ל, די"ל דאין ראיה משם אף לענין ריבית
דרבנן, לפי"מ שכתבו התוס' (שם /גיטין דף ל' ע"ב/ ד"ה כיון) דהתירו רק משום תקנת כהן, ושקיל וטרי בזה, והביא
ג"כ מדברי הריב"ש המובא (ביו"ד סי' קע"ג סעי' ח"י), בלהלות מעות על אחריות הספינה ושיתן לו בשובה בשלו'
יותר דאסור, ונד"ד דומה ממש לזה, אלא דל"ה רק אבק ריבית מדרבנן, - ושוב ראיתי בנעם (תשי"ט ספר שני),
שנדפס שם מכתב יד של הגאון המהרש"ג ז"ל, דמה דמסתפקא לי' בספרו שם, מיפשט פשיטא לי' אח"כ, דגם
בריבית דאו' יש להקל בזה, והביא מדברי הרמב"ן ורשב"א והמהר"ם, דמשמע מדבריהם דאפילו מה שחשוב
במק"א ריבית קצוצה, ג"כ מותר גבי מלוה מעות את הכהן וכו', ואף ל"ה אפילו איסור מדרבנן בזה, ומה דקשה

מתשו' הריב"ש, דמשמע דאיכא עכ"פ איסור דרבנן, י"ל דשאני התם, דמ"מ לאחר שבאה הספינה בשלו', מחויב הלה לשלם הקרן והריוח מכיסו ומביתו, לכן נמצא דמ"מ יש כאן חוב על בעל הספינה, ורק דחוב הוא על תנאי שאם יטבע יהי' פטור, וכיון שהספינה לא נטבע, נמצא שהתנאי נתקיים, ממילא איגלאי מילתא למפרע, דמעו' ה' הלואה, וגם הוי' הלואה בריבית, משא"כ בהך דינא דהמלוה מעו' את הכהן וכו', בזה אין כאן חוב כלל על כהן, דאין כאן תנאי כלל, דהרי בין שגדלה התבואה בין שנשתדפה, מ"מ אין הכהן מחויב כלל לשלם מביתו, בכה"ג אין בו משום ריבית, וא"כ לפי"ז גם בנדון שלנו שהלוו מעו' להבאנק /לבנק/ או להקהל או לאיזה חבורה, ומעולם לא נשתעבד שום איש להלואה זו לא בתחילה ולא בסוף, רק נכסי הבאנק /הבנק/ או נכסי הקהל או החבורה נשתעבדו, בכה"ג שפיר דומה להך דהמלוה מעו' את הכהן ואת הלוי דאין בו משום ריבית, עכת"ד, - ושוב כתב והנה אמת דמלשון הריב"ש שם בתשובה משמע קצת דקאסר לה משום דשם הלואה עלה וכו', אבל באמת גם הוא מודה, דבמקום דאינו יכול להשתלם רק מהאפותיקי מפורש ששיעבד וממקום אחר לא, בכה"ג אין בו משום ריבית אפילו מדרבנן עכ"ד, - וע"ז סיים המעתיק הרה"ג מוה"ר משה נתן למברגר נ"י, דמדבריו הברורים אלו יש עמוד גדול לסמוך עליו בכל באנק /בנק/ שהוא עד"ז והלואות להממשלה באה"ק =בארץ הקודש= שהוא עד"ז עכ"ל.

(ג) והנה לדידי מסתפקא לי הרבה, אם טוב עשה הרה"ג הנ"ל, לפרסם ההיתר הנ"ל, שלא פרסמו הגאון מהרש"ג ז"ל בעצמו, ונשאר רק בכתב ידו, כי אולי בכוונה עשה זאת הגאון הנ"ל שלא לפרסמו, כי אף אמת שמה שכתב בכתב ידו הנ"ל, כתב לאחר שכתב את התשובה (בחיו"ד סי' ה') הנ"ל, כמבואר בדבריו שם להדיא, אבל כ"ז סובב רק על גוף התשובה, אבל מה שכתוב (שם /תשו' מהרש"ג חלק יו"ד סי' ה' /בתשו' בסוד"ה אמנם נראה) במוסגר בין שני חצאי לבנה, לא ידענו מתי כתבו, דכנראה ממה שנכתב במוסגר, שהגיה זאת אח"כ, והנה שם כתב בזה"ל, אלא שצריך לעיין בהנך דינים המבוארים (בסי' קס"ט /יו"ד/), בעכו"ם שלוה על משכון ישראל, דמבואר שם הטעם רק משום דבודאי אקנויי אקני לי' משכונו, ובאם לוח מעצמו בלא הקנאה משמע דאסור, ולפי הנ"ל יוקשה הלא אין אחריות המלוה על גוף הישראל ועל נכסיו אלא על המשכון, ואפשר דבאמת אינו אסור אלא דרבנן עכ"ל, הרי הביא בעצמו לראי' דמפורש, דאף היכא דהוי משכון, והיא כעין מש"כ שם /תשו' מהרש"ג חלק יו"ד סי' ה' /בכת"י, אפותיקי מפורש ששיעבד וממקום אחר לא, ומכל מקום יש עכ"פ איסור דרבנן, וכן מוכח באמת מכמה מקומות בש"ע (שם, /שו"ע יו"ד סי' קס"ט/ ובסי' קע"ב). והרי ש"מ דלא כמ"ש בכת"י הנ"ל.

(ד) ואף שכתב שם /תשו' מהרש"ג חלק יו"ד סי' ה' /בתשו' עוד בזה"ל, גם אפשר דזה באמת נכלל בכלל השגת הרא"ש (בפ"ב דפסחים בסוגיא דהרהינו) על בעל העיטור בדין עכו"ם שלוה על משכון של ישראל בריבית, שכתב דכיון דלא קנה אותו העכו"ם אסור, ותמה ע"ז הרא"ש דהכי אסור ללות לעכו"ם בריבית על חפץ של ישראל, די"ל דכוונתו ג"כ כנ"ל, כיון דאין על הישראל שיעבוד הגוף כמו על לוח אחר, רק דהחפץ שלו משועבד בכה"ג אין בו איסור ריבית, דחפץ של ישראל לא נאסר בהלואת ריבית, והיינו טעמא של הרא"ש שמביא הש"ך (שם /שו"ע יו"ד/ בס' קס"ט ס"ק כ"ה) דמתיר לגמרי בלא טעמא של אקנויי אקני לי', והוא מטעם הנ"ל ג"כ עכ"ד, - הנה כל דבריו בזה נפלאים ממני, א' מה שמשמע מדבריו דדברי הרא"ש (בפ"ב דפסחים), ודברי הרא"ש שהביא הש"ך (בסי' קס"ט סקכ"ה), המה שני דברי הרא"ש, כדמוכח ממש"כ, והיינו טעמא של הרא"ש שמביא הש"ך וכו', ובאמת דברי

הרא"ש שמביא הש"ך הנהו המה דברי הרא"ש (בפ"ב דפסחים), שהביא אותם הטור (שם בסי' קס"ט), מה שכתב על דברי בעל העיטור, וכמו שהעיר שם הב"י מקורם בפסקי הרא"ש (פ' כל שעה), והן המה שהביא הש"ך (שם /שו"ע יו"ד/ ס"ק ס"ו), ושציין להם (שם בס"ק כ"ה), (ומה שאיתא בש"ך ס"ק ס"ד ט"ס וצ"ל ס"ק ס"ו), ב' מה שפירש כוונת הרא"ש כנ"ל, צ"ע ג"כ, דהרי גם הרשב"א ס"ל כדברי הרא"ש, וכמ"ש הש"ך (שם /שו"ע יו"ד/ ס"ק כ"ה), וכן הביא הב"י גבי דברי הרא"ש תשובת הרשב"א דסובר כן עכ"ד, ובתשו' הרשב"א כתב להדיא הטעם, שהרי העובד כוכבים לעצמו לזה ולא לצורך ישראל, וישראל שני לא ריבית של ישראל לוקח אלא ריבית דעובד כוכבים וכו', ואף על גב דעובד כוכבים אינו קונה משכון מישראל וכדאיתא בפ' כ"ש (ל"א), אין בכך כלום לגבי דין זה, דלא יהא אלא שנטל עכו"ם כליו של ישראל שלא מדעת ישראל, ומשכנו אצל ישראל בריבית וכו', עכ"ל, הרי מפורש, שהטעם שהעכו"ם הלזה ולא הישראל, ומוכח בפירוש, דאם הי' הישראל הלזה, אז אף שאין שעבוד אחר רק החפץ שמשכון, מ"מ אסור +וכן יש להוכיח מדברי הרא"ש עצמן (בפרק א"ז"נ =איזה נשך=), במשכנו של עכו"ם ביד ישראל, דלא שרי אלא כשהישראל מוכר המשכון לישראל השני והביאו הש"ך (שם /שו"ע יו"ד/ ס"ק נ"ז), וביאר בארוכה ליישב שלא יסתרו דבריו למש"כ (בפ' כל שעה), וש"מ דלא שרי רק בדרך מכירה, אבל לא באופן שיעשה אפותיקי מזה עייש"ה+, וש"מ מכ"ז דלהלכה למעשה איכא עכ"פ איסורא דרבנן בזה, וממילא הה"ד בנד"ד, וכנראה דמהאי טעמא לא פרסם הגאון הנ"ל, את דבריו שבכת"י, כי למעשה אין בכדי להקל מטעם הנ"ל.

(ה) ועוד כל עיקר חידושו דל"ש ריבית במלוה לקהל וכיב"ז (וכמ"ש בדבריו דבאנך /דבנק/ וקהל דין אחד להם), נסתר מדברי הש"ס והפוסקים, דמפורש יוצא כן מדברי הש"ס (במס' מגילה כ"ז ע"ב), דפריך לר"מ דס"ל שם במתני', דאין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי שאם ירצו יחזירהו, היכי דיירי בה, הא הו"ל ריבית, אמר ר' יוחנן ר"מ בשיטת ר' יהודא אמרה, צד אחד בריבית מותר, הרי ש"מ תרתי, דאף בצבור, ואף בתנאי מפורש שאין אחריות יותר מאותה בית הכנסת, דהרי באמת כבר מכרו את הביהכ"נ =הבית הכנסת=, ובידם שלא לחזור, וא"כ אם יארע איזה אונס בבהכ"נ, פשיטא שאין להלוקח עליהם שום טענה, ומ"מ שייך בזה איסור ריבית, ופליגו רק משום דהוי רק צד אחד בריבית, אבל אם הי' משני צדדים, הי' לי' דין ריבית גמורה, אף בבהכ"נ, דאין שום אחריות עליהם, רק הבהכ"נ, וכבר הביא בתשו' הרי בשמים (תנינא סי' קט"ו), ג"כ לראי' מדברי הש"ס הנ"ל, לדחות הסברא לומר, דל"ש איסור ריבית בחברת מניות, משום דלא נתבררו הבעלים עיין שם, וכן מפורש בש"ע ופוסקים, דאסור ללות בריבית לצורך הקהל, כמבואר ברמ"א (יו"ד סי' ק"ס סעי' כ"ב) ושם (סי' קע"ג), אך י"ל דהתם מיירי באופן שהמה מחויבים לשלם מביתם, וכהמשמעות בהרמ"א (שם /שו"ע יו"ד/ סי' קס"ט סעי' י"ז), וממילא הו"ו גם נכסיהם הפרטים ערבים להחוב, - ואיך שיהי' דברי המהרש"ג בכת"י, ל"ה עפ"י ההלכה למעשה המבואר ברו"א כנ"ל, - וגם חידושו ל"ה רק להלות להם, אבל ללות מהם ל"ש גם היתרו כמובן.

(ו) ודאיתאן מזה לענין הסברא לומר שאין לבעלי המניות דין בעלים, שאף שכבר דן בזה הגאון המהר"ם שיק ז"ל, אבל תלמידו המהרש"ג ז"ל הרבה להקשות ע"ז כנ"ל, וכן מוכח מכל דברי גדולי האחרונים שדברו בענין ריבית בבאנך /בבנק/ כנ"ל, וע"ע בתשו' מהרי"א הלוי (ח"א סי' נ"ד), ומה שהעיר עליו במפתחות לתשו' מהרש"ם (שם ח"א סי' כ'), ושם בפנים הביא מכמה פוסקי' בזה, ומוכח מדבריהם, שאף שיש עוד כמה צדדים להקל, מ"מ למעשה

יש לעשות היתר עסקא, ולכן אמרתי אשיחה קצת וירוח לי לתת טעם לדבריהם, ובאשר כי בא לידינו דברי הרב הר' שאול הנ"ל, וראיתי שהמה כדאים לישא וליתן בהם, ע"כ אציע איזה קטנים מהם, ולראות היעמדו דבריו.

(ז) הנה כתב שם בדחייתו את דברי המהרי"א הלוי (ח"ב סי' קכ"ד) הנ"ל, בזה"ל. הוא פשוט מוכחש מן המציאות, ולא תהא כהנת כפונדקית, דמי המה בעלי החמץ, אם לא בעלי המניות, אטו הדירקטורים/המנהלים/ שהם באמת רק פקידי ושליחי החברה פתאום יעשו לבעלי החמץ, ובעלי המניות אדרבה יעשו כנפקדים שקבלו אחריות, כלפי לייא אדרבה איפכא מסתברא, הדירקטורים הם שליחי החברה ונחשבים כנפקדים, ובעלי החברה שהם בעלי המניות הם גם בעלי החמץ, ומה שאין להם רשות ליגע בחמץ, הוא מפני שכך הסכימו ביניהם בעלי המניות, שלא יהי' להם שום מגע ומשא בגוף העסק, ויחלקו רק את הרווח, אבל אם באמת בישיבה המתקיימת בכל שנה, יסכימו לבקר את העסק, ולחקור ולדרוש אם מתנהל כראוי הרשות בידם, ואין מי שיוכל לעכב על ידיהם, וכמו שא"א לומר שגוף החמץ אינם של בעלי המניות, כך א"א לומר, שהרשות והבתים והחצרות שהחמץ מונח שם אינם שלהם, אדרבה במדה ובאחוז, שבעל המני' הוא שותף במניות, הוא ג"כ שותף לכל אלה הנכסים שיש ושאינן להם אחריות השייכים להחברה, ומה שאין להם רשות לכנס - אם זה בכלל נכון - זה רק כשבא לבדו, אבל יחד עם שאר בעלי המניות יש להם רשות לכנס וכו' עכ"ל.

הרי טרח הרבה בנתינת טעם לשבח, דא"א לומר דליכא לבעלי מניות דין בעלות מטעם שכתב המהרי"א הלוי, שהמציאות היא, שרק מה ברצונם הטוב הגבילו הבעלות ביניהם, ורק לכל אחד בפני עצמו, ולא לכולם ביחד, וגם הם אמרו והם אמרו, שאם כולם ביחד יסכימו לבקר את העסק הרשות בידם וכו' וכו'.

(ח) אבל בכל זאת חזר אחרי כדי דבור, והצדיק השיטה הנ"ל, מטעם היפה בעיניו יותר, וכתב בזה"ל: וכנראה בעליל שהבעלות של בעל המניות היא מוגבלת, לא בלבד באופן שהזכיר מהרי"א לחיוב, דהיינו שאין לו רשות וכו' וכו' כנ"ל, אלא אף לשלילה, כי למשל כשיש לו למי שהוא תביעה על החברה, ולהחברה אין לשלם, אז אין להתובע רשות לתבוע את בעלי המניות לדין, ולכל היותר יוכל לקחת את נכסי החברה, וממילא המניות תפסדנה בערכן את שוים, אבל בשום אופן אין לו רשות לנגוע בנכסיו הפרטים של בעל המני', - וכל החילוקים הללו, אפשר לבאר ולכלול בקיצור, אם נגדיר ככה. הבעלות של בעלי המניות אינן אינדיווידואליות כלומר מקושרת עם הבעל, כשם שמצינו המושג ממוני' בב"ק, שפירושו הוא אחראי בכל מובן בעד ממונו, ונכסיו אינן עריבין לי', בעוד שהכא כל בעלותו מוגבלת בחלק שיש לו במניות וכו', אלא זה כלל (געזאמטהייט) הנכסים השייכים להחברה, וכאלו הנכסים האלה היו אישיות משפטית (יוריסטישע פערזאהן), וכזה היא באמת העמדת משפטית של האקטיענגעזעלשאפט במשפט המודרני, - אכן השאלה עומדת אם מושג כזה הי' ידוע לחכז"ל וכו' עכ"ל.

(ט) והנה אחרי שהביא את דברי רב אחד, שכתב למצוא מושג כזה בדברי חכז"ל, במה שחידש לחלק בין צבור לשותפות, דחה את דבריו, ואך חזק סברתו בזה"ל. הגע עצמך, אם יש למישהו חלק בנירות של הבאנק/הבנק/הממשלתי, והבאנק/הבנק/ תמיד עושה עסקים, ומרויח ע"י חמץ, ובפרט במדינות חקלאיות, אשר משום הכי נאסור עליו הרווח, ויותר ע"ז, הרי לכל אזרח המדינה יש חלק בנכסים השייכים לשלטון, והמעות של ניר הם בעצם

תעודה על זה החלק, וא"כ מה יעשו אם הממשלה נושאת ונותנת בדגן ובתבואה גם בפסח, אתמהה, אלא ע"כ שאין לזה דין בעלות עכת"ד.

(י) הרי שלא מצא ראי' לחידושו אלא מסברא, ואני אשאל על חידושו, ולטעמיך ג"כ מסברא כיוב"ז = כיוצא בזה=, דהרי לפי מה שדחה את טעמו של המהרי"א, משום המציאות היא, שעדיין יש להבעלים הרבה לומר בגוף העסקים, ועיקר ההדגשה לדידי', להפקיע אותם מדין בעלות, משום שהנכסים המה אישיות משפטית בפני עצמן לשלילה, שאין הנכסים הפרטיים אחראים לעסקי החברה, א"כ יש לשאול להיפוך. הגע עצמך לפי מה ששכיח הרבה, שכדי לזכות בזכויות של חברת בעלי מניות, לפי החוק, שלא יהי' נכסיו הפרטיים אחראים למסחרו, וכיב"ז מה שיש יתרון מעלה להחברה מניות, ע"כ בעל העסק מצרף עמו אשתו ובניו הסמוכים על שלחנו לקרוא עליהם שם חברת מניות, דלפי חוקי המדינה, יש ע"ז דין חברת בע"מ, כמו בחברת בע"מ גדולה, וכי יש להעלות על הדעת לומר, דמשום כן יהי' מותר להם לשהות חמץ בפסח, במקומות השייכים להחברה, היתכן לומר כן ח"ו.

(יא) אבל באמת אין בסברתינו, כדי להוכיח על כלל כל בעלי מניות לחומרא, וגם אין בסברת הרב הנ"ל כדי להוכיח על כל בעלי מניות להקל, ואפרש דברי, דהנה הא בודאי יש להוכיח מסברתינו, דהא בעצמה מה שנעשה לאישיות משפטית עפ"י הדין לשלילה, ולומר דמה שהבעלים יש להם עוד דעת בעלים בגוף העסק, לא מעלה ולא מוריד, זה בודאי ל"מ עפ"י הדין להקל, אבל עדיין יש לחלק בין בעלות גמורה, ובין בעלות מוגבלת, בכח בעלות לחיוב, ולומר דשאני היכא דבעלי המניות המה בעצמם העוסקים בהעסק, ויש להם בהעסק דעת בעלים בלי הגבלה, דאז אף שמוגבלת בעלותן לשלילה, שפיר יש להם דין בעלות לכל הנוגע לדינא דאסורא, אבל היכא דאין המה בעצמן מנהלי העסק, ומוגבלת בעלותן גם לחיוב, דאז אין להם דין בעלים, - אבל גם ראיית הרב הנ"ל מסברא דלעיל להיפוך, אין ראי' ג"כ, דשאני נירות של הממשלה, דשם אין בעלות כלל לחיוב, ולא רק מוגבלת, דאילו בחברת מניות, נשאר עוד הרבה ענינים השייכים לבעלות, שיש להם עכ"פ חו"ד = חוות דעת = מוגבלת וכמ"ש הרב הנ"ל בעצמו, בדברים נכונים כנ"ל, וא"כ י"ל דלא עדיף ממה דאיתא (בנדרים מ"ח), דכל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה, וכתבו הרא"ש והר"ן ליישב, דל"ק ממתנה ע"מ להחזיר, דהתם כל כמה דלא החזיר, הוי מתנה גמורה לכל מה שירצה, אבל הכא אין בידם להקנותם לשום אדם עיין שם, וכמו כן הכא באותה מדה שהבעלות נשארה ביד בעלי המניות, אף דבעלותן מוגבלת, מ"מ בזה המדה נחסרה מיד המנהלים את העסק, ופשיטא דאין בידם להקנותם לשום אדם, רק אם הוי לטובת בעלי המניות, וממילא לא יצאה עדיין מרשותם לגמרי, ובנוגע לחמץ ד"ז תלוי בפלוגתא שבין הטו"ז = הטורי זהב = והמג"א (באו"ח סי' רמ"ח טו"ז סק"ה מג"א סקי"א), ורוב האחרונים ס"ל כהטו"ז, דהיכא דל"ה הפקר גמור, אינו מועיל להפקיע איסור שביתת בהמתו וחמץ בפסח עיי"ש, - ועוד י"ל דהוי כעין גט בידה ומשיחה בידו (גיטין ע"ח ע"ב), דהרי בידם של בעלי המניות, אם כולם מסכימים לבקר העסק, אין מידם מציל, ומה"ט י"ל עוד דדומה למה דאיתא בש"ס בכמה מקומות, דהואיל ואי בעי איתשל עלה ממוני' הוא, - אבל כל זה בחברת מניות שהשתתפו ביניהם אנשים פרטיים, בשיוי זכויות לכל אחד מבני החבורה, משא"כ בניירות של הממשלה, וכן בשטרי כסף של בנק ממשלתי (באנק - נאטס), שאין לבעליהן אף זכות הצבעה בהעסקים של המדינה, והוא הדין במניות ממין שקוראין (א - שערס) מניות א', שאין לבעליהן זכות הצבעה בעניני החברה, באלו

שפיר י"ל שהמה כמו שטרי מלוה, על תנאי שיקח חלק מהריוח לפי אחוז, וכן להפסד, ויש לדון רק משום קבלת אחריות, בנוגע לחמץ, אך י"ל דהוי כמקבל אחריות ע"ח של עכו"ם בבית עכו"ם, ויש לצרף ג"כ דברי הזית רענן (הובא בשד"ח הלכות חו"מ ובמעדני שמואל סי' קי"ד סק"ו), דהיכא דאינו חייב לשלם בעד החמץ, ורק שאם יאבד החמץ, לא ישיג חובו, וכשלא יאבד החמץ, הרי החמץ יגרום לו, להשיג תשלומי חובו שמגיע לו מהנכרי בעד החמץ, דמי לשטרות דנקרא רק גרמי ולא גורם לממון ממש עיין שם, וכן י"ל בנד"ד, דלא נתחייב לשלם בעל המניות מביתו אם יפסד, רק יפסיד חובו, י"ל דל"ה כקבלת אחריות.

(יב) והיוצא מכל הנ"ל, דאין שום ראי' לומר דבעלות מוגבלת ל"ה בעלות, ואדרבה יש סברות להיפוך, ושוב חוזר הדבר לסיני, דישי להם לבעלי מניות דין בעלות, והמה כשותפים דעלמא, וכעת אקבע בזה עוד מסמרות בראיות מדברי הש"ס ופוסקים, דדין בעלות לבעלות מוגבלת, ומדין צבור גופי', שרצה הרב שם להביא לראי' דל"ה דין בעלות, משם מוכח אדרבה דישי להם דין בעלות, דודאי פשיטא דאין עדיפות להבעלות של כל יחיד ויחיד שהתנדב לנכסי הצבור, בנכסי הצבור, יותר מהבעלות שישי לבעלי מניות בנכסי החברה, וגם לשלילה, כנהוג היום, שאין נכסיו הפרטים אחראים בעד חובות הצבור, נוסף ע"ז שאין להם שום חלק בהרוחת הנכסים של הצבור, ועוד חילוקים רבים, שהבעלות מוגבלת יותר ליחידים בנכסי הצבור, מבבעלי מניות בנכסי החברה, ומ"מ מצינו דישי להם דין בעלות לענין חמץ בפסח וכיב"ז, דבפירוש איתא בירושלמי (פ"ק דפסחים ה"א), רבי ירמי' בעי בתי כנסיות ובתי מדרשות, מהו שיהי' צריכים בדיקה, מה צריכא ליי, שכן מכניסין לשם בשבתות וימים טובים, ותהא פשיטא לי' (ופי' הקרבן העדה והפ"מ דצריכין בדיקה דהא מקום שמכניסין חמץ הוא) וכו' עכ"ל, ונפסק כן בש"ע /או"ח/ (סי' תל"ג), וע"כ הטעם, משום דקנו הצבור את החמץ מדין חצר, דבית הכנסת דינו כמו חצר השותפין, דקונה, כמבואר בש"ע (א"ע סי' ל') ובקצות החושן /חו"מ/ (סי' ר' סק"א), וש"מ דישי לכ"א ואחד מהצבור דין בעלות, ומוטל עליהם איסור בל יראה, דאל"כ אמאי מחויבים בבדיקה, ומנהלי הצבור נכנסו תחתיהם לחיוב בדיקה, מטעם שליחות, וביותר שמסתמא המה ג"כ חברי הצבור.

(יג) אמנם י"ל דאין ראי', דהרי בלא"ה הקשה הגאון המהרש"ם ז"ל (בהגהותיו לס' אור"ח שם /סי' תל"ג/), לפי מש"כ המהריט"א (בתוד"ר סי' קל"ט), דבשותפים בחמץ, וליכא שיעור כזית לכל אחד, להסוברים דבח"ש ליכא בל יראה, אין איסור, ולפי"ז אף דהתינוקות מכניסים חמץ, הרי ליכא שיעור כזית לכל אחד, וגם לשיטת מהר"ם ב"ב שבקצות החושן /חו"מ/ (סי' ר"ס), אין חצר השותפין קונה כלל לשותפות, ובפרט גבי איסורא אמרינן דלא ניחא לי' דליקני, ובזה מסיק דע"כ צ"ל, דמ"מ יש לבדוק, דשמא ימצא חמץ ויבוא לאוכלו עיין שם, וממילא לפי"ז ליכא ראי' לנד"ד.

(יד) אכן יש להביא עוד מסוגיית הגמ' (במגילה כ"ז ע"ב) הנ"ל, דמבואר דשייך איסור ריבית גם במלוה לביהכ"נ /לבהכ"נ/ו, וכן מבואר בש"ע ופוסקים דאסור ללות בריבית לצורך קהל כנ"ל, וע"כ האיסור שעל המנהלים, הוא משום הבעלות שישי לכל חברי הצבור, והמה שליחותיהו קעבדי, ולשיטת רש"י דמתיר ריבית ע"י שליח, צ"ל שהמנהלי' המה ג"כ מחברי הצבור, וכדאיתא בדברי הב"ח (שם /ירושלמי שקלים פרק א' הלכה ג' /סוסי' ק"ס) עיין

שם, הרי מבואר דיש לחברי הצבור דין בעלות, וחברת מניות לא גריעי מזה כנ"ל.

(טו) והנה ידעתי די"ל דאם נניח עיקר ההדגשה, להיות אישיות בפני עצמה, תלי' בבעלות מוגבלת לשלילה, היינו דנכסיהם הפרטים אינם ערבים בשביל התחייבות החברה וכנזכר בדברי הרב הנ"ל, - אף שאין ראי' לזה כנ"ל, מ"מ יש לבע"ד לומר כך, - וא"כ י"ל דבכל מקום דמצינו דנחשבו חברי הצבור בעלים, מיירי באופן שגם נכסיהם הפרטים אחראים בשביל התחייבות בצבור, ודמצינו כה"ג כנ"ל, אבל כל זה מן הדוחק הכי גדול לומר כן, דכל זה הי' להם לפרש, ולא לסתום, אלא ע"כ דאין לחלק בזה.

(טז) ודאתאן להכא, שוב יש להוכיח מאותה סוגיא גופא, שהביא בספר יד שאול שם, בשם ג"א, להוכיח דשאני צבור משותפים, מהא דאיתא (בנדרים מ"ז מ"ח), הרני עליך חרם המודר אסור, הרני עליך ואת על שניהם אסורים, ושניהם מותרים בדבר של עולי בבל, ואסורים בדבר של אותה העיר, ואיזהו דבר של עולי בבל, כגון הר הבית והעזרות, והבור שבאמצע הדרך, ואיזהו דבר של אותה העיר, כגון הרחבה והמרחץ ובית הכנסת והתיבה והספרים, וכתב הר"ן דהמתני' דלא כר' אליעזר בן יעקב, כדאמר לעיל, דבית הכנסת כחצר שאין בו דין חלוקה דמי, הלכך כיון דאפסקא הלכתא כר' אליעזר בן יעקב, ליתא למתני', ויש לתמוה על הרמב"ם שפסק כראב"י, ופסק נמי למתני' עיין שם, ובזה כתב שם לחלק בין צבור לשותפים, דבשותפות בחצר, אף שאין בו דין חלוקה, אבל בעצם הוא דבר המתחלק, שם שייך ברירה, משא"כ בצבור שאינו מצורף מחלקים, ל"ש כלל ברירה עכת"ד.

(יז) וכה"ג עוד ביתר ביאור, ראיתי בשם הגאון האדיר מוה"ר יוסף ראזין ז"ל, (הובא בס' ירושת פליטה סי' ל"ז), שחקר לענין צבור, מה הוא, אם רק כפילת הפרטים, שהיחידים הדרים שם השתתפו בדבר מה, ונתכפלו כל יחיד ויחיד הרבה פעמים, נמצא דבאמת לא נשתנו כלל, רק בא כפילת היחיד בכלל אחד, או דלמא ע"י השתתפותם יחד, באמת נשתנה גם עצם הדבר, ואותם רבים לא היוין אותם היחידים כשהן בפרטית כלל וכלל, ומסקנתו דנתעלו עד שאינם בעצם היחידים שהיו בפרטית, והביא ראי' לדבריו (משקלים פ"א /ירושלמי שקלים פרק א' הלכה ג'//), דקיי"ל כריב"ז, דכל כהן שאינו שוקל חוטא, ולא חיישינן על וכל מנחת כהן כליל תקטר, והאיך עומר ושתי הלחם נאכלין, דמה"ט רצה בן בוכרי לפוטרו מלשקול, והטעם דלא חיישינן, הוא כמו דאמר בירושלמי (שם /ירושלמי שקלים פרק א' הלכה ג'//), דיש חילוק בין מנחת יחיד למנחת צבור, מנחת יחיד קריבה כליל, ואין מנחת צבור קריבה כליל, והטעם, דבצבור אינם היחידים הראשונים, רק המה עצמים אחרים לגמרי, ע"כ לא תסוב עליהם העשה דכל מנחת כהן כליל עכת"ד.

(יח) והרי יוצא מדבריהם הנ"ל, דיש חילוק בין מושג שותפין למושג צבור, כעין שיש חילוק בין מושג שותפים למושג חברת מניות עפ"י חוקי המדינה, וא"כ יש לשאול אמאי באמת אסורין בדבר של אותה העיר, הרי כיון שנעשה נכסי צבור, נשתנה הענין לעצם אחר, ושוב אין לו שייכות עם היחיד, ואיך יש לו כח לאסור על חברו ממון הצבור, הרי הוי כאוסר דבר שאינו שלו, - אמנם ראיתי בספר ירושת פליטה שם /ירושת פליטה סי' ל"ז//, דרצה באמת להעמיס כן בשיטת הרמב"ם, כדי ליישב דבריו (בפי' המשנה נדרים שם /נדרים מ"ז מ"ח//), וכי י"ל מה שבכחו לאסור, הוא משום שיש רשות לכל יחיד להשתמש בו, א"כ נשאר להם רשות ממש בכל דבר של אותה העיר, וע"כ דינו

כשותפות ממש, שיש כח לכל אחד לאסור חלקו על חבירו עיין שם, - אבל קשה לומר כן, דהרי בכמה מקומות מבואר, דבתי כנסיות ובתי מדרשות, אפילו של כפרים, גריעי שותפות דידהו משותפות דעלמא, עי' (חולין קל"ו ע"א) לענין מעקה, דאע"ג דכתב רחמנא לגגך דידך אין שותפות לא, כתב רחמנא כי יפול הנופל ממנו (ואפילו שותפות), אלא גגך למאי אתי למעוטי בתי כנסיות ובתי מדרשות, ומדקתני סתמא משמע אפילו בהכ"נ של כפרים, ומה שפי' רש"י שאין חלק לאחד מהם בו שאף לבני עבר הים הוא וכו', צ"ע, דהנה (ביומא י"ב ע"ב), רצה לחלק לענין טומאת נגעים, בין בהכ"נ של כרכין לבין בהכ"נ של כפרים, ופי' רש"י דכרכים שמתקבצים שם ממקומות הרבה, והיא עשויה לכל הבא להתפלל, ואין לה בעלים מיוחדים, ודכפרים כל בעליו ניכרים, והרי היא כבית השותפים, ושוב מסיק הש"ס דאף בכפרים אין מטמא בנגעים, ובתוס' ישנים שם הקשו, דמ"ש ממזוזה דמחייבא בית השותפים, ותי' בתי' ב', דשאני הכא דלא נתברר חלקם מעולם עיין שם, וע"ז העיר בתשו' הרי בשמים (שם), דגם בחולין לענין מעקה, מדקתני סתמא משמע אפילו ביהכ"נ של כפרים הנ"ל, וע"כ משום דלא נתבררו הבעלים כדברי תו"י, וצ"ע פי' רש"י הנ"ל.

(יט) ואם כן אף דמצד אחד יש טיבותא בבהכ"נ, די שכל יחיד זכות השתמשות, אבל מצד השני קשה לומר דבעלי מניות, שכל בני החבורה בספר נכתבין, ויש לו שטר על מעותיו, יהי' גרע מזה, וכמ"ש בתשו' הר"ב שם, וא"כ אם יש בבהכ"נ שם בעלות על היחידים, שיהי' להם כח לאסור על חברים, בודאי י"ל כן גם בבעלי מניות, - ועוד דמהאי טעמא לומר, דנקרא בעלות, משום זכות השתמשות לכל אחד ואחד, אי אפשר לומר בכל נכסי הצבור, דהרי יש כמה וכמה נכסי צבור, שאין רשות לשום אדם להשתמש, בלתי רשות המנהלים, ומ"מ איתא בפוסקים לענין ריבית וכיב"ז, די ש להם דין בעלות לאיסור וכנ"ל.

(כ) ובעיקר ראיית הגאון הנ"ל, דצבור יש להם דין אישיות בפני עצמה, ממנחת צבור, והמשמעות מזה, דאבדה מכל יחיד שם בעלות אף לקולא, י"ל דהתם הטעם משום ביטול ברוב, עי' רש"י (ערכין ד' ע"א ד"ה שלנו) שכתב דזיל בתר רוב עיין שם.

(כא) היוצא מכל זה, דיחידים בנכסי הצבור, יש להם עוד דין בעלות, ממילא מכ"ש י"ל כן גם בנכסי חברת מניות לבעלי מניות, - אמנם אנו צריכין למודעי, לפי מש"כ לעיל, דבנירות של ממשלת המדינה, וגם במניות שהמה כיוצא בזה, דכיון שאין לו שום דיעה אף דעת מוגבלת בהם, י"ל דל"ה להם דין בעלות ליחידים, א"כ היינו צריכים לחלק כן בנכסי צבור, ומדסתמו ולא פירשו משמע דאין חילוק, וטעמא מאי, י"ל משום דנכסי צבור נתנו לדבר מצוה, הרי רצונו בשעת נתינה, שישאר לו דין בעלות עד גמירא, ועי' מש"כ הטו"ז /הט"ז/ (או"ח סוס"י שצ"ה) לענין תמידין עיין שם, וגם מדבריו שם אפשר להוכיח, דלא אמרינן בנכסי צבור, דהויין אישיות נפרדת עיין שם, אבל בודאי אין לך בעלות מוגבלת יותר מזה ובודאי לא עדיפי בעלות דידהו, מלבעלי מניות בנכסי החברה, וש"מ כנ"ל.

(כב) ובכל זה לא הועיל הרבה כ"ת, במה שדן מטעם דינא דמלכותא דינא היכא דיד עכו"ם באמצע, דגם הדינא דמלכותא שנתנו דין אישיות משפטית נפרדת לחברת מניות, לא כווננו לגמרי לזה במלוא מובן המלה, שהרי למעשה לא נטלו ממנם /מהם/ הזכויות של בעלות המוגבלת עכ"פ כנ"ל, ורק לענין שהנכסים הפרטיים של הבעלים,

לא יהיו אחראים בעד המניות, וכן שלא יהיו החברת בטחון שלו אחראי בעד ההפסד שנגרם לו ברכוש החברה, ועוד לענין מסים וכיוצא בזה, עשאו את החברה לאישיות משפטית בפני עצמה, והיינו שהגבילו רק הבעלות, אבל לא הפקיעו את הבעלות לגמרי מהם כנ"ל, וא"כ שפיר י"ל דהוי ממוני' לענין חמץ בפסח וכיוצא בזה.

(כג) תבנא לדינא, דבעלות מוגבלת הוי בעלות לפי דתה"ק, וע"כ בסתם מניות, שיש עכ"פ בעלות מוגבלת, לבעלי המניות, יש להם דין בעלות, ובאותן מניות שאין להם שום דעת בעלים לא מיני' ולא מקצתו, ואף לא לחוות דעתם עכ"פ בישיבה המתקיימת בין חברי החברה מזמן לזמן, וכמו בניירות של הממשלה, בזה י"ל דל"ה אפילו בעלות מוגבלת, ונחשב רק כהלואה, בקבלת אחריות כנ"ל.

(כד) והעולה מזה לדינא בסתם מניות, א' לענין חמץ בפסח. הנה באם מנהלי העסק המה נכרים, הי' מקום לדון, דאף אם בשעת קנין המניות, כבר היו הסחורה שסוחרים בעין, י"ל שבנתינת המעות, וכתובת שטר המני', יש די כדי שיהי' הקנין חל עפ"י תורה להיות נקרא ע"ז שם בעלותו, אבל על הסחורה, שקנו המנהלים אחרי זה, באלו א"א להם לבעלי המניות לזכות, רק מטעם שליחות, ויש לדון דלא זכו בכל זה, מטעם דאין שליחות לעכו"ם, וכמו שדנו כה"ג לענין איסור ריבית, אבל באמת יש גם בזה כמה עקולי ופשוטי, דנודע שיטת רש"י דיש שליחות לעכו"ם לחומרא, עי' (יו"ד סי' קס"ט סעי' ו' וז' ובכמ"ק), וגם אם הבתים והחצרים המה אותם שהיו בשעת קניית המניות, שזכו בהם כנ"ל, שוב י"ל דקנו בעלי המניות, בהסחורות שבאו אח"ז לאותן המקומות, מטעם קנין חצר, וגם יש לדון מטעם דהוי כקבלת אחריות על חמץ של נכרי בביתו של ישראל, כיון דלא שייך ההיתר משום דהוי אישיות משפטית כנ"ל, ועוד לכמה פוסקים בפועל בשכר יש שליחות לעכו"ם, עי' נתיבות (ח"מ סי' קפ"ח) ומחנה אפרים (ה' שלוחין סי' י"א), ועוד יש פוסקים דבאית לי' שותפות בגבי', יש שליחות לעכו"ם, וגם יש לדון משום דינא דמלכותא, עי' בספר משפט שלו' (ח"מ שם / ח"מ סי' קפ"ח).

(כה) אמנם היכא דיש בין בעלי המניות, נכרים, יש לדון בזה, כמו ישראל ועכו"ם שיש להם חמץ בשותפות, ונפ"מ לענין חמץ שעבר עליו הפסח, דצדדו הח"י והשאגת ארי', הובאו בשערי תשובה (או"ח סי' תמ"ח), להקל מטעם דיש ברירה בדרבנן, ודוקא בחלקו השותפין לאחר הפסח, וכמבואר כ"ז בתשו' מהר"ם שיק (חאו"ח סי' רכ"ו ויו"ד סי' קנ"ח), - אבל אף שיהי' רוב עכו"ם, ל"ש ביטול לענין בל יראה, מטעם דאיסור בל יראה הוי כטומאת משא המבואר (בבכורות ל"ג), וגם מטעם דממונא לא בטל, וכמ"ש גדולי האחרונים בזה, וכ"ז בנוגע לאחרי פסח, שכבר עבר עליו הפסח.

(כו) אבל קודם פסח, אין עצה אחרת, רק שימכור הישראל המניות קודם פסח לנכרי, כמו שמוכרים שאר חמץ, ואף שהעיר כ"ת, דמכיון שהבעלות של המניות, צריכה רישום על שם הקונה אותם, וא"כ השותפות קמה וגם נצבה בפסח ובשבת, ואף רוב בעלי מניות מפחד כמה חששות, לא יצייתו לעשות העברה על שם קונה נכרי, למשך כל הפסח, ובלעדה אין למכירה כזו שום תוקף חוקי, ובפרט למסקנת השואל ומשיב (מהד"ת ח"ג סי' ע'), שהבאתי בתשובתי הקודמת לכ"ת, היכא שא"א ליקח רשות מהשותפין, שבנוי' דוקא על דינא דמלכותא, מ"מ נראה דיש בזה כדי סמיכה, לסמוך על גדולי האחרונים, שכבר דנו בכיוצא בזה, ע"ד שפקפק הגאון בעל ברוך טעם ז"ל, בשטרי

מכירת חמץ בלא סטעמפעל /בול/, והחת"ס ז"ל (או"ח סי' קי"ג) כתב, דהשטר כשר גם בדיניהם, אלא שצריכים לשלם מס המלך שהוטל על זה, אבל מרן הד"ח ז"ל (חתן הגאון ברוך טעם ז"ל), כתב ליישב, דאף דהשטר אינו מועיל עפ"י דינא דמלכותא, מ"מ אנו אזלינן לענין איסור חמץ בתר דינינו בין להחמיר בין להקל, ואמרינן דסמכא דעת הקונה על דינינו, וכן הביא השד"ח, בשם תשו' שערי דיעה, דכל שמועיל הקנין בדתינו, הרי זה מהני לענין איסור חמץ, אף אם אינו מועיל בדיניהם עיין שם, ואף שאין הדבר מוסכם לכל הפוסקים, מ"מ בענין שלנו שא"א בענין אחד, יש לסמוך ע"ז, - וביותר לפי מה שכתב כת"ה, מנהגו, שהוא מנהג נכון מאד, שהוא משלם מדמי מכירת חמץ, בשביל להבטיח כל החמץ, על שם ולטובת הנכרי שקנהו, כדי שיהי' לו ממה לשלם במקרה של אבדון החמץ, וכ"ת כוון בזה לדעת הגה"ק הרש"ז ז"ל (סוף הלכות פסח), דמחמת טעם כזה וכיב"ז, הצריך לערב קבלן בעד הנכרי, ובזה כתבו האחרונים, דלפי"ז נרויח ג"כ, דאף אם הקנין ל"ה עפ"י דינא דמלכותא, מ"מ מועיל מצד ערבות של הערב קבלן, ואך שם מיירי דהע"ק =דהערב קבלן= הוא ישראל, - והרבה נוהגים לכתוב בתוך השטר מכירה, דאף אם הקנין אינו מועיל עפ"י דינא דמלכותא, יזכה עפ"י קנין המועיל בדינינו.

(כז) ב' לענין שבת. הנה אם מנהלי העסק המה נכרים, וכרגיל שגם בין בעלי המניות יש נכרים, נראה בפשיטות דשרי, מטעם דאיתא (באו"ח סי' רמ"ה סעי' ד'), דיכול הישראל לתת לנכרי מעות להתעסק בהם, ואעפ"י שהנכרי נושא ונותן בהם בשבת, חולק עמו כל השכר בשוה, מפני שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשותה, שנאמר שהא"י עושה שליחותו, וכן אין העסק ניכר ממי הוא, שיהי' שייך מראית עין, ומטעם דהוי שכר שבת בהבלעה, ועיין מש"כ כיוצא בזה בספרי מנחת יצחק (ח"א סי' ע"ב), ויותר מזה מבואר בר"ן הובא ברמ"א (שם /שו"ע או"ח/ סעי' א') בשם וי"א, עיין שם, וא"כ כמו כן בנדון המניות, אף שכל בעל מניות שותף כפי ערך המניות, מ"מ כיון שיש ג"כ שותפים נכרים, וגם מנהלי העסק, המה נכרים, ואין המלאכה מוטלת על הישראל, ואין העסק ניכר ממי הוא, והא"י אדעתא דנפשי' עביד, ליכא בזה משום לתא דשבת.

(כח) וכל זה אם אין שם בהמות העושים מלאכה בשבת, דבנוגע לאיסור של שביתת בהמתו, ל"מ מה דהא"י אדעתא דנפשי' עביד, דמ"מ אין חלק הישראל שובת בשבת, כמבואר בב"י /טור או"ח/ (סו"ס"י רמ"ה) ובש"ע /או"ח/ (רמ"ו סעי' ה'), בזה אין תקנה רק ע"י תנאי, דטול חלקך בשבת ואני בחול, ואם אי אפשר לעשות תנאי זה עם מנהל החברה, יש עצה לקנות המניות, בשותפות אינו יהודי מכירו, על חלק שביעית ומחצה, (כדי לכלול שבתות ויו"ט), ולהתנות עמו תנאי בתחילת הקני', והיא עפ"י המבואר בש"ע ופוסקים, וכן ראיתי לגדול אחד שנתן עצה זו.

(כט) וכנראה דגם אם לא יהי' להקנין הזה, בשביל להנצל מאיסור שביתת בהמתו הנ"ל, חלות עפ"י דינא דמלכותא, מ"מ כיון דמהני עפ"י ד"ת, מועיל לענין איסור שביתת בהמתו, כמ"ש הפוסקים לענין איסור חמץ כנ"ל, ואין לחלק ולומר דשאני חמץ בפסח דל"ה רק מדרבנן, דמדאו' בביטול בעלמא סגי לי', וכמו שעלה כן על דעת הגאון הבכור שור (פסחים כ"א ע"א), שכבר הקשו ע"ז, דהחמץ הנמכר, ל"ה בכלל ביטול, וגם הבכור שור בעצמו חזר בו בסיום דבריו כנלענ"ד.

(ל) ג' לענין ריבית. כבר מבואר למעלה בשם כמה גדולי פוסקים האחרונים, שיש לעשות בדרך היתר דוקא, וכמו

שכתבו כמה עצות בזה, עי' בדבריהם. ובזה הנני דוש"ת וחותם בכל חותמי ברכות, יצחק יעקב ווייס.

שו"ת חלקת יעקב יורה דעה סימן סה

בענין ערבון מוגבל, אם נחשב זה לבעלות גמורה לענין רבית

(א) בגילוי דעת להית"ע דקדקתי לכתוב שהבעלים מהבנק הם רק "בעלים בערבון מוגבל", ונבאר אם יש איזו מעליותא בזה לענין איסור רבית.

וראיתי בתשו' מהרש"ג חיו"ד סי' ה' שיצא לחדש, דבעסק בנק שהבעלים רק בערבון מוגבל, שאין עליהם שום שיעבוד הגוף רק המניות (אקציען) שיש להם בהבנק, ורבית כזה לא אסרה תורה, דבתורה כתיב לא תשיך לאחריך, וכאן אין אחיו כלל כיון דליכא שיעבוד הגוף על הלוה - ואם כי זו היא סברא המתקבלת על הלב, אכן צריכין לזה סיוע מגמ' או מראשונים, וכמובן. והוא מביא ראי' לזה מגיטין ל' א' המלוה מעות לכהן וכו' מפריש עליהם מחלקם ואין בזה משום רבית, ולפי' התוס' שם אף להוזיל הרבה פחות משער, והטעם בגמ' שם דכיון דאי לית לי' לא יהיב לי' כי אית לי' נמי אין בו משום רבית, ואם כן ה"ה בני"ד דאין אחריות על הלוי, אלא על הנכסים שיש להם בשותפות בהבנק, כמו בנידון דש"ס הנ"ל דמפורש דהיכא דאין האחריות על כל נכסי הלוה, אלא על דבר ידוע אין בו משום רבית, ובודאי משמע דאין חילוק, אפילו אם הדבר הידוע שוה הרבה יותר מהחוב שחייב, נמי אין בו משום רבית, כיון דליכא שיעבוד הגוף הוי כאלו אין הגוף לזה כלל אלא הנכסים הם החייבים וכו', והאריך עוד ולא מלאה לבו להתיר לכתחילה, אבל מן התורה ודאי אין בזה איסור רבית. ובספרי "נועם" חלק ב' העתיק הרב הה"ג הרב משה למברגר, תשובה בכת"י מרבו הגאון מהרש"ג להתיר אף מדרבנן, גם כן בראי' זו.

(ב) ולפע"ד אין משם אף קצת ראי' - חדא לשיטת רש"י קאי האי רק לענין לפסוק עד שלא יצא השער, אבל לפסוק בפחות משער הוי רבית קצוצה, כמו שהאריך הפנ"י לפרש שם שיטת רש"י, ולתוספות וראשונים החולקין על רש"י, מבואר להדי' ברמב"ן וז"ל כיון דכי לית לי' לא יהיב לי', פי' כשנשתדפו שדותיו ומפסיד הכל לא משלם לו לא קרן ולא רבית, הלכך זביני הוי ושרי, ולא דמי למשכן לו בית או שדה שאף על פי שאם נשתדפו אין לו רבית, הקרן קיימת לו הלכך כשעושה פירות אפשר שהיא רבית קצוצה, ובמקומה יתבאר בס"ד, אלא דמיא לההיא דאמרינן התם מה שעזי חולבות מכור לך שאין בו משום רבית, והוצרכתי לפי' זה מפני שראיתי מי שפי' דגבי משכנתא נמי כיון דכי לית לי' לא יהיב לי' אבק רבית הוי, והכא לא גזור רבנן, ולא מילתא היא עכ"ל. וכן ברשב"א שם באמה"ד וז"ל י"ל מ"מ קצת הוי כמכר, דהא קתני ופוסק עמו כשער הזול, ומדפסק ש"מ דהוי קצת כעין מכר וכו', ובריטב"א שם וז"ל מה שמעין דהלוואת שעושין מתרומה כיון דאילו מפסדין תפסד הדבר לבעל הפקדון מותר וכזביני הוא (בהג' כור לזהב, הלשון משובש) וכן בתוספות שם ד"ה כיון והא דאסר רב בפרדיסא ב"מ ע"ג א' אף על גב דאית בי' תיוהא, הכא התירו משום תקנת כהן, מפורש מכולם דההיתר משום דהוי כזביני, או משום דהוי כפרדיסא דמותר משום דאית בי' תיוהא כשנשתדפו השדות, ומשום תקנת כהן אף רב מודה לשמואל, ואם כן אדרבה מכאן סתירה לסברא זו, דלא קאמרי בפשיטות משום דלית על הכהן שיעבוד הגוף, דבנשתדפו השדות אין לו על הכהן

שום תביעה, הרי לן נגד סברא זו דעת רש"י ותוס' ורשב"א, וקצת משמע כן גם מריטב"א, וכן גם במאירי מסיים דכזביני ניהו, וכעין מה שעזי חולבות מכור לך.

ג) ועוד, אף לפירוש המהרש"ג נמי לא שמעין משם דהיכי דנחסר שיעבוד הגוף דלא מיקרי לוח לענין רבית, דבהאי דכהן אין לו על הכהן אף לא שיעבוד נכסים ברור, דהא כשהבע"ב ימכור כל השדות לאיש אחר, ולוקח זה יתן התרומות לכהן אחר, נמצא שהמלוה אין לו שום תביעה לא על הכהן שהלוה לו ולא על השדות, נמצא שלא חל על הכהן הלזה שום חיוב, לא על נכסיו ולא על גופו, ולא הוי לוח כלל, דבשעה שמקבל המעות מבעה"ב המלוה נסתלק ממנו ואין עליו שום חיוב, דגם שיעבוד הנכסים הוא רק כל זמן שהשדות הם ביד המלוה, משא"כ כשמלוה לבנק השייך לראובן ושמעון ועוד, אף שאין להמלוה עליהן שיעבוד הגוף, אבל על נכסיהן חל שיעבוד, וכשמקבל רבית מנכסיהן הוא נושך לנכסיהן שנוגע גם להם, שנכסיהן מתמעטין עי"ז, ולמשל כשהם ימכרו חלקם לאיש אחר, נשאר שיעבוד המלוה גם הלאה על נכסים האלו השייכים כעת להלוקח ואין בידם להפקיע שיעבוד זה בשום אופן, וכשיטול רבית מהם, יושך הלוקח מזה שנכסיו נתמעטין על ידי לקיחת הרבית, ואינו דומה להאי דכהן, שבשם הכהן הלוה לא יושך בודאי, לא הוא בעצמו ואף לא נכסיו כלל, באופן שמהאי דכהן אין שום ראי' להא דעסק בנק, ולפע"ד זה ברור.א.

ד) ומה שהביא ראי' מדברי הריב"ש סימן ש"ח, מובא בשו"ע סוף סימן קע"ג סע' י"ח, דמבואר שם דלהלות מעות על אחריות הספינה ושיתן לו בשובה בשלום דאסור, ובט"ז שם סק"ל דכיון דזוזי יהיב זוזי שקיל הוי רבית, אלא דלא הוי רק כאבק רבית, ובעסק בנק נמי דמה לי אחריות הספינה או אחריות חפצי הבנק, ואם כן מינה נמי דבני"ד גם כן לא הוי ר"ק אלא אבק רבית, והאריך שם.

ולפע"ד לא הבנתי כלל דבריו דלא דמי זה לזה, דז"ל הריב"ש סימן ש"ח אם מותר להלות לישראל חברו כ' דינרין על אחריות הספינה ההולכת מעבר לים ושיתן לו בשובה בשלום כ"ד דינרין, מאי, כיון דנפיש פסידייהו וההזיקים מצוים בהם, אם מזעף הים אם מחרום האויבים והשוללים, יהיה מותר כהאי דפרדיסא דמודה רב בתורא דנפיש פסידייהו, אלמא אף על פי שמשתכר הרבה מותר, או דילמא כיון שנותן מעות ופוסק תוספת קצוב רבית גמורה, ומסיק דאסור כהאי דר"ח ב"מ ס"ט ע"ב דמוגר זוזי, דלפי' התוספות ה' ר"ח מקבל עליו אחריות וכו' וכש"כ בנידון זה שיש בהלוואה זו זמן שאין המעות באחריות המלוה אלא באחריות הלוה לגמרי דהיינו משעת הלוואה עד שעת מהלך הספינה, ומשעת שובה עד שעת הפרעון, ואף על גב דהכא ההזיקים מצוין, אין בכך כלום, דמי לא עסקינן בההוא דר"ח שנאסר אף אם הלוה סוחר ים, והא דשרי רב בפרדיסא בתורי דנפיש פסידייהו, התם זביני הכא הלוואה וכו' אלא שהוא אבק רבית, כפי מ"ש הר"מ ז"ל בההוא דר"ח וכמ"ש למעלה (כוונתו, לעיל סימן ש"ה שהאריך בהאי דר"ח דהוי אבק רבית, כיון שהמלוה קיבל עליו אחריות) עכ"ל הריב"ש - ואם כן עיקר הטעם בהאי דספינה דלא הוי רק א"ר, משום שקבל עליו המלוה אחריות דספינה דנפיש פסידייהו, דנפיש ההזיקים, והרואה בלשון הריב"ש יראה, שבאמת יש על הלוה שיעבוד הגוף וגם אחריות על נכסיו קודם מהלך הספינה ובשובה בשלום, רק המלוה מקבל עליו אחריות הספינה כשהיא על הים דנפיש היזיקא, דהאי תוספת שנותן לו אחר כך לא

הוא אגר נטר לגמרי, רק שמקבל עליו ההיזקים המצויים, ואפה"כ אסור דלא דמי להאי דתורי דנפיש פסידייהו, משום דהתם זביני והכא הלואה, וכלשון הטו"ז מריב"ש כיון דזוזי יהיב זוזי שקיל. אחרת היא, בני"ד בעסק הבנק, ידוע הוא למדי, וזה מציאות שאין להכחיש, שבנק הוא מקום שהאנשים נותנים לשם מעות שלהם בכדי שיהי' במקום בטוח, יותר מביתם - ורכוש הבנק בכל מקום בדרך כלל הרבה יותר בטוח מרכוש יחידי, ובפרט, כידוע הבנק עומד תחת פיקוח הממשלה שלא יתדלדל רכושם מפני שמעות אחרים שם - וא"כ כשאדם נותן מעותיו להבנק, שזה נקרא מלוה מעותיו להבנק, והבנק אחראי בעד המעות גנבה ואבדה ואונס, הכי יכול להעלות על הדעת שזה נקרא דהמלוה מקבל עליו אחריות, וכלשון המהרש"ג "דמה לי אחריות הספינה ומה לי אחריות חפצי הבנק", דבר זה מתמיה ביותר, דבספינה ההיזק מצוי, וכלשון הריב"ש בשאלתו, אם מזעף הים אם מחירום האויבים והשוללים, משא"כ בבנק כל רכוש הבנק אחראי בעד ההלואה, מה תאמר שמא כל רכוש הבנק ילך לטמיון, וכיון שאין עליהם שיעבוד הגוף הוא כקנין המלוה אחריות, אם כן בכל מלוה ולוה נמי תאמר שמא רכוש הלוה ילך לטמיון ושמא הוא גם כן ימות, ונמצא שהמלוה מקבל עליו אחריות, זה ודאי ליתא. ודבר זה מציאות היא, שחלקי הבעלים שיש להם בהבנק, אף שאין עליהם שיעבוד הגוף, בטוחות יותר להמלוה, מלוה אחד שלוה לעצמו ויש להמלוה עליו גם שיעבוד הגוף, ואם כן איזה דמיון ספינה לבנק, בשם הוא רק א"ר משום שהמלוה מקבל עליו אחריות דשכיח הזיקא, ולא משום דאין על הלוה שיעבוד הגוף, אדרבה קודם מהלך הספינה ובשובה יש על הלוה גם שיעבוד הגוף וכנ"ל, משא"כ בבנק, המלוה אין מקבל שום אחריות ושום פסידא, רק בנק מקבל עליו כל האחריות, רק שחסר שיעבוד הגוף של הלוה, לזה אין לנו ראי' שיהי' לענין רבית כיון שבכל אופן נכסיהן נחסר ונישך ע"י נתינת רבית, וזה ברור.

ה) אבל כאמור, שסברא זו לעצמה, היא סברא המתקבלת על הלב - וננסה למצא איזה מקור לזה. והעירני ח"א לתומים סי' ס"ז ס"ק כ"ה שכתב דאם מת הלוה אין המלוה צריך פרזבול לגבות את חובו, כיון דאין על היורשים רק שיעבוד נכסים, ל"ק בי' לא יגוש, א"כ יש מקום לומר דה"ה בלאוין דרבית. ונראה להביא ראייה מהא דנפסק בסי' ק"ס סע' כ"ב דלצורך קהל מותר ללות אפילו ברבית קצוצה, שמחשבים צרכי קהל לפקוח נפש או צורך מצוה, אבל אין לסמוך על זה רק לצורך גדול. ואכתי קשה היכן מצינו דלצורך מצוה מותר לעבור על איסור תורה - א"ו משום דאין שום שיעבוד הגוף על לווה רק על הנכסים, מותר לצורך מצוה כמו שמותר במעות של יתומים להלות ברבית דרבנן. וגם בב"י סי' ק"ס כתב הרשב"א בתשובה סי' תרס"ט על מה סמכו עכשיו להלות מעות ת"ת ברבית לישראל, תשובה אפשר לדון ולהתיר כיון דאין רבית בא מלוה למלוה, שאין לממון זה בעלים ידועים, אלא שאין ראוי לעשות כן פן יפרצו. מזה נראה, דברבית האיסור רק כשבא מיד לווה למלוה, אף על גב לענין מודר הנאה מבואר במשנה דהשותפין וביביצה ל"ט ב' דאסור בדבר של אותו העיר, אף על גב דבשם גם כן אין הבעלים ידועים, חזינן דלענין רבית דכתיב לא תשיך לאחריך, משמע להו להפוסקים דבאינו מיד לווה למלוה מותר, וכעין סברת רש"י לענין רבית ע"י שליח דמותר משום דאינו מיד לווה למלוה. דבר זה מובן דלהלות לבנק יש יותר סברא לומר דלא הוא מה"ת, כיון שחסר שיעבוד הגוף, משא"כ להיפך ללות מבנק אין לנו היתר זה - והיתר משום שאין בעלים ידועים שייך בשני האופנים, אבל אין היתר זה ברור רק לסניף בעלמא.ב.

שוב ראיתי מצינין לצפנת פענח להגאון הנפלא מראגאטשאב בסימן קפ"ד, ועיינתי שם זז"ל והנה גדר הבנק לא נקרא דבר מסוים רק דבר של צורה ולא חומר, כי גם מי שיש להם בנק הם אינן משועבדים בעצמם, רק הכסף המונח שם, ושוב ליכא למי הוא משועבד וכן הגדר של צדקה ברבית, עי' ב"ק צ"ג דליכא שמירה ג"כ מטעם זה, וברושלמי דשביעית פ"ח גבי ליתן מתנה לכל מי שירצה דליכא שמירה וה"נ ברבית, לכן אין זה רבית בבנק עפ"י דין תורה עכ"ל, ועדיין הדבר צריך תלמוד.

(ו) ולפע"ד ראי' נכונה דזה לא הוי רבית דאורייתא מנמו"י לב"מ ס"ט ב' שרי' ליי' לאינש לימר לחברי' הילך ארבע זוזי ואימר ליי' לפלני' וכו', ואף על גב שהלואה מגרע ממונו מחמת הלואה זו, כיון שאינו בא ליד המלוה שרי, ובתור הכי אבל בן הסמוך על שלחן אביו אסור דחיישינן להערמה ל"ש גדול לא שנא קטן וכו' עכ"ל. והנה בקטן הסמוך על שלחן אביו שמחויב לפרנסו כשאינן לו להקטן כמבואר בפוסקים, עי' טו"ז סי' ק"ס ס"ק י', וממילא כשהקטן לוקח ד' זוזי נתרבה עי"ז נכסיו של אביו זה המלוה, ואפילו הכי לא אסור נמו"י בכה"ג רק משום דחיישינן להערמה, וכדקאמר הטעם משום שאינה באה מלוה למלוה, א"כ הכ"נ כשנותן רבית להבנק, עובדא היא שאין להתווכח דבנק גוף בפ"ע ושמו עליו ואין שם הבעלים של ראובן או שמעון נקרא עליו כלל, וגם אין אחריות הבנק עליהם כלל רק האחריות על גופו של הבנק, כלשון הצפנת פענח הנ"ל בנק לא נקרא דבר מסוים רק דבר צורה ולא חומר, אלא דעיקר החשש, משום שבהרבית שנותן להבנק, נתרבה הקרן של הבעלים, א"כ היינו ממש דנותן לבנו קטן של המלוה, ג"כ עי"ז נתרבה הקרן של המלוה שלא יצטרך ליתן לבנו פרנסתו המוטל עליו כשאינן לו להקטן, ואפילו הכי לא הוי רבית דאורייתא כיון שאינו בא מיד לזה למלוה. ג ואין לומר דהתם שאני, כמבואר בגמרא משום דשכר אמירה הוא נוטל, הא מבואר בשיטה מקובצת, זז"ל ותמוה מילתא טובא, ל"ל הטעם דשכר אמירה תיפוק ליה משום דלא בא מיד לזה למלוה, וי"ל דקמ"ל דאפילו כשהמלוה אינו רוצה ליתן המעות רק ליד האי גברא דנטל ד' זוזי, והוא יתן להלואה ג"כ שרי, ולא הוי אפי' רבית מוקדמת, דשכר אמירה הוא נוטל, א"נ הקמ"ל אף על גב שלא נתרצה המלוה לאיש ההוא עד שנתן לו הד' זוזי, ואפה"כ כיון דלוה נתן שכר אמירה, והוא גברא מדידי' יהיב עכ"ל. וכן בריטב"א שם זז"ל וה"ה נמי דמצי למימר משום טעמא דלא אסרה תורה אלא רבית הבא מלוה למלוה וכו', וכן במהר"ם שיף שם ק"ל ל"ל טעמא דשכר אמירה יותר מאידך דרבא דלא אסרה תורה רק מלוה ליד מלוה - הרי לן דמשום טעמא דלא בא מיד לזה למלוה נמי סגי להתיר, אם כן ממילא בני"ד כיון דלא בא הרבית ליד מלוה, אף על גב דמזה נתרבה מעותיו של המלוה, לא הוי רבית דאורייתא עכ"פ - ולפע"ד זו ראי' נאותה להתיר עכ"פ מה"ת ללות מבנק, באופן שהבנק הוא המלוה כיון שהרבית לא בא ליד מלוה, רק להבנק שהוא גוף אחר, ואף שנתרבה עי"ז מעותיו של המלוה. וכן לפי מה שביאר החת"ס ח"ו סי' כ"ו שיטת רש"י, דבמלוה על ידי שליח דמותר משום דכללא הוא לא אסר רחמנא אלא רבית הבאה מכח הלואה שבא מיד המלוה ליד הלואה, והכא אי הוי שלוחו כמותו הוה כבא מיד המלוה עצמו ליד הלואה, אך כיון דקי"ל כמ"ד דההלואה ע"מ ליקח רבית היא לאו דלא תשימון משעת שומא, כדאיתא בב"מ ס"ב א' שומא מילתא היא, וכיון דמיד נעשה עבירה בתחלת הלואה, ואין שליח לדבר עבירה ולא נעשה ידו כיד בעה"ב ולא בא המעות מיד המלוה ליד הלואה ולא הזהרנו על איסור רבית בכה"ג, אף על גב דסו"ס מעותיו של פלוני המלוה הם והוא נושך את זה וגם ממונו מתרבה, אין בכך כלום, דמתנה בעלמא היא

כיון שלא באה ההלואה מידו לידו וזה ברור, וכתב עוד שם שראוי לסמוך על התיירו של רש"י כמ"ש הש"ך ומשנה למלך פ"ה ממלוה ולוה הל"י י"ד, ומוסיף עוד דבזמנינו טוב יותר לפרסם ויאכלו בשר תמותות ואל יאכלו בשר נבלות עכ"ל החת"ס - וא"כ עפ"י ההנחה דהבנק הוא גוף בפ"ע כדביארנו לעיל, כשלוה מבנק לא בא מעותיו של פלוני המלוה מיד מלוה ליד לווה, ואף על פי דסו"ס מעותיו של פלוני המלוה, והוא נושך את זה וגם ממונו מתרבה על ידי זה, לא הזהרנו ע"ז. וממילא לא מגרע נמי במה שנכתב השטר על שם המלוה, דבכה"ג אסור אף לרש"י על פי שיטת המהרי"ק וכבחת"ס שם, דבכאן גם השטר אינו על שם המלוה רק על שם הבנק וזה גוף אחר, ואף דלהתיר אף מדרבנן אין לנו, כיון דאין לנו ראיות ברורות דהבנק נקרא גוף אחר, אבל עכ"פ יש לנו לסמוך דלא הוי איסור תורה כיון דההלואה לא באה מיד המלוה בעצמו, וזה דלא כנ"ל בס"ק ה', רק אף ללות מבנק יש היתר מה"ת ודו"ק.

שו"ת מהרש"ם חלק א סימן כ

מכתבו הגיעני, וע"ד שאלתו שנשתתפו רבים מהגליל לעשות להם שפאר קרעדיט קאסע /קופת מלוה וחסכון/, והם לע"ע כולם ישראלים, זולת גוי אחד שנותן ג"כ איזו סך לשותפות החבורה, והמנהיג הוא גם כן יהודי. והביא דברי שו"מ מ"ק ח"ג סי' ל"א, בחבורה כזו שיש ביניהם יהודים וגם עכו"ם, וכתב להתיר, דהוי על ידי שליח. ואף דהשטר חוב נכתב על שם המלוה, וגם האחריות על המלוה, מכל מקום הכא גם המלוים אינם מבוררים, ואולי זה נוטל של העכו"ם, ובדבר הנבלל ומעורב ל"ש דין ברירה, גם כיון דבא האיסור בתערובות, לכ"ע י"ב =יש ברירה = כמ"ש התוס' בתמורה (למ"ד). הנה זה כמה שנים הארכתי בזה בתשו', והבאתי מדברי תו"ט פ"ו דדמאי, שנעלמו מבעל שו"מ, וגם בתשובת ח"ס חאו"ח רס"י קכ"ט כתב, שרבים נשתבשו בדברי תוס' הנ"ל, וגם הבאתי מתשו' ב"א חיו"ד סי' ע' בזה. ואח"ז ראיתי בתשו' מהר"ם שיק חיו"ד סי' קנ"ח, שהשיג ג"כ ע"ד שו"מ מד' תו"ט הנ"ל, ולא הביא דברי הח"ס, אלא ששמע בע"פ כן. וכעת אני מוסיף שבתוס' פסחים (דף צ' ע"ב) בד"ה עד שיכלו כל המעות שבשופר, הקשה ריב"א: הא א"א שלא יהא מעורב בכל קן ממעות שתי נשים, ואפי' למ"ד יש ברירה, ל"ש לומר כן, דאנן סהדי שנתערבו וכו'? ומכ"ש בדבר שנעשה מתחלה לשם שותפות, וכמ"ש בתשו' ח"ס חיו"ד סי' רל"ז באמצע התשו', בביאור דברי תוס' סוטה (י"ח) ע"ש בקיצור, ותמהני שלא הביא מתוס' פסחים הנ"ל. וע"ע בתו"ש ליומא (נ"ה ע"ב), בזה שהעלו ג"כ דדוקא בהתנו כן מתחלה מהני, משא"כ בלא תנאי. וע"ע בתשו' מהר"י אסאד חאו"ח סי' ע' באמצע התשו', מ"ש בדברי תוס' פסחים הנ"ל. וע"ע בט"ז או"ח סוסי' שצ"ה, בענין התמידין שכל ישראל שותפין בו, דאין לך פרוטה שלא יהיה בה חלק לכל אחד מישראל ע"ש. ותמהני שלא הביא ראייה מתוס' הנ"ל. ועסמ"ע סי' רצ"ב סק"ל, במ"ש לחלק בין מעות לטלה, ובתשו' הנ"ל הבאתי מד' מהרי"ט ח"א סי' ה' וסי' קט"ז בענין זה יעו"ש וימצא חדשות.

וגם מ"ש מצד דנעשה ע"י שליח, כבר הרגיש בשו"מ בעצמו דהאחריות על המלוה, וגם השטר ע"ש המלוים, וכל סמיכתו רק מצד דלא נתברר מי הוא המלוה. ולהנ"ל הוא תמוה, דכל בני החבורה הם שותפים בכל הלואה, כמ"ש רש"י בגיטין (מ"ז ע"ב), גבי ישראל ונכרי שלקחו שדה בשותפות, דאין לך כל חטה וחטה שאין חציה טבל וחציה חולין, ע"ש בתוס' ובחולין (קל"ה ע"ב) בד"ה ואיב"א. ואני מצאתי בירושלמי פ"י דשביעית ה"ג: מי שאין לו אלא קלח

א' בשדהו, כותב עליו פרוזבול. והתני השותפין וכו' אין להם פרוזבול? אמרי תמן, כל קלח וקלח של שותפות הוא, ברם הכא וכו', ע"ש. וגדולה מזו מבואר בר"ן פ"ד דגיטין, דאפי' הנותן חצי נכסיו לאחר, יש לו מחצה בכל כלי, ונחלק בזה על הרמב"ן. אלא שהעלה ליישב דהבא לזכות ידו על התחתונה, ע"ש. וע' בט"ז יו"ד סי' רס"ז סק"ז, ובד"מ חו"מ סי' רמ"ח, ובט"ז סימן רמ"ה בזה. וע' בתשובת הר המור סימן י"ז שהאריך בדין אם האחריות על המלוה. והביא, דתליא במחלוקת פוסקים אם הוי ר"ק = רבית קצוצה = או רק א"ר = אבק רבית =, ע"ש. גבי מעות יתומים המונחים בדעפאזיטען = בפקדון = של ערכאות, ומלוים אותם לישראלים בריבית, שחפש ומצא שם ב' דרכים להתיר ולא זולת זה. ואי נימא דהוי רק מדרבנן, י"ל דבדרבנן הא יש ברירה, וה"נ בריבית דרבנן, כמ"ש מהרי"ט ח"א סי' קט"ז. אבל כבר נתבאר דיש לפקפק בזה, ובפרט בנ"ד שהמנהיג הוא ג"כ יהודי, והוא שותף עמהם, בטלו כל ההיתרים של השו"מ, וגם היתרים שכתב מהר"ם שיק שם. אם כי מקצתן עולים גם בשותפים ישראלים לבד, מ"מ לא סמך שם ע"ז רק בצירוף שותפות העכו"ם. אבל לפי דבריו גם בשותף א' עכו"ם סגי. וע' בשו"ת שבו"י ח"א סוסי' קס"ו, בשם באר עשק סי' ג' וסי' ה', שחידש דבשל רבים ל"ש אונאה, כיון דקרא כתיב את אחיו, ולפ"ז גם ריבית ל"ש בשל רבים, והיה מקום היתר בנ"ד. אבל כבר דחה דבריו השבו"י שם בשתי ידים, ע"ש. וע' שערי צדק סי' קכ"ד באמצע התשו', וסברתו אינו עולה אלא היכא דהרוב עכו"ם יסדו הבאנק.

והנה רו"מ הביא בשם הרב הגאבד"ק סטריא נ"י שהביא מדברי לכה"ק = לקט הקמח = סימן קס"ח קס"ט, בדין המלוה מעות לצרכי הקהלה, וגם הוא מהממונים בקהלה הנ"ל, דכיון שגם עליו מוטל, ליכא בזה איסור ריבית, דאין כאן לזה ומלוה ונושך ונשוך, דהוה כמלוה לעצמו, והבא לשאול מורין לו היתר. וה"נ בנ"ד כיון דאינם מלוים רק לבני חבורתם, א"כ הוי הוא מלוה ולוה. ואני תמה גם ע"ד לכה"ק, דאף שהוא ג"כ אחד מבני הקהלה, מ"מ אין מוטל עליו כל ההלואה רק כפי ערך, ולגבי שאר החלקים הו"ל הוא רק מלוה ולא לזה, אלא שאר בני העיר הם הלויים והוא המלוה להם, ואסור ליקח ריבית מחלקם. ותדע שהרי לפי דבריו היכא דאיכא שני שותפים בעסק, והאחד מהם נותן מעותיו להעסק יותר מכפי המגיע לחלקו, ולוקח ריבית מכיס השותפות, גם כן יהיה מותר וכמ"ש בלקה"ק עצמו בשם ח"א. ואנחנו איפכא שמענו מדברי הט"ז סי' ק"ע סק"ג שכתב, דאם השותף שאינו עוסק, נטל מעות מעכו"ם בריבית לצורך השותפות, הוי כמניח מכיסו אותו סך לצורך השותפות, ואסור ליטול מהשותפות הריבית. וכדבריו מבואר בתשו' מבי"ט ח"ב שאלות השניות סימן ע"ב ע"ש. ובתשובת רדב"ז ח"א סי' רמ"ז נשאל בדין רו"ש = ראובן ושמעון = שנשתתפו, ושם כל אחד מהם סך ידוע בשותפות ונו"נ = ונשאו ונתנו = בהם וקנו סחורה, ושם ראובן מעות יתרים בלא ידיעת שמעון, ועתה רוצה לקחת חלק יותר בריוח מפני מעות היתרים, באמרו, שלוה אותם מעכו"ם בריבית. והשיב וז"ל: כיון שלא הודיע הדבר לשותפו אינו נוטל יותר, וקרוב בעיני שהוא ריבית. ואפי' אם יברר שלקח המעות בריבית מן העכו"ם, לא בשביל כך יהי' מותר להלוותם בריבית לשותפות, כיון שלא נתרצה שמעון לכך מתחלה. ואפי' אם יטעון ראובן: לתועלת השותפות לקחתי המעות בריבית, לאו כל כמיני', שאינו רוצה לעשות סחורה במעות הנלקחים בריבית, כי לא יספיק הריוח לפרוע הריבית, ואין כאן תועלת לשותפות. אם יתברר שנמשך ריוח לשותפות במעות שלקח ראובן בריבית, פורעים את הריבית מן האמצע. אבל אם לא לקח בריבית אלא משלו, אפילו שנתברר שנמשך תועלת לשותפות, ה"ז אסור, אפילו אם ירצה שמעון, שכל ריבית מתנה היא

והתורה אסרתו, עכ"ל הרדב"ז. ומבואר גם כן דהיכא דאחד מהשותפים נותן מעותיו לעסק השותפות, אסור לו ליקח ריבית, אף שהוא ג"כ לוח, דמ"מ מחלק שותפו הוי ריבית. והכא נמי מלוח לקהל, וכן בנידון דידן במלוח להחבורה.

וגם בלקה"ק עצמו הביא בשם ס' נשאל דוד שהוא מהאוסרים בזה. אבל באמת הלקה"ק לא התיר, רק אם הממונים המתעסקים בצרכי הקהלה, עליהם מוטל ללוות ולשלם הריבית, והם מלוים מכיסם. דבכה"ג ס"ל דהוי נושך ונושך, כיון דשאר הקהל אין להם עסק בכך כלל. אבל מי שאינו מתעסק בזה העסק והוא לוח מעות מהשותפות או שמלוח מעות להשותפות משלו, גם הוא מודה דאסור לו ליתן או ליקח ריבית מעסק השותפות, ובזה י"ל דאינו חולק על הט"ז. ואם כן בנ"ד גם הוא מודה דאסור לו ליתן או ליקח ריבית, ובפרט במה שמלוים לאחרים, אלא שאחד מהחבורה חותם א"ע עמו, בודאי אין לו דמיון כלל וכמ"ש ר"מ. גם מ"ש הרה"ג מסטריא לחלק איזה סך לצדקה, דעל ידי זה הוי לצורך מצוה הוא דבר תמוה, ונשתקע הדבר ולא יהי' נאמר.

ובגוף הדין הנה זה איזו שנים כשנתייסד באנק כזו פה"ק, עשיתי עם הממונים שטר בב"ד, וחתמו עליו בחיוב המועיל, שכל ההלוואות יהיו עצה"ע = על צד היתר עסקא. ואם לא ירויח הלוח יחזירו לו גם העסקא שלוקחים מקודם. ואח"ז הכרזתי כן בכל ביהכ"נ וביהמ"ד לפרסם הדבר. וגם כל מעשה ב"ד יש לו קול, כמ"ש המרדכי והובא ברמ"א חו"מ סי' י"א ס"ד, ובריטב"א שבב"י סי' ק"ל ס"ז, וש"ך סי' ע"א סקל"א, ועתוס' ב"ק (נ"ב ע"א) ד"ה בכדי, ותוס' גיטין (י"ח ע"א) ד"ה מה, וממילא הו"ל כהתנה כן בפירוש בשעת הלואה, ויש שטר בב"ד. וזה עדיף ממה שכתב הרה"ג הנ"ל, לתלות צעטיל = דף, הודעה = בכותל, שא"ב כח ע"פ דתה"ק הנ"ל, ואפי' כתנאי בע"פ לא הוי, וכמו שפקפק ר"מ בזה. וא"צ לכתוב זאת בהשטאטוטען /תקנות/ שבדיניהם כמובן. ולענין שע"מ יש לסמוך עמ"ש החו"ד סי' קע"ז סק"ז. וכותבין בפ"י בשטר ה"ע = היתר עסקא = הנ"ל, התנאי שיהי' מותר הריוח לשם ש"ע בכל ההלוואות. אבל בכ"ז אם ילוו להם מעות ממקומות אחרים רחוקים, והם יהודים, לא יונח בהיתר זה. ופה"ק לא ילוו כן רק בבענק גדולים, שיש בהם כמה עכו"ם ושייך ההיתר של תשובת מהר"ם שיק. זהו הנלע"ד בזה. /הגהת המחבר במפתחות לספר/ ובמ"ש שם מתו"ש יומא נ"ה יעו"ש עוד בתו"ש ס"ב א'. ולדינא יש לעשות ה"ע כוללת. וכעת ראיתי בשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סימן נ"ד שפסק להקל גם לכתחלה בין אם הדירעקטארין /מנהלים/ יהודים או עכו"ם. משום דבכה"ג שאין עושין לשליח בפירוש לכ"ע אין בזה דין שליחות. וכבר קדמו בשו"מ וכבר נתבאר דכיון דהאחריות על המלוים אין בזה היתר. ועכ"פ יתלו בהבאנק ה"ע ויחתמו הדירעקטארין על זה זולת אם יש גם שותפים עכו"ם אז יש לסמוך ע"ד הר"מ שיק ובפרט אם רובם עכו"ם. /עד כאן ההגהה/.

אגב אכתוב במה שהעיר בשו"ת ר"מ שיק שם, דהיכא דהאיסור בלשון יחיד, יש למעט שותפות עם העכו"ם. והקשה דא"כ גם שביתת בהמתו אמאי שייך בכה"ג, והביא מדברי שו"מ בזה. ואני מצאתי במחבר"ר = במחזיק ברכה = לאו"ח סימן רמ"ו שהביא בשם ספר הבתים להרשב"א שהעיר בזה, והעלה דאין לנו להמציא דרשות כאלו מעצמינו, רק במה שנמצא בדברי חז"ל בש"ס ע"ש, וא"כ נדחה כל בנינו בזה.

עוד אעתיק פה מ"ש בתשובה להרב הג' וכו' אבד"ק באלחוב מו"ה לוי הורוויץ נ"י ולהרב המו"ץ מו"ה אבנר ריינער

נ"י בדבר מה שהמנהג בהבאנך שאין מלויים אלא א"כ יש עוד ב' ערבים. ואם המקבל המעות לא ישלם בזמנו יגבה תיכף מן הערבים הכל. והערב לא יוכל יטעון שלא הרויח ויגבה הכל. ואם אח"כ יתבענו המקבל, אפילו ישבע שלא הרויח, לא יהיה נאמן להוציא, דהמלוה יטעון, אחר שכבר גבה, א"י אם נתחייבתי ויופטר.

והנה גוף הגבי' מהערבים, אם יודע שהם לא קבלו המעות בודאי אסור ליקח מהם הריבית, כיון שהוא יודע שהם לא הרויחו כלל. ואף שראיתי בכתבי הגה"צ בעל דע"ק =דעת קדושים= שכתב, דבנעשה ההלואה עצה"ע גם בלא הרויח כלום ונתן העיסקא, מקרי רק א"ר, כיון שלא היה הקציצה באיסור. אבל נראה דהיינו לגבי המלוה שקיבל המעות, מהני שפיר עשיית הה"ע בשעת הלואה, דהא י"ל שמא ירויח, אבל לגבי הערבים שהמלוה יודע שהם חותמים רק לטובת א' מהם שלוח המעות, פשיטא דהקציצה שלהם אינה כלום, והוי ר"ק וחיוב להחזיר. וממילא אין דינו כמוחזק כלל בדתה"ק, ושפיר יוכל הלוה ליטעון שלא הרויח. ואף שי"ל דלשי' הט"ז סי' קס"א סק"ג, ובח"מ סי' ט', דכל זמן שאין הלוה תובע אינו מחויב להחזיר הריבית, אם כן דינו כמוחזק, כיון שהערבים אינם תובעים, מ"מ הרי כבר חלקו כל האחרונים ע"ד הט"ז, כמ"ש בפת"ש בשם פמ"א, ושאלת יעב"ץ. ואני מצאתי גם בעט"צ על החו"מ בשו"ת לסי' ט', שדחה דברי הט"ז. וכ"ה בשו"ת גוא"י חיו"ד סי' י', והביא מד' הב"ש בא"ע סי' כ"ח סק"ו, דמוכח ג"כ דלא כהט"ז. וע"ע בב"מ ליו"ד שם, ושו"ת ספר יהושע בפנ"כ סימן קי"א וסימן תע"ה, מ"ש בזה. וגם להסוברים דהמלוה שגבה ר"ק קנהו, אלא שיש עליו חיוב להחזיר, וע' במח"א ה' ריבית סי' ב', ושו"ת תפ"צ סי' ס"ג, ובב"ש אהע"ז סי' כ"ח סקט"ו, ובשעה"מ פ"ה מאישות הט"ו, ובאב"מ סימן כ"ח שם סק"ב, ובנתה"מ סי' ר"ח, והארכתי בזה בתשובה א' ואכ"מ. מ"מ כיון שעכ"פ חייב להחזיר, לא מקרי מוחזק. ואף שהערבים אין תובעים למלוה, מ"מ הרי הם תובעים ללוה, א"כ יתבע הוא מהמלוה בהרשאתם או בכח שדר"נ =שעבודא דרבי נתן=, בדאיכא משום שדר"נ. אלא היכא שאין המלוה יודע שהם לא קבלו מהמעות, יוכל להשביעם ג"כ שלא הרויחו, ואם אין רוצים ליטעון חייבים לשלם. וממילא שלא יוכל הלוה לתבעו, דהא יאמר לו לאו בעל דברים דידי את.

ומ"מ מה שתיקן הרב, שיתן המלוה להלויים כתב לראיה שנתן להם המעות עצה"ע, הוא תקנה טובה. וכבר נשאלתי בזה והשבתי כן לעיל, לתקן כן בהבאנך. וכן בשאר נותנים ומקבלים, שלוקחים רבית בשעת הלואה, נכון לעשות כן ויתבטלו כמה חששות בזה.

וגם מ"ש בדבר המנהג שהסרסור המקבל מעות מהמלוה ונותן לו טראטע בח"י המקבל, והמלוה עושה עם הסרסור ה"ע ונותן לו ש"ע, והסרסור אינו מודיע כלל למקבל מזה, ואינו נותן לו הש"ע, אם מותר להנותן לקבל ריבית, ורו"מ כתב די"ל דכיון שאין מזה צד חוב למקבל אלא זכות לבד, א"כ זכין לאדם שלב"פ, ומהני עשיית ה"ע של השליח לטובת הלוה. כמ"ש כה"ג בסי' שכ"ח לענין הפרשת חלה, ובא"ע סי' ק"מ ס"ה לענין ש"ק =שליח קבלה=, ויו"ד סי' ש"ה לענין פה"ב =פדיון הבן=. ואף דהכא לא יודע להמקבל כלל מזה לעולם, מ"מ כיון שהנותן גומר בדעתו שאם ישבע המקבל שלא הרויח לא יגבה הריבית, י"ל דמותר. והביא ראייה מדברי הדרישה שבנ"ש סוסי' מ', דאם אין הנותן רוצה לגלות לנותן שיהיה נאמן בשבועה לומר שלא הרויח, יוכל להסתיר הדבר ממנו, ובלבד שיגמור בדעתו להאמינו בשבועה על הרויח. הרי דגם אם הלוה אינו יודע מהני, עכ"ד. והגם שיש לפקפק בראייתו, דשא"ה דעכ"פ

עשה עמו ה"ע, וע"פ הדין נאמן הלוה בשבועה אם יבואו שניהם לדין, אלא שהלוה טועה א"ע וסובר שאינו נאמן אלא בעדים, אבל בנ"ד הרי הלוה לא עשה ה"ע כלל, מ"מ שפיר י"ל דמהני מעשה השליח. משום דזכין שלב"פ. אלא דהיכא שהלוה נותן משכון על ההלוואה, י"ל דהוי חובה, לפמ"ש התומים, ונה"מ ריש סי' ע"ב, ותשו' רח"כ סי' י"ח, דהנותן פטור, אם נאבד המשכון בהלוואה עצה"ע, דהוי שמירה בבעלים. והגם שבתשובה אחת פקפקתי בזה, והבאתי מכמה אחרונים שחלקו עליהם, ופלפלתי הרבה, מ"מ קשה להוציא נגד דעת תומים. ושם העליתי דגם בנתן המשכון קודם נתינת המעות פטור, דלא כרח"כ שם ואכמ"ל. ועכ"פ בכה"ג שוב איכא צד חוב למקבל, וי"ל דבכה"ג ל"מ עשיית הה"ע כלל.

ואעתיק עוד מ"ש בתשו' להרב המאוה"ג מו"ה אברהם ז"ל אבד"ק סעכוסטיב בענין זה ורמזתי לזה לעיל. בדבר הלוואות שבהבאנך, שיש בהם מעות ישראל ועכו"ם. הנה מ"ש ר"מ דבדאורייתא אין ברירה, לכאורה יש לדון דהממונה ומנהל העסק הוא עכו"ם, א"כ הרי קיי"ל דאין שליחות לעכו"ם מה"ת. אלא דמדרבנן לשי' רש"י יש שליחות לעכו"ם לחומרא; אם כן ליכא אלא איסור דרבנן ובדרבנן יש ברירה! ואף שדעת המח"א הל' שלוחין סי' י"א, דבפועל בשכר יש שליחות לעכו"ם, אבל רבים חולקים עליו ועמ"ש בחיבורי משפט שלום סי' קפ"ח ולפמ"ש שם, דבמצוה שאין העכו"ם מצווה עליה גם המח"א מודה, א"כ ה"נ בריבית. ועתוס' ב"מ (דף ע' ע"ב) ד"ה תשיך וכו' אם ב"נ מצווה על ריבית ובשו"ת תפארת צבי חיו"ד סי' ס"ג אות ב'. אך דבאמת כיון שהאחריות על ישראל, אף דהממונה הוא עכו"ם איכא איסור תורה, כמ"ש בסי' קס"ט סכ"ד, דבעשה ישראל לעכו"ם אפוטרופוס על נכסיו אסור ללוות ממנו בריבית, כיון שהאחריות עליו. ומבואר בריב"ש וב"י וט"ז סקל"ב, וש"ך סקע"ג, דהוי ר"ק. אך לפמ"ש בשע"ד שם סק"ט, להוכיח מהגמ"י פ"ה ממלוה בשם הרא"מ, ותשו' מ"י סי' ל"ג, ומדברי מרדכי ומהרי"ק, דלא כהריב"ש. ושגם בכה"ג הוי רק מדרבנן, יש לצדד בזה, וע' בחו"ד סימן ק"ס סק"ח שלא ידע מזה. וכה ראיתי בשו"ת שו"מ מהד"ק ח"ג סימן ל"א, שהביא מזה מדברי התוס' תמורה (ל') בשם הרמ"ר אבל בתו"ט פ"ו דדמאי מ"ז, מבואר שסברת רמ"ר הוא אליבא דמ"ד יש ברירה, אבל למ"ד אין ברירה ל"ש כלל סברא זו, ע"ש. וגם מדברי הח"ס או"ח סי' קכ"ט בדעת תוס' הנ"ל, מבואר היפוך דברי שו"מ ולפמ"ש בתשו' מהרי"ט ח"א סי' קט"ז באמצע התשו', דאם ישראל נתן מעות לעכו"ם בעסקא למחצית שכר, והלוהו העכו"ם לישראל בריבית, אף שבעל המעות יודע מזה שרי. כיון דהמעות משועבדים להנכרי לעשות כחפצו, והנותן אינו יכול לעכב בידו מלהלותו למי שירצה, שרי לכ"ע, אף שהאחריות על המלוה ע"ש. א"כ יש לצדד גם בנ"ד שהרי אין ביד הנותנים מעות להבאנך לעכב מלהלותם, למי שירצה הממונה להלות לו. וע"ש במהרי"ט גם מענין ברירה, וצידד דגם בלא התנו, הוי כהתנו. שזה יקח משל היתר וזה משל איסור, אבל זה לא שייך כשהממונה הוא עכו"ם ולפמ"ש הרא"ש פ"ז דגטין סי' ט"ז, דבדבר שאינו מבורר הוי הכל של שותפות, וע"ש בק"נ אות ל"ג. וע' בחו"מ סי' רצ"ב סעיף ו', בהג"ה בשם תה"ד, א"כ כל פרוטה הוא של כל אחד מהשותפים, ולכן קשה להקל. ובתשובה אחרת הארכתי לצדד בזה. והנלע"ד כתבתי.

/השמטה מהרב המחבר זצ"ל/ בענין השפארקאסע של שותפים אם יש בו משום ריבית. ע"ע בשו"ת משיב דברים יו"ד סי' ק"ו ותשו' מהרי"א הלוי ח"ב סי' נ"ד ושו"ת תרשיש שהם סי' ל"ד ל"ה ל"ו מ"ש בזה.

הלכה ולא היה יכול לגבות אללו מ"מ צוועכסלן גם הצ"ד פוסקים לדיכול לגבות מן הערב תחילה דחתם ח"ע על דעת שהיה בנימוסיהם עיין שם בחלק ה"מ סי' ה"ד לענין שיהי' משועבד אף בחתם הזשוראנט את עצמו נאחר שכבר הלכה ללוה מ"מ הרי חתם ח"ע על דעת נימוסיהם כיון שהי' וועכסל של נימוסיהם והוי כאילו קיבל בקנין, ואף שראיתי עכשיו צ"ח שו"ת תשורת ש"י סימן תי"ג שהאר"י לסתור ולצאר דאף צוועכסל כל שחתם לאחר מתן מעות לא נשבעד, לפענ"ד אף שמה שדחה טעם השני שכתב שם דבריו נכונים אבל מלד טעם הראשון והשלישי שהביא שם יש לחייב את הערב ואין הכונה מלד דמ"ד דעל זה יש פקפוק אלא משום דהערב בעצמו קיבל עליו להחייב עפ"י נימוסי הוועכסל, ולפענ"ד בקיבל עליו להחייב ונתן וועכסל שפיר מועיל כמו בקנין, וגם מעשים בכל יום צ"ח הלכה נעשה אינו צעות, מצדק חצירו המלוה שיתן לו הלכה זשוראנט על הוועכסל שלו ולא רפרק אדם מעולם שלא יתחייב לשלם ואכ"מ אקוה אי"ה במק"א לכתוב צ"ח אס יעזור לי השם].

גם מש"כ עוד צספר ערך ש"י שם שיש נ"מ צין המכרי"ט להרמב"ן אס מוכר לחצירו שער על פירות של חצירו ולהרמב"ן כיון דפירות שייך יוקרא חולא הוי קרוב נשכר ולהפסד ושרי להמוכר לקבל אחריות כמו גבי חציות יין אס תקפה עי"ש, גם זה לא נהירא לענ"ד דמה צ"ח דשייך גבי פירות יוקרא חולא שזה אינו מקבל עליו המוכר, כיון דצ"ח שער עצמו לא שייך יוקרא חולא כל שהמוכר קיבל עליו אחריות אינו דומה להא דחציות דחמרא אס תקפה דחתם הסחורה שמכר הוא החצית יין ולכן כל שקיבל עליו הלוקח יוקרא חולא של הסחורה מותר, אבל הכא הסחורה שמכר המוכר להלוקח הוא השער ולכן לריך שיהי' היוקרא חולא של השער על הלוקח וא"כ כל שקיבל המוכר אחריות הרי היוקרא חולא של השער הוא על המוכר ואסור, ומה דפירות שייך יוקרא חולא ואחריות זה הוא על הלוקח אכתי אינו מועיל להחיר כמו דאסור ללות פירות סאה צסאתים מדאורייתא ואפי' סאה צסאה אסור מדרבנן אף דהיוקרא חולא הוא על המלוה ושמה יחלו הפירות וסאתים לא יהו שווין כמו הסאה שצעת הלואה ואפי"ה זה אינו מועיל ואסור מה"ת דצ"ח מעיקרא חולא כמש"כ הנמק"י צ"פ איזהו נשך, וגם מש"כ עוד צספר ערך ש"י שם צשער על פירות שקיבל המוכר עליו אחריות והחייב אינו נותנס אס מחויב המוכר לשלם הפירות אס החזו כפי מה שהחלו עי"ש, לפענ"ד אין זה לריך לפניס ופשוט דכיון דאס הלכה היה משלם הפירות היה די לו לשלם רק כפי מה שהחזו כמו צ"ח עתה שאין הלכה משלם אותם ומיכרה המוכר הערב לשלם אותם צבוודאי ח"ל לשלם יותר מן הלכה עצמו ואס החזו צשעת הפרעון לריך לשלם רק כפי שווים צשעת הפרעון.

העולה מכל מה שכתבנו דלפענ"ד צדין מי שמכר שט"ח צפחות וקיבל עליו המוכר אחריות לפענ"ד אף שעשה איסור מכל מקום לא הוי ריבית קלוזה ואינה יולאה צדיינים אפי' בקיבל אחריות על כל הסך הנכתב צשט"ח

צין שהי' השט"ח על מעות וצין שהי' השט"ח על פירות וממילא צמעות יתומים מותר צכה"ג, אבל מדרבנן אסור צכל ענין אפי' לקבל אחריות על הסך שקיבל המוכר לצדו צין צשער על פירות צין צשער על מעות, אבל לקבל אחריות לשלם כפי שיהי' שזה השט"ח לצמן הפרעון [ולא הערבות של המוכר] כפי מה שיהי' נכסי הלכה אז ערדית אז צינונית או ציבורית או כפי חשיבתו ואלמותו של הלכה לצמן הפרעון זה נלפענ"ד דמותר גמור הוא כי האי דגיטין ע"ג דמותר לקבל אחריות על דבר שמכר כנ"ל כעת צדיינים הללו.

סימן ג

מונקאטש י"ז. שנת תר"ס.

ראיתי לאדמו"ר הגאון זצ"ל צתשובת מהר"ם שיק חיו"ד סי' קנ"ח שחתר ללמוד זכות ולמלאו היתר על הנהוג צכל המדינה וחולו צכל העולם שנתייסד צעתים הללו שפארקאסאס, אשר ישראל ועכו"ם המה שותפים צה ע"י אקליטן, ומזה מלווין מעות צריצית הן לעכו"ם והן לישראל וכן מלווין להם מעות צריצית שנותנין להם מעות והמה נותנים ע"ז ציכעל דהוי כמו וועכסל מאתם ומשלמין ע"ז פראצענט, דלכאורה כיון דהקאסאס הנ"ל הוא שותפות של עכו"ם וישראל, א"כ איך מותר ללות מהם צריצית וכי מותר ללות ממעות שהוא צשותפות עם עכו"ם צריצית, וכן היכי מותר ללות להם צריצית, ואף אס הממונים הנותנים המעות להלווים המה עכו"ם, מ"מ גם זה אינו מועיל דהרי מצוה ציו"ד צס"י קס"ט סעי' כ"ד דישראל שעשה אפטרופס לעכו"ם על נכסיו והוא מלוה מעותיו צריצית לישראל דאס האחריות הוא על ישראל אסור, והרי צנידון דידן האחריות הוא על השותפים האקליטינערן דהרי ידוע דאס הלווים אינם יכולים לשלם דהם עניים בהפסד הוא על האקליטינערן ולא על הממונים אשר בהלואה צח מידס.

והנה אדמו"ר זצ"ל שם כתב היתר ותורף דבריו עפ"י מה שהניח צתחלה ליסוד ומל"ע ענין הקאסאס הנ"ל דאין שום אחד מהשותפים צהקאסאס הנ"ל יכול ליקח חלקו מהמעות הנמלא צהקאסאס ועפ"י העלה דכל מי שמוניח מתחילה מעות צתוך הקאסאס ומשתתף עמהם לקבל אקליט, נקרא מלוה ולוה שהוא הלכה מעות שלו לתוך השותפות וקיבל מהם הלואה מה שנתנו הם לתוך השותפות הנ"ל, וכיון שאין כאן רק הלואה לא הוי צשלו אלא שהמעות משועבד להם, וכיון דאין גוף המעות שלו אין זה ממון של ישראל, אלא שהוא משועבד לישראל, ומעות שאין גופן של ישראל אלא שמשועבד לישראל אין איסור להלוותן צריצית לישראל, וש"כ פלפל עוד צשציל שהוא צאחריות הישראל והעלה דתל"י צצ"י דעות צא"י"ח סי' רמ"ו דלחד דיעה צשציל אחריות אכתי לא חשוב ממון של ישראל עכ"ד ועי"ש.

והגם אשר מי אנכי להכריח אחר דברי מורי הגאון ז"ל, אך תורה הוא וללמוד אני לריך ואומר שאיני מבין דברים הללו, דמה שהניח ליסוד דהמעות אשר בהקאססא אינו של השותפין האקליאנערין אלא משועבד להם משום דכל אחד ואחד הלזה מעות שלו להשותפות אינו מבין, דא"כ למי שייך גוף המעות אשר בהקאססא, הרי ודאי אם שותפים נותנים בכיס אחד כל אחד ואחד איזה סך יודע ודאי המעות אשר בכיס הג"ל הוא גופו של השותפין, וגם מה שכתב דכל אחד ואחד הלזה מעות שלו להשותפין ולכן הוי רק כיש לו חוב על הקאססא וחוב לא נקרא שלו וברשותו, גם זה אינו מבין למה יקרא עליו שם מלוה למי הלזה הרי לא הלזה רק לו לעצמו, ולדעתי פשוט שאין כאן שום הלוואה ושום אדם לא קיבל אחריות על מעות שלו, רק דכולם הניחו במקום אחד ובהקאססא אחד סכום ידוע, וכל האקליאנערין הם הבעלים שז' אותו הממון שכולם הם שותפים בו רק שלכל אחד יש לי חלק כפי הממון אשר נתן שם המשל כזה אם הניחו בהקאססא מאה אנשים עשרה מהם הניחו כל אחד מאה זה"כ והתשעים אנשים הניחו כל אחד י"א מאות זהובים, וגמלא שבין הכל יש בהקאססא מאה אלף זה"כ ונתנו ע"ז אלף אקלינן כל אחת ואחת מסך מאה זה"כ ונתנו להעשרה שהניחו כל אחד ג' אחד מאה זהובים אקלינן אחת ולאותם שהניחו י"א מאות נתנו י"א אקלינן אזי כל מי שיש בידו אקלינן אחת יש לו חלק אחד מאלף מהמעות אשר בהקאססא, ומי שיש לו י"א אקלינן יש בידו י"א חלקי אלף, וממילא מובן דאם יב"י להקאססא ריח אלף זה"כ אזי נבעלי אקלינן אחת יב"י ריח חלק אחד מאלף מהסך אלף זהובים דהיינו מכל אלף זהב אחד, ולבעלי הי"א אקלינן יב"י ריח מכל אלף י"א זהובים, וכן על אופן זה אם יהיה הפסד, יפסיד זה חלק אחד מאלף זהב י"א חלקים מאלף דהרי ממון כולם נתרבה או נתמעט, והריבוי או המועט נתחשב לפי ערך החלקים שיש להם, והשטר אקלינן הוא רק שטר לראי' שיש לו חלק בהמעות או בהשזה מעות שיש שם בהקאססא, למען לא יוכלו להכחישו שאין לו שם חלק כלל או שאין לו כ"כ חלקים רק פחות ממה שאומר וע"ז האקלינן הוא הראי'.

והיה"ט כ"ל ג"כ דמש"כ מורי הגאון ז"ל דלמ"ד מכירת שערות דרבנן אין יכולין להקנות האקלינן כלל מה"ט לאיש אחר עיי"ש, ולפי הג"ל אין זה ענין כלל למכירת שערות דהתם היינו שטר מלוה שיש לו על איזה איש זה אין יכולין להקנות מה"ט משום דאין לו על הצירו אלא שיעבוד והוא דבר שאינו נקנה מה"ט, ואפי' מדרבנן צע"י כתיבה ומסירה דהיינו שיכתוב לו קני לך איכו וכל שיעבודא דאית צ"י כמבואר כל זה בצ"צ ובח"מ כ"י ס"ו אצל בנידון האקלינן הג"ל כיון שאין כאן שום חוב ושום שיעבוד אלא שזה לראי' שיש לו חלק באותו הממון והחפלים של השותפות א"כ אם הוא רוצה להקנות ולמכור לאחר גוף המעות שיש לו בהשותפות יכול להקנות באגב או בקנין אודיתא דגם מעות נקנה באותן קנינים כדאמרנו גבי תריסר אלפי זוזי דאקני לי אגב אסיפא

דאיתא וכן בקנין אודיתא למאן דאית לי דהוי קנין כמבואר בח"ט וא"כ שפיר יכול הוא להקנות חלקו לאחר דהרי יכול אדם להקנות פקדון שנו לאחר [חזק עדין יותר הפילי מפקדון לאשר שלא נפקד אלא שום אדם, והוא ברשותו כמו ברשות כל השותפין], ואם לומר דאם בהקנאת האקלינן לחצירו קונה החלק שיש לו בהקאססא, מסתברא ודאי דצ"ה לא יועיל אפי' כתיבה ומסירה כיון דאין כאן שום שיעבוד וכמש"כ מהרי"ט בח"ט חו"ד סי' כ"א לענין שטר פקדון דאינו מועיל כזה כתיבה ומסירה ומוצא בתומים צ"י ס"ו באורים ס"ק נ"ו ואפי' לפ"מ שראיתי בשטר משפט שם צ"י ס"ו סק"ו שחולק על המהרי"ט הג"ל והעלה דגם שטר פקדון נקנה בכתיבה ומסירה, היינו משום דמ"מ מופקד אלא אחר ושייך בו שיעבוד שאכתי לריך להחזיר ושגם אם יופשט בו יתחייב לשלם ושלא יוכל לעטון להד"מ או החזרתי משא"כ בנידון שלנו שלא נפקד אלא שום אדם.

[איברא דבגוף הדבר של המהרי"ט ושטר משפט הג"ל נראין לכאורה דברי המהרי"ט נכונים, דמה שטען השטר משפט דאיכא שיעבוד להחזיר נראה דזה אינו קריי שיעבוד כיון דשיעבוד נכסים ליכא, רק דהוא הוכחה דאותו דבר הנפקד כל היכא דאיתא ברשותו של מרא קמא איתא, דהרי המפקד יכול למכרו ולהקדישו מאותו עטם דכל היכא דאיתא ברשותא דמרא הוא, ועוד דשיעבוד של חזרה לא מקרי שיעבוד דאין עליו חיוב להחזיר אלא המפקיד מחויב לצא וליעול את שלי כמו דמבואר בקצו"ח סימן פ"א. ומה שטען שיש שיעבוד אם יופשט שיתחייב לשלם, הנה הרי אין קיי"ל דנכסי שומרים לא משתעבדי אלא משעת אונסין ולא משעת שאלה כמבואר בח"מ סי' שמי"א, וא"כ קודם אונסין אין כאן עוד שיעבוד], אלא דאפשר לומר דגם זה הוי כמו פקדון כיון דממנים אנשים ידועים אשר תחת ידם יהי הממון וכל החפלים של השותפין א"כ הוי כמו מופקד אלא ולפי"ז הוי האקלינן כמו שטר פקדון ^{התורה} שמופקד אלא הממונים ע"ז וע"כ אפשר דמסירת האקלינן לחצירו הוי קנין כמו קנין אודיתא כיון דהוא מוסר האקלינן לחצירו וחותם שמו על האקלינן שהוא מוסרו כמו שהוא המנהג הוי כאילו הוא מודה כזה שהחלק שותפות של אותו אקלינן שהאקלינן מורה על אותו חלק הוא של פלוני וא"כ אולי מהני מלד קנין אודיתא דאש"ג דגבי קנין אודיתא צע"י עדים כמבואר בקצו"ח סי' קל"ד, מ"מ כיון דאיכא כתיבי דהוי כמו הודאת צע"י דכמאה עדים דמי הוי כמו אלו ה"י עדים, וגם י"ל כיון דהמנהג אלא אקלינאנערין להקנות על אופן לחתום שמו על האקלינן ולמכור לחצירו א"כ הוי כמו קנין סיעומתא דמבואר צ"י ר"א דמועיל אך על כי אין עסקי ככאן צענין קניית האקלינן כי לפענ"ד אין צ"ה נ"מ לענין נידון דידן אם יש כאן איסור ריבית או לא לכן לא עיינתי כעת כזה, אך העיקר כזה כמו שכתבתי למעלה דלפענ"ד אין על השותפין כלל שם לוויין ומלוויין מאחד נגד חצירו ואין המעות שבהקאססא משועבד להם, רק גוף המעות אשר בהקאססא הוא של השותפין וממילא לכא"י כשמלוויין המעות לישראל בריבית הרי מלוויין גם מעות של צריכות לישראל.

והנלענ"ד לקיים על אופן אחד דברי אמור"ר הגאון ז"ל
 ילמד זכות קל"ח עכ"פ על מנהג העולם
 והוא באופן אם הממונים להלוות ולקבל המעות צפרעון
 הם עכו"ם, רק לריך חני להקדים חיוב הקדמות לזה, והוא:
 א] חף דאמת הוא דאם אחד הי' חייב מעות לישראל,
 והישראל אמר להלוה שלו שיחזיר מעותיו לעכו"ם והלוה
 עשה כן והחזיר מעותיו לעכו"ם דהישראל הלוה נפטר מחובו
 דאף דאין שליחות לעכו"ם וממילא לא זכה הישראל המלוה
 במעותיו מ"מ ישראל הלוה נפטר כיון דהמלוה לווה ליתן
 להעכו"ם כמצוה צ"מ סימן ק"כ וקב"א וצ"מ ש"מ,
 ושם צ"מ קב"א יש פלוגתא בין הקלוה"ה והנתיבות חי
 צע"י נמי שיאמר המלוה חן מעותי לעכו"ם והפטר, והטעם
 דנפטר הלוה צ"מ שנתן לעכו"ם הוא מטעם ערבות, אך חף
 הישראל הלוה נפטר מ"מ ישראל המלוה לא זכה בהמעות
 הג"ל דצ"מ יזכה הרי לא צ"ל לידו, וצ"מ דקיבלם העכו"ם
 צעזרו חי אפשר לו לזכות דאין שליחות וזכ"ה לעכו"ם,
 וכעין זה מלינו ברש"י בגיטין צפרק מי שחזרו לענין
 פרעון צע"כ לענין פרעון החוב דאף דנענין פרעון החוב
 צודאי הדין דנתינה צע"כ שמי נתינה מ"מ היינו דוקא
 לענין שיפטור הלוה מחובו, אבל מ"מ המלוה לא זכה
 בהמעות דא"ל לאדם לזכות צע"כ, והה"ד הי' לענין צנתן
 לעכו"ם עפ"י דיבורו דהלוה נפטר והמלוה לא זכה במעותיו
 כיון דאין שליחות וזכ"ה ע"י עכו"ם כנ"ל. וראיתי צ"מ
 תורת גיטין על מס' גיטין שם שכתב על דברי הרשב"א
 הג"ל דמ"מ המעות לא היו הפקר דכיון דהלוה היה חייב
 לו מתחילה ממילא הי' כל נכסיו משועבדים לו להמלוה,
 ועכשיו דהלוה זרקם לו צע"כ נהי דלא רצה לקבלם מ"מ
 שיעבדו שהי' לו מתחילה גם על אותן המעות לא מחל
 צוה, ונמלא דגם עתה הם משועבדים לו ורק דעתה נעשו
 כאפותיקי מפורש דאם נאנסו נאנסו לו, אבל עכ"פ לא היו
 הפקר אך צמתנה צכ"ג אז דמיא להא דכריתות דהנותן
 מתנה לחזירו ואמר הלה חי אפשר צה דכל המחזיק זכה
 ונעשה הפקר עכ"ל [אזכיר דצ"מ דכ"א גבי פרעון לא
 היו הפקר משום דכיון דמתחילה הי' להמלוה שיעבדו על
 המעות צ"מ נפקע שיעבדו דהמלוה, ל"ע לפענ"ד דכל זה
 היו שייך צמקרקעי דהוי צני שיעבדו אבל מעות ומטלטלין
 לאו צני שיעבדו נינהו דמה"ט מטלטלין און נגבין מן
 הלקוחות, ומעיקר הדין מדינא דהש"ס חף מטלטלי דיתמי
 לצע"ה לא משתעבדי, ואפשר דכוונתו דלאחר תקנת הגאונים
 שיהי' מטלטלין דיתמי משתעבדי לצע"ה א"כ גם על המטלטלין
 איכא שיעבדו חי נמי כוונתו דחי נימא דשיעבדו דאורייתא
 אז מה"ט איכא שיעבדו גם על המטלטלין וכמש"כ הקלוה"ה
 צריש סימא ל"ע וצ"מ ק"ד צ"מ הרשב"א עיי"ש, ולפי זה
 י"ל דצכ"ג דאין כאן הפסד לשום אדם לא תיקנו כלל
 ומוקמי' לה אדין תורה וממילא גם על מטלטלין איכא
 שיעבדו וד"ל], ועפ"י הג"ל נראה דאף דצ"מ שכלוה לוקח
 מעותיו שהוא לווה מן העכו"ם הממונה על הצאנך צודאי
 נעשה צע"ה חף לישראלים, משום דנהי דאין שליחות
 לעכו"ם מ"מ סוף כל סוף הרי צ"ל מעות של ישראל לידו,
 לזה לא צע"ה תורת שליחות, ומשום דדוקא גבי גע וקדושין

דטלי גיטך מעל גבי קרקע לא מועיל צוה צע"ה תורת שליחות
 גם על הנתינה ולכך חס נתן לה הגט ע"י עכו"ם או ע"י
 אחר שאינו צר שליחות צודאי אינה מגורשת, ומשום דמה
 שנתן לה מי שאינה צר שליחות לא חשבו נתינה וא"כ נהי
 שצ"ה הגט לידה, מ"מ הוי רק כאילו לקחה הגט מעלמה
 מע"ג קרקע וממילא אינה מגורשת, אבל לגבי הלוואה נענין
 איסור ריבית ודומה נראה צודאי דכל שהגיע הממון ליד
 הלוה נעשה לווה חף חס הגיע לידו ממי שאינו צר שליחות
 וכמש"כ הנתיבות צ"מ חו"ד סימן ק"ס והצ"ה מאיר שם,
 וממילא איכא איסור ריבית דאף חס נטל צהלוואה ממון
 ישראל מע"ג קרקע ודאי איכא ג"כ איסור ריבית. מ"מ
 היינו דוקא הלוה הראשון שהלוה צע"ה שהי' עדיין הממון
 הראשון שנתן הישראל לתוך השותפות צע"ה, אבל אח"כ
 לאחר שהחזירו הממון שהלוו ליד הממונים של הצאנך שהם
 עכו"ם כיון שכבר כתבנו דאף שכלוויס נפטרים מחובם כיון
 דהישראלים לוו להם להחזיר אותם לאותם הממונים עכו"ם,
 דאף דלא אמרו להם צפירוש מ"מ הוי כאילו פירשו כיון
 דידוע לכל דהתנאים והשטאטועטן של הצאנך הוא כן
 להחזיר המעות לידי הממונים הג"ל אשר אלס מונה גם
 הוועבסל שנתן הלוה צע"ה הלוואתו ממילא הוי כאילו
 פירשו צהדי שיחזיר להם המעות וא"כ נפטר הלוה וכמש"כ
 למעלה, מ"מ הישראלים צע"ה המעות לא זכו בהמעות כיון
 דאין שליחות וזכ"ה לעכו"ם וא"כ אפילו חי נימא כמש"כ
 צ"מ תורת גיטין הג"ל דמ"מ המעות הג"ל משועבדים ג"כ
 להישראלים שהי' להם חלק ושותפות צהצאנך הג"ל מ"מ
 שוב אינו שלהם צע"ה חלא שמשועבד להם ואם כן שוב
 הדרינו למש"כ מורי הגאון ז"ל צהצוה מהר"ם שיק הג"ל
 דמעות שאינו צע"ה של ישראל חלא שמשועבד לישראל און
 צו איסור להלוותם צריבית.

אמנם לריך חני עוד לצ"ה מה דקשי' עדיין לכאורה דכיון
 דהממונים הג"ל נוטלים שכר עבור פעולתם שטושים
 לקבל הממון ולחזור להלוותם וא"כ הרי צפועל צשכר אמרנו
 גבי חיפס לצע"ה צ"מ דף ע' דשאני פועל דידו כיד צע"ה,
 וא"כ אפשר דגם צעכו"ם חף שאינו צר שליחות מ"מ פועל
 צשכר שאני ואפשר דזוכה צוה הישראל חף ע"י עכו"ם
 וכמש"כ הנתיבות צ"מ סימן קפ"ח עיין שם, אמנם כבר כתבתי
 צמק"א דאין דברי הנתיבות נכונים צ"ה דכל הני דלאו צני
 שליחות נינהו חף צשכר אינו מועיל מעשה שלהם שזכ"ה צו
 משלחם ורק גבי תופס לצע"ה צמק"ס שח"ל לגבי ישראל
 צוה הוא שחילקו צין צשכר ושלח צשכר, אבל לא צמק"ס
 דלאו צני שליחות נינהו ואפילו צשליח לד"ע דהשליח הוא
 צר שליחות רק דהענין אינו מועיל צו שליח משום דהוא
 ד"ע ג"כ און חילוק צין צחגס צין צשכר וצין פועל לעבד
 כמו שהצ"ה ראיות צ"מ שער משפט צ"מ קפ"ב מהא
 דהשוכר עדי שקר ומש"ס צ"מ דף נ"א וכמו שכתבתי
 צאריכות צמק"א מילתא צעממא לחלק צין תופס לצע"ה
 צמק"ס שח"ל למידי אחרונה דלא שייך צ"ה שליחות, ואצ"ג
 צצמחנה אפרים צ"ה שלוהין סימן י"א כתב דהעושה מעקה
 ע"י פועל גוי מצדק עליו משום דצפועל חף צעכו"ם ישנו
 לדין שליחות כתבתי להשיג עליו ומלאתי גם צרי"ע אלגאזי

צפ"ד ממס' זכורות שמשגי על דברי הרב מה"א הג"ל והעלה שלא לצרך יעווי"ש, איברא שהוא מסיק שם שיש מחלוקת בדבר ורק שדעת רוב הפוסקים דלא שייך צבו שליחות, אך לפענ"ד כ"ע מודה בזה דלא מועיל שליחות בעכו"ם אף בשכר, וכן בחש"ו או בעבד במילתא דלא שייך צ"י כגון צגיטין וקדושוין, או בכל אדם לענין דבר עבירה, או במק"א דלא מועיל צ"י שליחות כגון לענין הפרת נדרים או שאילה בצעלים או לענין סמיכה דכל הני מיטעה החורה מדין שליחות ודאי אף בשוכר שליח לא מהני ולא אמרינן בזה שאני פועל דידו כוד בעה"ב, ומא שייחם הריט"א שם סברא זו לשיטת רש"י והרמב"ן עיי"ש לפענ"ד אינו מוכרח. וגם עבד כנעני עדיף טפי עובא מפועל בשכר, ולפי"ז גם צנידון שלנו אף דהממונים נוטלים שכר עבור עבודתם להלוות ולקבל בחזרה הפרעון מהלווין עכ"ז דינא דאין שליחות לעכו"ם במקומו עומד ולא זכו בהן הבעלים הישראל המשותפין, [ועכשיו עלה בדעתי עוד כדמות ראי' מהא דפריך צב"ק דף ע"א ובכתובות פרק אלו נערות דף ל"ד על הא דמשני בטובה ע"י אחר דפריך צ"ש דאין שליח לד"ע, ולא משני בשחט ע"י אחד בשכר או בשחט ע"י עבדו הכנעני דשחיתו ג"כ בשירה אלא ודאי ש"מ דכיון דאמרין אין שלד"ע אף שליח בשכר ואף פועל לא מהני והגם שאין דעתי נוחה להעמיד על ראיות כמו אלו משום דאינו הכרח כ"כ, די"ל דבלא"כ משני שפיר האמת דצטביחה ומכירה יש שלד"ע, מ"מ על כי בלא"כ נראה הדברים כן משום דחל"כ הו"ל להראשונים לבאר זה ולא לסתום דאין שלד"ע ואין שליחות לעכו"ם כדנתי גם ראי' זו].

עוד נריך אני לבאר משום דלכאורה עפ"י רוב אותן עכו"ם הממונים להלוות ולקבל הפרעון הם בעלמם הם ג"כ שותפין בהקאססא ויש להם אקליטין וחלק בהמעוה של הקאססא וא"כ לכאורה היה מקום לומר דאף דאין שליחות לעכו"ם מ"מ היינו דוקא באין לו חלק בעבד שזוכה בה, משא"כ באות לי' שותפות בגוויי' כיון דשייך לומר מגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחצרי' מועיל שפיר אף בעכו"ם כעין דאמר"י צ"מ דף ה' דשותפין שגנבו חייבין ופי' רש"י משום דאע"ג דאין שליח לד"ע, מ"מ בזוכה ג"כ לעלמו יש שליח משום מגו הג"ל, אמנם נראה דגם זה יתא' דודאי בכל הני דלאו צ"י שליחות נינהו, אף אם הם שותפין אין יכולין להיות שותפין, והא דשותפין שגנבו חייבין כבר פירשו התוס' התם דהיינו בהגזיבו שניהם דלא כפירש"י, וביאר הנתיות צ"י ק"י סק"ד לדצריהם היינו דוקא בהגזיבו שניהם ומשום דכיון דאם איכו לא יזכה לחצירו גם איכו לא יקנה לכן פשטה זכייתו בכלו וזוכה גם לחצירו משא"כ בשותף שגנב לו ולחצירו כיון דאפי' אם חצירו לא יקנה, מ"מ איכו שפיר יקנה בחצ"י שלו לכן איכו זוכה וחצירו אינו זוכה עיי"ש שדצריו נכונים מאוד ומשיג על הקלו"ה דכתב בכמה מקומות ללמוד מדברי רש"י הג"ל דבשותף אמרינן יש שלד"ע לדעת התוס' אינו כן אלא דוקא בהגזיבו שניהם. וראיתי להרב בית שלמה ז"ל צחלק א"י ס"י ל"ו אות א' שרצה לומר דבאות לי' שותפות לעכו"ם בגוויי' שפיר יש לעכו"ם שליחות ומציא דצרי הקלו"ה והנתיות הג"ל

ועכ"ז מלמד לומר דאפי' לדברי התוס' בעכו"ם שפיר י"ל דבאות לי' שותפות בגוויי' יכול להיות שליח עיי"ש. וכל המעיין בדצריו יראה שאין דצרי מוכרחים כלל והאמת הוא כמש"כ בנתיות צ"י ק"י הג"ל דצכל הני דלאו צ"י שליחות נינהו אף באות להו שותפות בגוויי' אינם צ"י שליחות ומה שעושה סמוכין לדצריו מהא דפריך הש"ס צקדושוין דף מ"ב ע"א על הא דצ"י למולף שליחות בכל החורה מקרא דפסח דושחטו אותו כל קהג עדת ישראל דכי אפשר לכוין לשחוט אלא מוכח דשליחו כמותו ופריך דלמא שאני התם דאית לי' שותפות בגוויי', ומצואר דבאות לי' שותפות בגוויי' עדיף טפי עכ"ד.

דאין זה סמיכות כלל דודאי מודינא דאית לי' שותפות בגוויי' עדיף ולכן אין ללמוד ממה דגילה החורה שליחות צ"י דבר דהוא שותף למידי דאית לי' שותפות בגוויי' ושפיר פריך הש"ס, אבל מ"מ כיון דאין לנו לימוד על שליחות צ"י עכו"ם אפי' בדבר דהוא שותף ממילא בכל ענין אינו צ"י שליחות אפי' בדבר דאית לי' שותפות בגוויי', ואדרבה יש להביא ראי' מדברי הש"ס דאין חילוק דהרי אח"כ פריך להא דילפי' שליחות מנשיא אחד למטה, ופריך עלי' הש"ס ותיסברא דהא שליחות נינהו והא קטנים לאו צ"י שליחות נינהו, ומאי פריך והא כיון דהנשיאים היו ג"כ מאותן השבטים וא"כ זכו גם לעלמן וא"כ שפיר יכולין להיות שותפין אפי' לקטנים משום מגו דזכו לנפשיהו זכו גם לקטנים, אלא ודאי משמע דצכל הני דלאו צ"י שליחות נינהו אין חילוק [ויש לדחות קצת, די"ל דשאני התם דהחסרון הוא אלא המשלח דהמשלח הוא קטן, בזה לא מהני העטם של מגו דזכה לנפשי' כיון דאין החסרון בהשליח, וכן כה"ג באם המשלח הוא עכו"ם י"ל דאינו מועיל ג"כ אית לי' שותפות, משא"כ באם השליח הוא עכו"ם והמשלח הוא ישראל דאז החסרון הוא בהשליח שפיר י"ל דצ"י מועיל מגו דזכי לנפשי' זכה נמי לחצרי', אלא דמ"מ חילוק זה לא נהירא, והאמת יורה דרכו דצכל הני דלאו צ"י שליחות נינהו אין חילוק ואפי' באות לי' שותפות בגוויי' נמי אינו יכול להעשות שליח], ונראה דהרב בית שלמה בעלמו לא כתב זה אלא להעמיד דצרי הראשונים כלפי מה שהשיג עליו השואל מלד דאין שליחות לעכו"ם, וע"ז כתב דאין זה פשוט כ"כ דבאות להנכרי שותפות יש מקום לומר דשפיר מצי זכי, אבל ודאי גם הוא עלמו מודה דלהלכה בכל מקום דאינו צ"י שליחות אף אית לי' שותפות בגוויי' אינו מועיל וראי' לדבר דהרי הוא בעלמו דבשותפיו לחלק יו"ד סימן רי"א וס"י קפ"ד שה"י שם השאלה לענין זכורה שאחד קנה בהמה בשותפות עבדו ועבד עכו"ם ופלפל שם צדין אין שליחות לעכו"ם אי חלק שקנה עבור עכו"ם הוי של הישראל הקונה או של עכו"ם המוכר או הוי הפקר, ולא עלה על דעתו כלל לומר דיהיה של העכו"ם אשר קנה בעבדו מלד מגו דזכי לנפשי' הואיל ואית לי' שותפות בגוויי' ויהי דצריו שותפין זה את זה אלא ודאי דצרי שצאו"ה הג"ל לא נאמרו אלא כלפי דצרי השואל ולסניף בעלמא ויהיה איך שיהיה העיקר דצריו שצחלק יו"ד הג"ל [ואין להביא סמוכין לזה מהא דאמר"י צ"ס"ב דף ז' מגו דהויא דופן לענין סוכה

הוי דופן לענין שבת, וכן אמרי' זכח"ג בחגיגה צטובל בכלי שאין צפיה כשפיה"ג דאם הכלי עמאה אמרי' דגם הכלים שנעצלו בחוכה טהורים דמגו דסלקא עבולה לאותו כלי סלקא נמי לכלים הנעצלים בחוכו, דמלכד דהתם שאני דהויא צדצר אחד ממש דאותו דופן דהויא דופן לענין סוכה הוי נמי דופן לענין שבת וכן אחי חיבור של פחות משפיה"ג דהוי חיבור לאותו כלי צהכרח שחיהי חיבור גם לכלים אחרים שבתוכה משא"כ צני"ד דהוי חלק אחר ואיש אחר וגם צ' ענינים צזכ קיימה וצזח שליחות, אך גם מלכד זה נראה דכל ענינים אילו הם הלממ"ם והם צכלל שיטורין חליטין וצחיתין ואין לך אלא צמקום שהיתה הקצלה והלממ"ם כך ולא צמקום אחר וחדע דהרי מלינו צכמה מקומות נמי להיפך דהרי המקנה מטלטלין וקרקע ע"י קנין של מטלטלין צמשיכה כגון עיץ נקוב מצואר צגיטין דף כ"צ ע"א וצחוס' שם צד"ה עיץ וכו' וצח"מ סימן ר"צ דאף דקונה המטלטלין לא קנה הקרקע ולא אמרי' מנו דעולה הקנין להמטלטלין עולה נמי להקרקע, וכן להיפך צהקנה קרקע ומטלטלין צכסף או צשער או צחזקה אף דקנה הקרקע לא קנה המטלטלין אלא ע"י קנין אגב, וגם זה נלמד מקרא צמס' קדושין מהא דויתן להם אציהם מתנות רבות עם ערי צורות אשר ציבודה וכן צקני את וחמור קוי"ל דהוא קנה וחמור לא קנה וצח"מ סו' ר"ג ור"ט איכא שלשה שיטות צהקנה לחצירו מצבע ומטלטלין צחליפין או אם הקנה לחצירו דשצ"ל עם דשצ"ל ולפי המצואר צסמ"ע שם וצאחרונים העיקר להלכה צכל הני דעל מה שמוטיל מוטיל ועל מה דלא מוטיל אינו מוטיל וממילא צהקנה מטלטלין ומצבע צק"ם מטלטלין קנה מצבע לא קנה וצהקנה דשצ"ל עם דשצ"ל דבר שצא לעולם קנה ודשצ"ל לא קנה ולא אמרי' כלל מחוך שקנה זה קנה ג"כ זה, וצמרוב דף ע"א וצכחצות פרק אלו נערות דף ל"ד דמוקי להא דגנב ועצח צשבת או לע"א דחייב צד' וכו' ולא אמרי' דפטור משום דקלצדרי"מ צעוצח ע"י אחר וצעצחה ומכירה אמרינן ישלד"ט, ולא אמרינן דכיון דמוטיל שליחותו על הכו"מ יועיל שליחותו נמי על הע"א ושצ יתחייבו הצעלים משום עצחה צשבת או לע"א וממילא שצ יכיה שייך קלצדרי"מ [ויש לדחות דמיירי דע"ז לא עשאו שליח אלא שעשאו שליח לשחוט והוא שחט מעלמו לע"ז, אלא דא"כ הוי שינוי צשליחות דהרי נאסר צהנאה ואין לך שינוי גדול מזה] אלא ודאי דסתמא דמילתא אמרי' דכל חד כדיון, וא"כ בה"ד עכו"ם שהגציה וצכה צאחיה דבר עצורו ועצור ישראל הוא וצכה ישראל לא וצכה ולא אמרינן מגו דצכה לנפשי' זכי נמי לחצרי' והכיה דצ"מ גצי שיתפין שגנבו חייצין העיקר כצברי החוס' וכמו שכתב טעמם וציאורם צנחציות צסימן ק"ה הג"ל].

צחוך אותו הצית וצחוך אותו כלי סגור ומסוגר א"כ קנו כל הישראלים המשותפין את המעות ע"י קנין חצר וא"כ אף דאין שליחות לעכו"ם והעכו"ם הממונים לא זכו עצורם מ"מ החצר והכלי יקנה להם דהרי חצר השותפין צודאי קונה להשותפין כמצואר צח"מ צסו' ר"ם סעיף ד' עיי"ש צהג"ה. אמנם לפעני"ד נראה דגם משום הא אכתי לא הוי ממון של הישראלים דהנה צקנין חצר צעי' או שיהי חצר המשחמר או עומד צלדו כמצואר צסימן ר', והנה צני"ד אין כאן עומד צלדו דהרי אין הישראלים עומדים שם תמיד צשעה שהממונים מקצלין את המעות ונושאין ונותנין צהם, רק דמ"מ אכתי חצר המשחמר הוא הכלי והצית הני"ל וקונה אף צאין עומד צלדו, אמנם נראה דצעי' דוקא שיהי משחמר לדעת הקונה, או אפילו לדעת שליחו אם הוא צר שליחות, אבל אם אינו משחמר אלא לדעת שליחו עכו"ם נראה ודאי דאינו מועיל ואינו קונה, ולפי"ז הרי צני"ד הממון אשר להקאססא נהי משחמר צהצית וצהקאססא, מ"מ אינו משחמר אלא לדעת הממונים שהם עכו"ם ולא לדעת הישראלי המשותפים וכיון שאינו משחמר לדעתם אינה קונה להם, ועיין צנחציות צסו' ר"ם וצקאות שם שאפילו צשותפין וחצר המשחמר כל שאינו משחמר לדעת שני השותפים אלא לדעת אחד מהם אזי אותו שאינו משחמר לדעתו אינה קונה, [אלא דהתם מיירי דהשותפים שניהם ישראלים דהם צני שליחות לכו דוקא צאם אין האחד מכיון לקנות גם עצור חצירו אלא רק לעלמו, ואי מכיון לקנות גם לחצירו שפיר קונה חצירו דהרי אפילו חצר השליח קונה להמשלח כמצואר צסימן ר' וצאחע"ז סימן קמ"א אבל צנידון שלנו דאחד מהם הוא עכו"ם דאינו צר שליחות או אפילו העכו"ם מכיון שיקנה חצירו או אפילו חצר השותפים גם לשותפו, מ"מ כיון דאינו משחמר לדעת המשלח אלא לדעת השליח העכו"ם שהוא אינו צר שליחות לא מהני מה שהוא משחמר לדעתו]. והנה צשצות מורי הגאון ז"ל שם גמס עוד על היתר זה והוא משום דהרי מצואר צש"ע יו"ד סעיף כ"ד דאף שהמעות הוא של העכו"ם מ"מ כל שהם צאחריות הישראל הוי ריבית וא"כ בה"ד צני"ד אף דנימא דהמעות לא הוי צעטס של הישראלים [רק משועבד להם כמש"כ], מ"מ הרי סוף כל סוף הוא צאחריותם וכיון שהוא צאחריות הישראל הוי לנו לאסור ומסקנת דצרו דתלי' צצ' שיעות צש"ע או"ח סימן רמ"ו עכ"ד, ולפעני"ד הנה מהא דיו"ד סימן קס"ע סעיף כ"ד אין ראי' דמשום אחריות יהי חשצו כשלו דהא דאסור התם צמעות הגוי שהישראל אפטורפם עליהם אם הוא צאחריות הישראל היינו עממא משום דכיון דהישראל יש לו רשות להוציאם שהרי עצור זה ניתנו לו שילוח אותם למי שירצה א"כ הרי זה לוח ממש על המעות דהרי אינם כלל צרשות צעלים הראשונים כיון דיש לו רשות להוציאם וליתן אחרים תחתיהם והם צאחריותו לכל מילי א"כ הוי הוא ממש הלוה, והישראל שלוה מעות זה הוא לוח ממנו [ואפילו אם אין לו רשות להוציאם עצור לרכי ציתו, מ"מ שפיר חשצו לוח עליהם כיון דיש לו רשות להלותם למי שירצה, וכדמצינו צעסקא דחשצו פלגא מלוח ופלגא פקדון כמצואר צצ"מ פרק המקבל ואע"ג דהפלגא

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה שו"ת מהרש"ג - א גרינפלד, שמעון בן יהודה עמוד מס': 156 הודפס ע"י אוצר החכמה

מלוב ג"כ אין לו רשות להוליאם ללרכי ביתו כדאמר'י החס
 דלככי קרי לי עיסקא דאין לו רשות למושחי צי שיכרא,
 ואפי"ה הוי מלוב הה"ד צ"ד צעכו"ס שמונה את ישראל
 אפטרופס על נכסיו והאחריות על ישראל שפיר הוי
 ישראל לוב עליו חף שאין לו רשות להוליאם על לרכי ביתו],
 ומה שהצ"ח מה"א דלוי"ח צ"ח רמ"ו דיש צ"י דיעות וליין
 לדברי החת"ס צ"ח"ח ס"י ס"ב שצ"ח צ"ח השואל שהוא
 הגאון צעל בית אפרים ז"ל שחמה על תשובת רש"י שצ"ח
 הצ"י צ"ח ס"י רמ"ו להחיר מלאכה ע"י צ"ח ישראל
 שהעכו"ס קיבל עליו אחריות גזילה וגניבה ויקרא חולא
 רק שצ"ח חולקין וחמה דהא דוקא גבי חמץ גבי קרא
 דלא ימלא דע"י קבלת אחריות נעשה כשלו לענין שיטתו
 צ"ח יראה חזל צ"ח"א לא. הנה צ"ח צ"ח רמ"ה צ"ח"ו
 הצ"ח שם תשובת הרי"ב"א לענין צ"ח"א שיש לישראל אלל
 עכו"ס או עם עכו"ס צ"ח"א ש"ח"א חקנה אלא אם ימכור
 אותם לעכו"ס או שילוב אותם לו צ"ח"א גמורה שיהא
 רשות ציד העכו"ס להוליאם שיהי אחריות העכו"ס עליו
 ודוקא צ"ח"א הלאה ולא צ"ח"א שאלה, ואח"כ כתב דיש
 היתר אפי"ה שלא יבא רשות ציד העכו"ס להוליאם כגון
 דהעכו"ס ישעצדס לו צ"ח"א אפותיקו כל זמן שלא יפרע
 לו מעותיו, ואח"כ הצ"ח הצ"י דברי הסמ"ק שהצ"ח צ"ח"ו
 רמ"ו ה"ל, דיש שני שיטות אם מותר ע"י קבלת אחריות
 של עכו"ס, וכתב שדברי הרי"ב"א שהחיר כאן אפילו צ"ח
 להעכו"ס רשות למכרם פשוט דחזיל צ"ח"א המתירים
 שצ"ח צ"ח הסמ"ק צ"ח"ו סימן רמ"ו עכ"ד.
והנה מדכ"ל הצ"י דברי הרי"ב"א עם שיטת המתירים
 שצ"ח הסמ"ק ה"ל צ"ח"א ש"הם שיטה אחת, יהרי
 דברי הרי"ב"א מפורש שם שאינו מחיר רק צ"ח"א המה אלל
 העכו"ס צ"ח"א ולא צ"ח"א כמפורש בה"ד צ"ח"א
 שהעתיק הצ"י דברי צ"ח"א רמ"ה ה"ל, אם כן אדרבה
 מצ"ח צ"ח"א דצ"ח"א האחריות של העכו"ס לצ"ח"א אכתי נ"א
 חשוב כשלו רק צ"ח"א הלאה אותם לו צ"ח"א גמורה דהיינו
 שאז הצ"ח"א ציד העכו"ס להחזיר לו שוורים אחרים כמו
 אלו ככל מלוב דלא הדרה צ"ח"א או להחזיר לו דמיהם ואז
 ודאי דחשוב של הלאה ממש ואין לו להמלוב על הלאה רק
 שיעצדו חזל גוף הדבר הוי של הלאה ואף שאין רשות ציד
 הלאה למכרם כגון ש"ח"כ שיעצד השוורים ה"ל בהמלוב
 צ"ח"א אפותיקו מפורש מ"מ הוי השוורים של הלאה דהרי
 מ"מ הרשות ציד הלאה לסלק למלוב צ"ח"א או צ"ח"א
 אחרים השוויים כמותם, והמלוב אינו אלא כמו צ"ח"א עליהם
 והם משועבדים לו צ"ח"א אפותיקו מפורש דלע"ג דאין
 רשות להלאה למכרם הוא רק כל זמן שאינו משלם לו מעותיו
 או שוורים כמו חילו דאף צ"ח"א אפותיקו מפורש קי"ל דצ"ח"א
 מכ"ח ולהצ"ח הוא גובה וא"כ עיקר גוף הצ"ח"א של העכו"ס
 הוא חזל אם עיקר השוורים של ישראל הם ואין רשות
 להעכו"ס ליתן לו דמיהם או שוורים אחרים כמותם אף
 שמקבל עליו כל אחריות דהיינו של אונסים ויקרא חולא
 עכ"ז צ"ח"א קבלת האחריות לצ"ח"א חז"ל לא חז"ל כש"ל ומה
 נראה צ"ח"א דאף דעת ה"ס מתירים שהצ"ח הסמ"ק
 המוצא צ"ח"א סוף סימן רמ"ו דמתיר ע"י קבלת העכו"ס

כל אחריות של אונסים ויקרא חולא, הוא ג"כ דוקא על
 אופן זה דהיינו דהצ"ח"א ציד עכו"ס ליתן לו שוורים אחרים
 השוויים כמו אלו או דמיהם דלא חשיב הלוואה והוי לגמרי
 של עכו"ס ואין כאן משום צ"ח"א צ"ח"א חז"ל צ"ח"א
 אחריות של העכו"ס לחודא ואין לו רשות ליתן אחרים
 תחתיהם לא חשוב צ"ח"א של עכו"ס, ואף דמדצ"ח"א צ"ח"א
 א"ח"א צ"ח"א רמ"ו סעיף ד' לא נראה כן אלא משמע דקבלת
 האחריות לצ"ח"א הוא הגומרת שיתצד כמו צ"ח"א של עכו"ס
 מ"מ מדצ"ח"א צ"ח"א סימן רמ"ה ה"ל נראה כמו שכתבתי
 דהמליה הוא הגומרת, וכן משמע ממ"ש"כ שם צ"ח"א סעיף
 ה' דצ"ח"א ועכו"ס שותפים צ"ח"א ומה אוחס לעכו"ס
 צ"ח"א גמורה וכו' ואחריות השוורים על העכו"ס ע"ת, ויש
 מתירים אפילו לא יהי רשות ציד עכו"ס להוליאם וכו'
 ויחזור ויעשה אפותיקו לישראל וכו' דמשמע דרק צ"ח"א פלוגי
 אי מותר צ"ח"א אין רשות ציד העכו"ס להוליאם בלא פרעון
 להישראל דהיינו צ"ח"א עושה אותם אפותיקו מפורש, חז"ל
 עכ"פ לכ"ע צ"ח"א שיהי השוורים או דמיהם מלוב ציד
 העכו"ס.

רמזה משמע דגם מש"כ צ"ח"א ד' דיש מתירים אם קיבל
 עליו העכו"ס כל אחריות יוקרא חולא ואונסין היינו
 ג"כ דוקא צ"ח"א ששעשו השוורים על העכו"ס מלוב דהיינו
 שהרשות ציד העכו"ס ליתן שוורים אחרים כמותם אי
 דמיהם, והשיטה האוסרת שם אם אין רשות ציד העכו"ס
 למכרם היינו צ"ח"א העכו"ס עשה אותם אפותיקו מפורש
 לישראל דלא אין לו רשות להעכו"ס למכרם חולא אם יתן
 מקודם לישראל דמיהם או שוורים אחרים כמותם כדון מי
 שיעצדו איזה דבר על מלוב [ומה שסתם ולא פירש דהיינו
 דוקא צ"ח"א חז"ל מלוב י"ל משום דסתמא כל שמקבל
 עליו גם אחריות יוקרא חולא כן הוא, וגם מפני שר"ה
 להעתיק הלשון של סמ"ק שצ"ח"א צ"ח"א ושם הלשון סתום
 לכן סתם גם הוא [לשון] ונראה דגם ה"ס מתירים ה"י
 שהצ"ח"א המחבר שם צ"ח"א ה' ע"י שזכיר את העכו"ס
 שאם ישע"ה צ"ח"א מלאכה, תהיה אחריותה עליו אפי"ה מהאינסין
 כוונתו ג"כ דוקא צ"ח"א ששעשה צ"ח"א מלאכה אז תהיה
 הצ"ח"א עליו מלוב, ולכך צ"ח"א שפיר השיב צ"ח"א חז"ל
 צ"ח"א אחריות של העכו"ס לצ"ח"א ודאי לא מסתבר שיהיה
 חשוב צ"ח"א כך צ"ח"א עכו"ס שיהיה מותר לעשות עמה
 מלאכה צ"ח"א, ואעפ"י שז"ה דוחק קצת לפרש כן לשונם,
 מ"מ לפענ"ד עדיף עפי לפרש כן מכ"ח דברי הצ"י ה"ל
 שכתבתי.

[שוב ראיתי בתשובת פנים מאירות ח"א ס"י י"א ובמל"מ
 צ"ח"א מה' שבת הלכה ע"ז שכתבו על הצ"י ה"ל
 צ"ח"א שמשווה דעת הרי"ב"א לדעת המתירים ה"ל צ"ח"א
 כמו שכתבתי והשיגו עליו עי"ש, אמנם לפענ"ד נראה כוונת
 הצ"י כמו שכתבתי לדעתי גם המתירים ה"ל לא החירו
 אלא צ"ח"א שיהיו השוורים ציד העכו"ס כמו מלוב דלפי"ז
 שפיר הוי דברי הרי"ב"א עם דברי המתירים חז"ל מילתא
 וכתד שיטה קיימו], וגם שלא יהי דברי המתירים ה"ל
 תמיה, דהרי מריש פ"ק דפסחים צ"ח"א דפקדונות מוכח
 ודאי דצ"ח"א קבלת אחריות אכתי לא הוי כש"ל ומשום

דקו"ל דהגל"מ לאו כממון דמי ורק גבי חמץ דטובה צבל יראה שאני ומשום דאפקי קרא בלשון לא ימצא עיין שם. וגם המקבל אחריות על חמצי של עכו"ם צביתו של עכו"ם גם גבי חמץ אינו עובר עליו לשיעת ר"ת ונמשכו אחריו כל הפוסקים ומסתימת דברייהם משמע דאין חילוק בין קיבל עליו אחריות גניבה ואונסין לחוד או אפי' קיבל עליו גם אחריות ויקרא חולא כל שהחמץ צביתו של עכו"ם אינו עובר עליו, וא"כ איך אפשר לומר בכאן דאף דהבמה הוא של הישראל כל שקיבל עליו העכו"ם אחריות גניבה ואונסין ויקרא חולא שיהי' חסוד בשל עכו"ם אפי' לקולא לענין שיהי' מותר לעשות בה מלאכה בשבת ולהקל באיסור חירה, אלא ודאי עדיף עפי' לומר דאף כוונת ה"ס מהיר"ם הג"ל אינו אלא באם קיבל עליו העכו"ם אחריות של גניבה וגזילה ויקרא חולא ע"י שנעשו אלנו כהלואה שאז הרשות בידו להחזיר שוריים אחרים דוגמתם או דמיהם ומשום דסתם מי שמקבל עליו ויקרא חולא בודאי הלואה הוא לפיכך סתם הדבר, ורק על אופן זה החירו ואמרו דחשוב כבהמה של עכו"ם, אבל משום אחריות לבדו לא החירו וממילא ה"ד לגבי ריבית כל שגוף הממון אינו של ישראל ואינם מלוה בידו להוליאם לא חסודי ממון ישראל.

ועוד נראה צידון שלנו לא חסוד כלל באחריות של ישראל ולא שייך כלל לומר שהמעות הג"ל היו של ישראל משום שהמעות הג"ל הוא באחריותו לענין חונס ויוקרא חולא, ומשום דכל זה לא שייך אלא בממון של עכו"ם והישראל קיבל עליו שאם יאבד או יופסד וכדומה יוכרח הוא לשלם בעצמו ויתחייב באחריותו אזי שפיר יש מקום לומר דלשיטה אחת באו"מ סימן רמ"ז הג"ל חסוד אותו ממון בשלו ע"י קבלת האחריות שקיבל עליו, ומשום דכרי אם יאבד יוכרח הוא לשלם מכיסו אבל צידון שלנו כרי אם יאבדו המעות לא יטעך הישראל כלל לשלם מכיסו אלא שיפסיד אותו המעות עלמו שער עתה היה לו שיעבוד על אותו המעות לפי דברי התורת גיעין הג"ל שכתבנו למעלה ואם יהיה הפסד בהמעות ממילא יפסיד הוא שיעבודו דכרי העכו"ם שזה תחילה ממעות הבאנק הג"ל נפטר מחיבו תיכף כשנתן המעות ליד העכו"ם הממונים אעפ"י שהישראל לא קנאם וכמו שכתבנו למעלה כיון דתנאי ההלואה כך היו, וממילא אח"כ נעשה חסוד של ישראל רפה כיון דכבר נפטר העכו"ם הלוה, והישראל לא קנאם עדיין ואם יאבד המעות לא יהי' לו ממה לגבות חסוד אבל מ"מ לא יטעך לשלם מכיסו המעות שיאבד אלא שלא יוכל לגבות המעות כיון שיאבדו לפענ"ד זה לא חסוד בכלל קבלת אחריות דכיון דאותו המעות עלמו לא קנה עדיין ואם יאבד לא יטעך לשלם בעדו מכיסו ומה שיפסיד שיעבודו על ידי אצירת המעות זה לא חסוד קבלת אחריות באופן שג"ל דמשום לתא דקבלת אחריות אין כאן בית מיתוש כג"ל. **אמנם** דא עקא דכל זה ניחא לשיעת ר"ת דס"ל דאפילו לחומר אחרין אין שליחות לעכו"ם אבל לדעת רש"י צ"מ דף ע"א המוצא צ"ע י"ד סימן קס"ט סעיף ו' וז' לחומר אחרין יש שליחות לעכו"ם א"כ לא יועיל כל היתר הג"ל משום דלדבריו אכתי לחומר אגן אחרין דכשמקבלים הממונים העכו"ם הג"ל בהקאססא המעות צפרעון מיד הלווים הם זוכים אותו עבור כל האקציאנערן דהיינו גם עבור הישראלים ושוב כשהם מלווים אח"כ המעות הג"ל לישראלים צריכות מעות של ישראל הם מלווים ואכתי יש כאן איסור ריבית, אמנם עכ"פ יש לנו עמוד גדול מצלי שנלעך למחות להעולם הנוהגין היתר בדבר דכבר כתב הרמ"א בסעיף ו' בהג"ה דצמקום שנהגו להקל לסמוך על דעת ר"ת אין למחות בידם ומה גם דיש מקום לומר דע"כ לא מחמירין אלא באם צשעה שאנו דנין על השליחות של עכו"ם אם נעשה שליח או לא כבר יש גם האיסור ריבית בזה י"ל דמחמירין גבי איסור ריבית לחומר לומר דיש שליחות לעכו"ם לחומר, משא"כ צידון שלנו שאנו דנין על שעה שמקבלים הממונים העכו"ם הפרעון מיד הלווים לומר שאז לא זכו הישראלים המלווין באותו מעות של הפרעון משום דאין שליחות לעכו"ם, ואז אכתי ליכא איסור ריבית ממילא אזלי' בחר כלל גדול שצדיקו צדיני ממונות דאין שליחות לעכו"ם ושוב אח"כ אף דהם מלווים אותו מעות לישראלים צריכות ונולד לנו הנפקותא לענין ריבית דאנו מחמירין בה לומר דיש שליחות לעכו"ם לחומר, מכל מקום מתחילה צשעה שקיבלו המעות צפרעון אנו אומרים דאין המעות הג"ל לישראלים.

עוד נראה לפענ"ד לומר דאפילו אי נימא דמחמירין צסימן רמ"ז החירו ע"י קבלת אחריות של העכו"ם לחודי אפילו בלא נעשו אלנו הלואה, ומשום דס"ל דקבלת האחריות של אונסין ויוקרא חולא גורם שיהי' נחשב הדבר בשלו לכל מיני אפילו להקל לענין איסור שבת, מ"מ היינו דוקא באם שהדבר הג"ל שהוא קיבל עליו אחריות הוא תחת ידו וברשותו כהאי עובדא דהתם לענין הבהמות שהם ברשות עכו"ם והוא עושה עמהם מלאכה ולא מיחסר גוצייגא בזה אמרי' שכיון שהוא באחריותו לענין גניבה ואונסין ויוקרא חולא ועומדת תחת רשותו שפיר הוי בשלו, אבל באם אין הדבר תחת רשותו אלא שראובן קיבל אחריות על דבר שהוא של שמעון ועומד צבית שמעון אף שהוא קיבל עליו באופן המועיל כגון צק"ם שיהיה כל האחריות הן מאונסין הן מיוקרא חולא של אותו הדבר עליו אפי"ה לא חסוד בזה חפץ של ראובן כיון שאינו ברשותו [ועל פי זה יתיישב מה שהקשינו למעלה, מהא דמקבל אחריות על חמצי של עכו"ם צביתו של עכו"ם שאינו עובר עליו אפילו גבי חמץ, ומשמע דאפילו צקיבל כל מיני אחריות, דשאני התם דעומד הדבר צבית עכו"ם והם לא קא אמרו אלא באם הדבר הוא אלא מי שקיבל עליו האחריות] וקל"ט טעם יש בדבר דכיון שאינו עומד ברשותו א"כ מ"מ צמה קנאו הלה להיות הדבר שלו, ובשלמא כשהוא ברשותו י"ל דקנאו צמשיכותו דבזה נעשה בשלו אבל כשאינו ברשותו ולא משכו כלל א"כ צמאי קנאו, וא"כ לפי הג"ל צידון שלנו צבהמעות שמקבל העכו"ם הממונה בהקאססא שאין המעות הג"ל כלל ציד הישראל ומעולם לא ה"י צידו צשציל שהמעות הג"ל הוא באחריות הישראל אכתי לא חסוד ממון של ישראל לכ"ע ושפיר י"ל דאין כאן איסור ריבית כשא"כ מלוה הממונה הג"ל את המעות הג"ל לישראלים.

שליחות לעכו"ם ולא זכו צב הישראליים מעולם וצב"ה"ג לא
 התמירו חכמים לומר דיש שליחות לעכו"ם לחומרא ודוקא
 היכא דנשעת שליחות העכו"ם נולד ג"מ גם לענין איסור
 ריבית משא"כ בנידון הג"ל.

ומש"כ עוד אמרי בתשובת מהר"ם שיק לאדד היתר חדש
 עפ"י מה דמבואר בחו"ס בחולין דף קל"ה להד
 חירולא דמקום דכתוב גז לאקד ממעטין שותפות עם
 העכו"ם דלא אפילו חלק הישראל פטור, וא"כ הכ"ד לענין
 ריבית דכתוב בספך למטע של עכו"ם נמילא גם ממון שיש
 לו בשותפות עם העכו"ם לא שייך צ"י איסור ריבית כל
 היכא דלא ניתן לחלק כי האי גוונא דהקאססע הג"ל דלא
 ניתן לחלק ע"י, לדעתי היתר זה אין ללרף אפילו לשינוי,
 דאפילו לדברי החוס' הג"ל מ"מ אין לנו לדרוש דרשות
 מדעתיה במקום דלא מלינו נש"ם וכדמוכח מהר"א שמצוי
 גם בתשובת מהר"ם שיק הג"ל דהרי גם נשנית בהמתו
 בשנה כתיב למטן ינוח שורק וחמורק וא"כ נוכל למטע ג"כ
 בהמה אשר עם שותפות עכו"ם ואפ"ה מבואר נש"ע א"י
 סימן רמ"ו וצ"י שם ונסימן רמ"ה בשם כמה פוסקים
 דישאל שיש לו עם עכו"ם בהמה בשותפות דשייך בחלקו
 של ישראל איסור דשביחה בהמתו, אלא ודאי ש"מ דלא דרשי
 דרשא זו בכל דוכתי אלא במקום שמלינו נש"ם דה"י מקובל
 בידם לדרוש דרשא זו [ומש"כ בתשובת מהר"ם שיק ז"ל
 לחוק לישב דלענין עבודה אפשר כיון דיש דרך לחלק
 שחטבו לא הישראל יום אחד ואם העכו"ם יום אחד כעין
 דלמרי בניעין מ"א לענין ח"י עבד וח"י בן חורין לכך חשבו
 כשל ישראל ושייך בחלק הישראל שביחה בהמתו, לפעמי"ד
 דוחק מאוד עד שלא ניתן להאמר דא"כ גם נצי ראשית
 הגז שייך לחלק כה"ג, שניה אחת של הא"ן חבי של הישראל
 וגיחה השניה חביה של העכו"ם ואפ"ה אמרי דשותפות
 עם העכו"ם פטור מראשית הגז משמע בכל אופן ואם כן
 הכ"ד לגבי שביחה בהמתו נימא כן].

ועוד נראה דבכל מקום דבחלקו של ישראל בלבד יש כדי
 חיוב או איסור אינו מליז מה שגשחף עם העכו"ם
 לכ"ע, דבשלמא התם נצי ראשית הגז אם הא"ן הוא בשותפות
 עם העכו"ם כיון דאין בחלקו של ישראל בלבד א"ן שלם כדי
 שיעור חיוב לכך אע"ג שיש לו בשותפות עם העכו"ם א"ן
 שלם פטור, משא"כ בנידון הקאססא שהניחו ישראל עם
 עכו"ם משום בשותפות במקום אחד כיון דבחלק המעות של
 הישראל לחודי איכא כדי שיעור איסור ריבית, ועוד דקודם
 שגשחפו יחד ה"י החלק מעות של הישראל אסור להלוותן
 בריבית, אין סברא כלל לומר דנשבל שא"כ גשחף וזירף
 אח המעות שלו עם המעות של עכו"ם, שצ"ז יהיה אח"כ
 יותר להלוות את המעות הכל בריבית כיון שכבר נאסר
 מחולק, והרי גם עכשו לא הוקנה מעות שלו לגמרי
 להעכו"ם אלא גשחף עמו, ועוד נראה דמש"כ במהר"ם
 שיק ז"ל שם דידון הקאססא הואיל שאינו ניתן לחלק
 דמילא לראשית הגז דתנן ברש"י וחוס' שם דכיון דממעטי
 עכו"ם גם שותפות עם העכו"ם ממעטי ואינו דומה לתרומה
 דלא ממעטי שותפות העכו"ם, לפעמי"ד אינו מסתבר דאדרבה
 נראה יותר דומה להא דתרומה דממעטי תק של עכו"ם

ולא שותפות עכו"ם הואיל יראויה לחלק צמידה כמבואר
 שם ברש"י בה"ד וכ"ש משום דראויה לחלק צמיון דעדיף
 טפי ואין לך דבר שראויה לחלק יותר מממון דלא שייך צ"י
 כלל יפה ורעה כדלמרי צ"מ לענין שותף חי מותר לחלק
 שלא מדעת חזירו דשחפויים וסחורה אסור לחלק דמאל שם
 ל"י ומעות כמאן דפליגא דמילא, ומש"כ במהר"ם שיק דמעוט
 שצקאססא אינו ניתן לחלק הרי מה שאינו ניתן לחלק אינו
 מחמת ע"ס הדבר אלא מחמת שכן הותנה בנייהם שלא יחלקו
 עד שיסכימו כולם ולכן כל זמן שלא יסכימו כולם לחלק
 אין רשות לאחד מהם לחלק עצמו, והרי אם יסכימו כל
 השותפים לחלק ודאי יכולין לחלק אימת שירצו ואז יחלקו
 בנייהם צמעות צמיון לכל אחד כפי המעות שהניח בתוך
 השותפות, א"כ ודאי דומה לתרומה דלא ממעטי נרצבן
 שותפות עכו"ם הואיל וניתן לחלק עפ"י מדה, ה"ד צמיון
 שצקאססא הג"ל אפילו חי נימא דממעטי ריבית צמיון
 של עכו"ם מדכתיב בספך דרשי ולא שג עכו"ם, מ"מ אם
 עכו"ם וישראל גשחפו צמעות לא ממעטי הואיל דניתן
 לחלק צמיון עפ"י הסכמת כל השותפים, וא"כ צודאי אין
 צ"ה היתר, צמעות של הבאגה הג"ל לומר משום דיש לעכו"ם
 שותפות בהמתו לא יהיה שייך צ"י איסור ריבית, וצפרע
 דבעיקר ג"ל כמש"כ למעלה דכל דרשא שלא נמלא צ"ם
 וצדברי חכמ"ל אין לנו לדרוש מדעתיה וצמקום דממלא
 דרשא צ"ם דממעטי שותפות עכו"ם ממעטי וצמקום דלא
 נמלא למטע שותפות של עכו"ם לא ממעטי ואין חילוק בין
 היכא דאפשר לחלק ובין היכא דלא אפשר לחלק כג"ל.

ומש"כ עוד בתשובת מהר"ם שיק ז"ל שם צסוף בתשובה
 צ"ה ועוד אני מסופק וכו' לומר דאין כאן אלא
 איסור ריבית דרצבן משום דהשותפות של הקאססא הג"ל
 עיקרו לא נעשה להרוויח ממון אלא לעוצה הלווין וכיון
 שאפילו אם לא יצא אדם ללוות צריכין הם לשלם שכר דירה
 ושכר להממונים וצריבית שנותן אחד מהלווין אכתי אין צ"י
 כדי שכר דירה ושכר של הממונים והלוה צריך ליתן שכר
 הסופר ועכ"פ כיון דאין כאן רווח ברור לא הוי אלא אצק
 ריבית עכתי"ד. והיתר זה אינו נכנס בשכלי כלל, דהרי
 עכ"פ מלוה זה הוי רווח קצוב וצרוור דהם קולצין עמו
 שיתן כך וכך פראצענט, ומה לו צבך שהם מחזיקים ממונים
 בשכר ושוכרין להם דירה, וא"כ גם צאדם מיוחד שהוא
 ישראל ג"כ נימא כן ולפעמי"ד ח"ו לומר כן דמשום הא לא
 להוי אלא אצק ריבית, וגם הדבר שכתב אמרי ז"ל שאין
 כוונתם להרוויח אלא לעוצה הלווין, לדעתי לפי מה שאני
 רואה צעתיס הללו כוונתם להרוויח ממון רוצם ככולם
 ואפשר דנשחנו הדברים ועכ"פ לדעתי אין להעמיד יסוד
 כלל על דברים כאלה דחלי רק צדברים שצב.

רהנה בתשובת מהרי"ע ח"א סימן קע"ז כתב לענין גוי
 שמתעסק עם ממון של ישראל והילק עמו צרוות, דאף
 דהעכו"ם מלוה אותם לישראל צריבית לית לן צ"ה ומותר
 להישראל לקבל חלקו צרוות, כיון דהעכו"ם אדעתיה דנפשי
 עושה שיעלה רווח על חלקו ולא ישמע לישראל שיאמר לו
 שלא ילוה לישראל צריבית ואין כ"ה הישראל למחות לו
 עכ"ד, ומוצאין דצרוי גם בחי רעק"א על הוי"ד צ"ם ק"ס"ע

סעיף כ"ח ולא הגיה עליהם כלום. והנה עפ"י זה היה היתר ליעול הריבית גם מהקאססא הנ"ל כיון דגם התם לא ישמעו השותפים העכו"ם שלא להלוות זריבית מישראל והם מלווין בעכ"ח של ישראל, אך ראיתי בספר ערך ש"י על היו"ד שם בסיומן קס"ט שהביא דברי המהר"ט הנ"ל והשיג עליהם שאינו דומה כלל איסור ריבית לאיסור שבת וגזי ריבית אינו מועיל כלל מה שהעכו"ם אדעתיה דנפשי עבד עיי"ש ולדעתיה השגתו נכונה, וגם חנכי בתחילת ראותי דברי המהר"ט שמדמה ריבית לאיסור שבת הבנתי תיכף שאין דברים הללו דומין זה לזה לכן לפענ"ד אין להעמיד יסוד על דברי המהר"ט הנ"ל כמש"כ בספר ערך ש"י הנ"ל. והנה מלבד כל הנ"ל כל ההיתר שכתב מורי המהר"ם שיק ז"ל הנ"ל אינו אלא לענין שיכ"י מותר ללות מעות מן הקאססא הנ"ל, וגם שבעלי האקליזאנערן השותפין צד"קאססא יהיו מותרין ליקח חלק הרווח העולה על חלקם. אמנם אכתי מה שהעולם נוהגין היתר שמיחין מעות צד"קאססא על זיכלוך היינו שמלווין מעות להשותפים הנ"ל והשותפין הנ"ל משלמין להם ריבית אכתי ע"ז אין כאן היתר דברי צדק המלווין הישראלים מקבלים ריבית מישראלים ועכו"ם ששותפות ואין יהיה מותר להלוות לישראל ועכו"ם ששותפות על ריבית וכל ההיתרים שכתב במהר"ם שיק לא שייכים כאן.

נשתעבד כלל אלא מעות שבמקום מיוחד הוא שנשתעבד ותו לא, אפשר דצכה"ג לא היו ריבית קלוזה, והגם שלא ידעתי כעת מראה מקום וראי לדבר זה מ"מ אפשר שהדבר ניתן להאמר, וקצת מראה מקום לדבר זה מהא דאמרין בגיטין דף ל' גזי המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהן תרומות ומעשרות דאין צו משום ריבית ואמרי הטעם כיון דכי לית לי לא יהיב לי כגון באשתדף השדה, לכך כי אית לי נמי לא היו ריבית עיי"ש, והיינו טעמא לפענ"ד כיון דאין על הלוח חיוצ הגוף לשלם מציתו רק מאותו מקום, אם כן מה"ד צנ"ד לענין הבאחק אין עליהם שום חיוצ הגוף רק לשלם מהמעות אשר צבאחק דמיא להא, אך ראיה גמורה אין מהתם משום דהתם איירי בריבית דרבנן דהוי דרך מקח וממכר שפיר י"ל דצכה"ג לא גזרו חכמים התם, אבל שיכ"י צדק חילוק לענין ריבית גמור של תורה דרך הלוואה, לומר דצכה"ג דלא נשתעבדו רק מעות שבמקום מיוחד שלא יהיה צדק איסור דאורייתא אכתי אין משם ראי, וגוף סברא זו ל"ע ורשמתי למזכרת כי זה זמן כביר אשר אני נצרך בסברא זו].

סימן ד

אוצר החכמה

אמנם לפ"מ שכי למעלה יש למנוח זכות גם ע"ז דכיון דלעולם אינו צד כסף המשולש ליד הישראל אלא ליד העכו"ם הממונים וכיון שזיררנו למעלה שאין שליחות לעכו"ם אפי בשכירו ואפילו באית לי שותפות בגווי ח"כ לא זכה הישראל כלל באותו המעות [ואפילו את"ל דנתחייבו כל השותפין לשלם לו כיון דבתחילת השתתפותם עשו תנאים וכתבו כן בפניקסם דכל מי שיניח מעות צבאחק יתחייבו הם לשלם לו אם יראה שער הנחה דהיינו הנקרא קאססא זיכעל כמה סך מעות הניחו צבאחק, מ"מ כל זה אינו אלא מדין ערב שעל פיו נתן הנותן ואף צדק ל"ע ואכ"מ אבל עכ"פ לוח ודאי לא היו כיון דלא זכה כלל במעות] וכיון דלא נעשה לוח לית צי איסור ריבית כנ"ל.

על דבר מה שרצה ידידי הרב נ"י לחדש דהמלוה מעות לחצירו צביתור עסקא הנכוג עפ"י תקנת מהר"ם ז"ל יוכל להתנות עמו דאם לא יעשה שום עסק עם המעות אזי יהיה מחויב לשלם להמלוה הקרן עם העסקא שקצב מטעם שמפסיד להמלוה כמו צדק אצור ולא אעבוד אשלים צמיטצא דאינו גזום ומועיל התנאי עכ"ד, לא נכירא לפענ"ד דע"כ לא מצינו ציו"ד סימן קע"ז וצח"מ סי' רל"ז אופנים שיכ"י מותר להמלוה לקבל אלא צדק הלוח עשה עסק והרויח אזי אף שעשה שלא צדקת המלוה כגון שהמלוה הופקד אליו ע"מ שלא לעשות צבמעות עסק וכדומה צדק יש כמה אופנים לומר דאם הוא עשה עסק והרויח מ"מ עשה לעבות המפקיד וכיון דה"י רויח הוי זכות וזכין לאדם שלא צפניו וכדומה כמה אופנים לפי המבואר שם בצמפרי ש"ע האופנים והחלוקי דינים צדק, אבל אם הלה לא הרויח צדקם ורק שישלם מכיסו ודאי כיון דהמצטל כיסו של חצירו פטור מה"ד ח"כ אם הלה משלם הוא רק צבציל שהלוחו והוי ריבית ולא דמי להא דאם אצור ולא אעבוד דצבמותה חייב אי נמי מתנאי צ"ד דהוי כהותנה, דהתם לית צי לתא דאיסור ריבית, אבל צנתן לו מעות על עסקא דאית צי משום איסור ריבית ח"כ כיון דמה"ד פטור אם משלם לו הוי ריבית, ודדרצב צבמותה גרע עפי דיש צו משום לתא דריבית קלוזה, ומה שידדי נ"י מדמה דצבמותה קיל עפי, לדעתי נהפוך הוא דצבמותה חמיר עפי וכמו שכתבתי.

[ולכאורה] היה אפשר לומר צנידון הנ"ל שכתבתי שמיחין מעות צבאחק, וצבאחק משלם להם קרן וריבית, דלכאורה הוי ריבית קלוזה כיון שהלווין הם ישראל ועכו"ם ששותפות, והיה אפשר לומר דלא הוי ריבית קלוזה עכ"פ, משום דע"כ לא הוי ריבית קלוזה מה"ת אלא היכא דאיכא שיעבוד הגוף דכל נכסי הלוח משועבדין על אותה הלוואה, אבל צנידון צבאחק הנ"ל, הנה ידוע דמעולם לא נשתעבדו הלווין לשלם מציתם אלא ממעות השותפות אשר צבאחק ואם יכלה מעות השותפות כגון שאצד או יאנס, אין הלווין מחוייבין כלל לשלם מציתם אלא המלוה יפסיד מעותיו, דלא נשתעבדו לשלם החוצ אלא ממעות השותפות אשר להצאחק, וא"כ יש לכאורה מקום לחקור ולומר דצכה"ג לא הוי ריבית קלוזה כיון דאם יאצד ויופסד כל המעות אשר צבאחק הם פטורים משלם וי"ל דע"כ לא הוי ריבית קלוזה מה"ת אלא צדק נשתעבד גופו של הלוח לשלם החוצ וכל נכסיו עריבין לוח צכה"ג הוי ריבית קלוזה, אבל צדק גופו לא

ומה שמציא ראיח מירושלמי. המוצא צנמק"י פרק המקבל דמוכית מתוך הצרייתא דהנותן מעות לחצירו ליקח פירות למחילת שכר ולא לקח אין לו עליו אלא תערומות דה"כ כל מצטל כיסו של חצירו אין לו עליו אלא תערומות, ואם איתא מאי ראי שחני גזי הנותן מעות דאיכא איסור ריבית אלא ודאי מוכה דליכא איסור ריבית עכ"ד, ואיני

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן ז

ובדבר ליקח שערס מקאמפאניעס שעושין מלאכה ומסחר בשבת הא חזינן שנתפשט להיתר והטעם פשוט שאין להחשיב את הקונים שערס שהוא רק משהו מהמסחר שאין להם שום דעה בהמסחר אף לענין חלקם לבעלים של"ד לשותפות במקצת שיש לו דעה כבעלים, וגם אין הקונה שערס רוצה להיות בעלים בהמסחר ואינו רוצה לקנות כלום בהמסחר אלא הוא רק כקונה ריוח והפסד שיהיה בהמסחר לפי סך כך וכך שקנה, ויותר נראה שאין בהם גדר קנין בדינא שהוא לקנין דבר שלא בא לעולם, רק מצד קניני דיני המדינה. ומה שלפי תנאי המכירה יש לבעל השערס דעה לבחירת פרעזידענט /נשיא/ הוא רק פטומי מילי בעלמא כי למעשה משאירין לעצמן יותר מהרוב שלא שייך שיאמרו דעה וגם הקונים אין רוצים לומר דעה בזה כי אין כוונתם לקנות זה ולכן לע"ד אין לחוש למה שעושים הבעלים דהקאמפאניעס שאינו נוגע להם. ואף אם יש גם יהודים בהבעלים אין להחשיב מסייע לעוברי עברה שהמסחר יעשו גם כשלא יקנה שערס מהם כי לא חסר מי שיקנה שערס והקונה קונה רק לטובת עצמו ולכן אין בזה שום איסור וכמו שנהגין הרבה בנ"א ואף יראי חטא לקנות. אבל ודאי לקנות מדה מרובה כ"כ עד שיתחשבו בדעתו יש לאסור אף בפעקטערע /בבית חרושת/ ומסחר של עכו"ם כיון שלא התנו כמו שצריכין להתנות כשעושה ישראל שותפות עם עכו"ם כדאיתא בש"ע או"ח סימן רמ"ה.

דרכי תשובה סימן קיז ס"ק יט

סחורה. עבאה"ט מ"ש לעיין בחו"מ סי' קפ"ב אמנם לענין ישראל שהי' לו שותפות לעסוק במו"מ בדברים כשרים בשותפות עם עכו"ם והעכו"ם עשה מו"מ עם דברים האסורים והרויח אם מותר לישראל ליקח חלקו מהריווח ע' בשו"ת מגן שאול סי' י"ד שנשאל בא' שעשה שותפות עם ב' עכו"ם והלך גוי א' מהם ועשה סחורה בדבר שאסור מה"ת בלי ידיעת הישראל השותף עמהם ואח"כ נודע הדבר להישראל השותף ושוב פעם אחרת צוה הגוי הנ"ל להגוי חברו שיקנה עוד מאותה הסחורה והיתה ידיעה בינתיים לישראל השותף ונשאל אם מותר להישראל ליהנות מהריווח ודעת הרב השואל לחלק שהריווח שהיה מהסחורה שקנה הגוי קודם שנודע לישראל שותפם הואיל ואין אומנתו בכך וגם הי' שלא מדעתו דהוא לא ידע מותר לישראל ליטול חלקו מהריווח אבל בהסחורה שקנה הגוי אחר שנודע להישראל אסור ליהנות מהריווח והוא השיג עליו והעלה דגם ממה שקנה הגוי לאחר שהיה לישראל ידיעה בינתיים מותר ליהנות מהריווח כיון שנעשה הכל ע"י הגוי והעתיק עוד תשו' רב גדול א' שהסכים עמו בזה להתיר עיין שם אמנם יעוין בשו"ת בארות המים חיו"ד סי' ה' שנשאל ג"כ בשאלה זו והסכים לדעת השואל הנ"ל שמהריווח הראשון שהי' בהסחורה שקנה הגוי הראשון קודם שהי' לישראל ידיעה מותר לו ליקח חלקו מהשותפות אך מהריווח של הסחורה השני' האסורה שקנה הגוי הב' שהיה לישראל ידיעה קודם בזה יש להסתפק ומצדד שאסור להישראל ליהנות מהריווח ואין לו ליקח מהגוי רק כדי דמיהן ואת הריווח הנשאר יחרם וכו' דאף דלכאורה היה נראה דיכול הישראל לומר להנכרי טול אתה הריווח מן הדבר האסור ואני אקח מן ההיתר אבל לדינא ז"א דלא דמי לשבת דמותר בכה"ג דההנאה ממלאכת שבת הוא מדרבנן משא"כ איסור סחורה הוא דאורייתא עיין שם באריכות ועי' בשו"ת חסד לאברהם (להרב מהר"א אלקלעי"י ז"ל) חיו"ד סי' ט' באורך:

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ח הלכה יז

הצייד שנזדמנו לו חיה או עוף ודג טמאים וצדן, או שניצודו לו טמאים וטהורים מותר למוכרן אבל לא יכוין מלאכתו לטמאים.

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט הלכה ו

המעושן והמבושל בחמי טבריא וכיוצא בהן אין לוקין עליו, וכן המבשל בשר במי חלב או בחלב מתה או בחלב זכר או שבשל דם בחלב פטור ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב, אבל המבשל בשר מתה או חלב וכיוצא בהן בחלב לוקה על בשולו ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב, שאין איסור בשר בחלב חל על איסור נבילה או איסור חלב, שאין כאן לא איסור כולל ולא איסור מוסיף ולא איסור בת אחת.

שלחן ערוך יורה דעה סימן פז סעיף ג

אינו נוהג אלא בבשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, אבל בשר טהורה בחלב טמאה, או בשר טמאה בחלב טהורה, מותרים בבישול ובהנאה. ובשר חיה ועוף, אפילו בחלב טהורה, מותר בבישול, ובהנאה; ואף באכילה אינו אסור, אלא מדרבנן.

שם סעיף ו

המעושן והמבושל בחמי טבריא, אין לוקין עליו. וכן המבשל בשר במי חלב, או בחלב מתה, או בחלב זכר, או שבישל דם בחלב, פטור, ואין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב: הגה

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף סד עמוד א

ישראל שהיה נושה בעובד כוכבים מנה, ומכר עבודת כוכבים והביא לו, יין נסך - והביא לו, מותר; אבל אם אמר לו: המתן לי עד שאמכור עבודת כוכבים ואביא לך, יין נסך - ואביא לך, אסור. מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? אמר רב ששת: סיפא, משום דהוה ליה כי רוצה בקיומו. וכי רוצה בקיומו כה"ג מי אסיר? והתנן: גר ועובד כוכבים שירשו אביהן עובד כוכבים, גר יכול לומר לו: טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות, טול אתה יין נסך ואני פירות, אם משבאו לרשות הגר - אסור! אמר רבא בר עולא: מתני', בעבודת כוכבים המתחלקת לפי שבריה

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף נט עמוד ב

אמר רב אשי: האי עובד כוכבים דנסכיה לחמרא דישראל בכוונה, אף על גב דלזבוניה לעובד כוכבים אחרינא אסור, שרי ליה למישקל דמיה מההוא עובד כוכבים, מאי טעמא? מיקלא קלייה.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות יין נסך סימן קלב סעיף א

עובד כוכבים שנגע ביין שלנו, אף על פי שאסור בהנאה מותר ליקח דמיו א מאותו העובד כוכבים שאסרו, או אותו העובד כוכבים ימכרו ויתן דמיו לישראל, ואם מכרו הישראל לעובד כוכבים אחר אם נתן לו המעות קודם שיתן לו הישראל היין המעות אסורים בהנאה. ואם לקח העובד כוכבים היין תחלה, ואחר כך נתן המעות לישראל, יש מי שאומר שאף על פי שלבעל היין שמכרו אסורים בהנאה, לאחרים מותרים.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות יין נסך סימן קכג סעיף א

סתם יינם של עובדי כוכבים אסור בהנאה. וה"ה למגעם, ביין שלנו. הגה: משום גזירת יין שנתנסך לאלילים. ובזמן הזה, שאינו שכיח שהאומות מנסכים לעבודת כוכבים י"א דמגע עובדי כוכבים ביין שלנו אינו אסור בהנאה, רק בשתייה; וכן סתם יין שלהם, אינו אסור ליהנות ממנו. ולכן מותר לגבות בחובו מן העובדי כוכבים סתם יינם, מפני דהוי כמציל מידם (טור בשם רשב"ם והרא"ש ומרדכי). וה"ה בשאר הפסד כגון אם עבר וקנה או מכר אבל לכתחלה אסור לקנותו ולמכרו כדי להשתכר בו (הגהות מיימוני פ"ח דמאכלות אסורות והגהות אשיר"י ומהר"ם פדואה סי' ע"ו). ויש מקילין גם בזה, וטוב להחמיר. וע"ל סימן קל"ב (שם בשם סמ"ג ואגור בשם הגאונים).

שו"ת יביע אומר חלק ז - יורה דעה סימן יב אות ג

וראיתי למרן החיד"א בשירי ברכה (סי' קכג סק"א) שכ', שאף שכתבו הגאונים שמגע ישמעאל ביין שלנו מותר בהנאה, אולם בעיר עוז לנו ציון קרית מועדינו וכולה ארעא דישראל המנהג לאסור מגע ישמעאל ביין שלנו אף בהנאה, זה כתבתי לפי זכרוני. ועתה ראיתי בתשובת גדול אחד מרבני ירושלים ת"ו ששמע מדבריו שגם בעה"ק מתירים מגע ישמעאל בהנאה. ואני בתוך הגולה. עכ"ל. ונראה שנתכוון לדברי הגאון מהר"א ישראל בשו"ת קול אליהו ח"א (חיו"ד סי' כג) שכ', שכיון שיין של ישמעאלים מותר בהנאה, ואינו אסור אלא בשתיה, כנודע, וכו'. וכ"כ עוד בשו"ת עוגת אליהו (ר"ס כד) דאנן נקטינן כדעת מרן ז"ל וכו', הילכך בנ"ד אף על פי שנגעו ביין ברגליהם, כיון שהישמעאלים לאו עובדי ע"ז הם כנודע, אמרינן שאסור בשתיה ומותר בהנאה. ע"ש. וכ"כ הגאון מהר"י נבון בשו"ת נחפה בכסף ח"ב (ס"ס ד, דף מב ע"א). ע"ש. ומרן החיד"א עצמו הדר תבר לגזיזה, כי בספרו מראית העין (בליקוטים סי' ח, דף עט ע"א) חזר והביא תשובת הרמב"ם הנ"ל, שאף שמקודם היו הישמעאלים עובדי ע"ז, אך עתה ענין ע"ז נכרת מפיהם ומלבם, והם ונשיהם וטפם מיחדים את ה' יחוד כראוי שאין בו דופי. ע"ש. ובאמת שכן

פסק הרמב"ם להדיא גם בחבורו (פי"א מהמ"א ה"ז) הנ"ל, ושכן דעת כל הגאונים. וכ"כ בבבא איש חי (ר"פ בלק), שסתם יינם של ישמעאלים ומגען ביין שלנו מותר בהנאה, כיון שאינם עובדי ע"ז, כמ"ש הרמב"ם בתשובה. ומ"ש החיד"א בברכי יוסף יו"ד (סי' ד) וכו', כבר חזר בו בספרו מראית העין (דף עט ע"א) והביא תשובת הרמב"ם הנ"ל. וכן נראה מדברי רבינו האר"י בשער טעמי המצות. ע"כ. וכן פסק בספרו רב פעלים ח"א (חיו"ד ס"ס כח), ושכן רגילים להורות. וכן היה המנהג במצרים, וכמ"ש בספר נהר מצרים (דף פב ע"ב). וע"ש. וכ"כ הגאון מהר"ש לניאדו בשו"ת בית דינו של שלמה (חיו"ד סי' יב). ע"ש. (ושם דף פ ע"ב, העיר לנכון על מ"ש הכנה"ג (סי' קכד הגב"י אות יט) בשם מהרלנ"ח, שהרמב"ן כתב שסתם יינם של ישמעאלים אסור בהנאה, וכל שטעמו משום חשש מגע גוי עובד ע"ז. והשיג עליו דאשתמטיתה מ"ש הר"ן (ע"ז נז א) בשם הרמב"ן דה"ט גזירה משום בנותיהם וכו'. והנה גם הערך השלחן (סי' קכד סק"ט) השיג כן על מהרלנ"ח, מדברי הר"ן הנ"ל. ושכ"כ הריטב"א בחי' שם, והרא"ה בבדק הבית (דף קלח ע"ב). ועוד. ע"ש). וכ"כ בשו"ת ויאמר יצחק (חיו"ד סי' נב) שסתם יינם של ישמעאלים מותר בהנאה, וכמ"ש מרן בש"ע (סי' קכד ס"ו), אבל בשל הנוצרים אנו אין לנו אלא דברי מרן שסתם יינם אסור בהנאה. ע"ש. וע"ע בשו"ת תפארת אדם (חיו"ד ס"ס לד). ובשו"ת באר המים (סי' לג). ובשו"ת משנת ר' אליעזר די טולידו ח"ב (חיו"ד סי' ט - י). ובשו"ת בני בנימין (סוף סי' ו). ובשו"ת ישכיל עבדי (חיו"ד סי' ד אות יד וכב). ע"ש. וכן המנהג פשוט להלכה ולמעשה.

משנה ברורה סימן קנא ס"ק כב

בסכין ארוך - לפי שביהכ"נ שהוא מיוחד לתפלה מארכת ימיו של אדם והסכין מקצר ימי אדם ועיין בא"ר שדעתו שאין להחמיר כ"א בסכין מגולה:

To see the Bais Havaad's guidelines [click here](#)

To see the Bais Havaad's Teshuva [click here](#)

בית דין צדק שע"י
בית הוועד לעניני משפט
BAIS HAVAAD
RABBINICAL COURT

A 105 RIVER AVENUE
SUITE 301
LAKEWOOD, NJ 08701

P 732.276.1306
F 732.577.6218
E BAISDIN@BAISHAVAAD.ORG
W WWW.BAISHAVAAD.ORG

HALAKHIC INVESTING

Halakhic Law is the body of religious law practiced by Orthodox Jews. This law includes a substantial areas of monetary law according to which observers of Halakhic law conduct their interpersonal and commercial dealings. In addition, it includes many statutes whose spiritual significance and import many not be readily apparent. This document will attempt to delineate areas where Halakhic Law can influence investment choices.

It is important to preface by clarifying the purpose of Halakhic Law so that its objectives and demands are more readily understood by readers. Orthodox Judaism, and Halakhic Law makes demands from all mankind, knowns as the Seven Noachide Commandments, while also making additional demands which are applied only to Jews. This article will be restrained to the latter category.

While this article attempts to clarify Halakhic guidance on investing, it should not be viewed as a replacement for investment guidance based on moral values which one may choose to follow. Also, grading companies based on one's moral perception of a company's behavior, rather than on an objective G-d-given law, unfortunately encourages slander and character assassination. Employees can be punished for innocent actions which were depicted in a negative light. Halakhic law is therefore very reticent in imposing one's own moral viewpoint on others, and doesn't discourage investment as a result of perceived moral turpitude. This article will focus exclusively on immutable prohibitions of Halakhic law and will base its guidelines on those prohibitions.

Companies which should be excluded from a portfolio based on improper behavior:

1) A company of which 51% or more is owned by Jews who have Jews have legal control which is not operated in conformance with Halakhic Law. (This is not meant to include instances in which an operating agreement prevents the directors from following halacha should they so desire) A common issue is a company that is in operation during any part of the is Jewish Sabbath without making this permissible through a Halakhic Shabbos sale. This applies only to companies where knowledge of its Jewish shareholders and control is a matter of public knowledge.

2) A company that manufactures or sells merchandise, or which offers a service, which is publically seen as immoral. This could be avoided through the Abortion Negative screen, and the Curbing Pornography Negative screen. Also to be excluded are companies which manufacture firearms for individual purchase. This would only apply to companies which are publicly perceived as being involved in these activities. Also it would not apply to companies which primarily engage in permitted activities and have an incidental involvement in these areas. For convenience and simplicity one can use existing abortion negative screens, although such screens may be more broad than what Halakhic law demands.

3) A company of which a majority of its business is the manufacture or sale of idols. This would only include companies which manufacture idols, and would only include idols which are actually

בית דין צדק שע"י
בית הוועד לעניני משפט
BAIS HAVAAD
RABBINICAL COURT

A 105 RIVER AVENUE
SUITE 301
LAKEWOOD, NJ 08701

P 732.276.1306
F 732.577.6218
E BAISDIN@BAISHAVAAD.ORG
W WWW.BAISHAVAAD.ORG

worshiped, and would not include religious symbols.

4) This would also include Marijuana companies, and all recreational drug companies.

5) Companies which are known to advertise in a manner which conspicuously seeks to arouse prurient instincts.

6) Companies which are publicly associated with attempts to limit religious practice, promote atheism, and agnosticism. Because of the subjective nature of this criteria, I suggest relegating this to a positive screen and grading companies with regard to this issue.

Companies which it is praiseworthy to exclude the following from a portfolio²:

The following is a list of Halakhic considerations and guidelines by which the exclusion of companies and categories from a portfolio may be deemed to be proper and praiseworthy, while not being absolutely required. It may be said that investing in such companies is not in keeping with the highest Halakhic values³.

- *Lifnei Iveir*. *Lifnei Iveir* is literally translated as placing a stumbling block in a blind person's path. It is applied to aiding and abetting another to sin. This issue would only be relevant in the case of one who purchases a large amount of stocks during an IPO, when such stocks would not have been otherwise purchased by a non-Jew⁴.
- *Ribbis*. (Usury) Owning stock in financial institutions which lend to individual borrowers⁵ is something which is good to avoid⁶. This includes, and is limited to, direct investment in banks and credit card lenders. It is further recommended that one structure any Investment agreement in a way which avoids any other *Ribbis* issues which may not be included herein (see the Investment Agreement). It should be noted, that the Halakhic exclusionary guidelines followed by Magni will not of their own accord conclusively deal with this particular issue unless some other document was signed. It should also be noted, that according to the reasoning used for this screen, borrowing from a company that has Jewish shareholders should be prohibited. We don't suggest that this is prohibited; rather that it may be proper for one who seeks to follow a higher Halakhic standard, to abstain from investing in such companies.
- *Issurei Hana'ah*. (items from which Jews may not derive benefit) A company which derives a significant portion of its revenue from *Issurei Hana'ah*, and which pays dividends to investors is good to avoid. The definition of a "significant portion" is defined by considering whether the Investor suffer any loss should the *Issurei Hana'ah* portion of the company be completely eradicated. There are three common categories of items from which one may not derive benefit:
 - *Chametz* on Passover. This issue can be avoided by executing a specific type of transaction before Passover known as *mechiras chametz*.

בית דין צדק שע"י
בית הוועד לעניני משפט
BAIS HAVAAD
RABBINICAL COURT

A 105 RIVER AVENUE
SUITE 301
LAKEWOOD, NJ 08701

P 732.276.1306
F 732.577.6218
E BAISDIN@BAISHAVAAD.ORG
W WWW.BAISHAVAAD.ORG

· Wine or grape juice or anything derivative thereof. This also includes any foods which require grape juice as an important ingredient.. There is a question whether the prohibition against deriving benefit therefrom applies in contemporary times when idol worship is not common⁷, and therefore this is included in the category which is not prohibited, but rather only considered praiseworthy to refrain from investing in.

· Dairy foods and animal meat which were cooked together. There is considerable dispute whether there is a prohibition to derive benefit from dairy and meat which were not cooked together, but rather fried or baked together⁸. Since it is uncommon for a company to derive significant revenue from dairy and meat which were cooked (as opposed to baked or fried), the majority of such benefit derivation would be allowed; however, it is praiseworthy to be stringent and to refrain from investing in companies which derive significant revenue from dairy and meat which were baked or fried together.

Doing business with forbidden meat. There is a prohibition against buying and selling forbidden meat, which, in cases where a stockholder would be Halakhically considered an “owner”, he would be guilty of transgressing. However, there is a caveat to this prohibition. If one chanced upon ownership of forbidden meat, one may sell those meats. Some extend this leniency to a company whose main source of revenue is non-meat items, where the argument can be made that the ownership of the meat items is incidental to the investor, and not what he was focused on buying⁹. In consideration of this opinion, and in consideration of the opinions quoted in footnote 3, which don’t view the stockholder as an owner at all, one need not refrain from owning a minute portion of a company that buys and sells forbidden meats as long as this is not the main function of the company. The definition of a significant involvement which would qualify for being avoided, is, when an investor is motivated to invest in the company because of their involvement in the non-Kosher meats.

Additional areas of concern are companies which have certain unethical business practices. These include rampantly overcharging customers, and defrauding customers or others. These would only be an issue if it can be firmly established that these practices are frequent, and they also need to be supported by evidence; not the say so of some disgruntled customers. Defrauding would include false advertising (unless the company aggressively resolves issues which are brought to its attention), otherwise defrauding customers, and stealing intellectual property. Because of the inconclusive nature of any research regarding this screen, I would accept the recommendation to consider this area for the positive screen where no company would be banned, but rather awarded for good behavior so that they were more likely to be included in any given Halakhic portfolio.

[1] This section follows the guidance of one of the foremost Halakhic Authorities in North America.

[2] These categories are allowed by the Rabbi mentioned above according to the letter of the law, and he mentioned that seemingly the general practice is not to be concerned about these issues. My recommendation to avoid them is based on concerns brought to my attention by colleagues and by my own research.

בית דין צדק שע"י
בית הוועד לעניני משפט
BAIS HAVAAD
RABBINICAL COURT

A 105 RIVER AVENUE
SUITE 301
LAKEWOOD, NJ 08701

P 732.276.1306
F 732.577.6218
E BAISDIN@BAISHAVAAD.ORG
W WWW.BAISHAVAAD.ORG

[3] There is considerable Halakhic dispute as to whether ownership of stock in a company is comparable to ownership in the company. While there are numerous opinions on the matter, including those who maintain that ownership of a company is not considered Halakhic ownership at all, the opinions that we will consider are those of Rabbi Moshe Feinstein of blessed memory *Igros Moshe Even Ha'ezer 1:7*, and Dayan Weiss of blessed memory *Minchas Yitzchok 1:3*. Rabbi Feinstein is of the opinion that cases of insignificant minority shareholders (as is generally the situation that we are dealing with) where the shareholder lacks the power to influence the behavior of the company, is not considered ownership Halakhically. Dayan Weiss, on the other hand, disagrees, and takes the position that any stockholder who has voting rights is considered an owner according to halacha. While the prevailing practice (and as per the consensus of the majority of Halakhic authorities) is to rely on the former opinion, it is praiseworthy to take the latter position into consideration. Most of the guidelines in the second section herein are offered in consideration of the latter, and more stringent position; while there are also other considerations to deal with as will be referenced in footnotes. For further discourse, see the attached thesis page.

[4] This is because of the concept of *chad avra d'nahara* found in *maseches Avoda Zara 6b*.

[5] As per the opinion of the *Igros Moshe (Yoreh De'ah 2:63) Maharsha"g 4 39*, and *Kovetz Teshuvos 3:124* that there is no prohibition of *Ribbis* when lending to a corporation. Although his opinion is subject to dispute (see *Minchas Yitzchak Ibid.*, *Minchas Shlomo 1:28*, *Or Le'tziyon Yoreh De'ah 1:5*, *Har Tzvi Yoreh De'ah 126*, and others), since minute ownership is also a dispute as per footnote 3, there is little reason to be concerned in the case of corporate lenders.

[6] As per the opinion of the *Minchas Yitzchok* quoted in footnote 5. It should be noted that regarding *Ribbis* there is an additional lenient consideration of the *Mahari"t 1:116* who writes that if one's money is being managed by a non-jew who receives a percentage of profit, there is no *Ribbis* concern.

[7] See *Chochmas Adam 75:14*, *Pischei Teshuva 123:1*, and *Sh"ut Mahara"m Shik Yoreh De'ah 150*

[8] See *Pri To'ar Yoreh De'ah 87:3*, *Chavas Da'as ibid 1*, *Pri Chadash ibid 2*, *Yad Yehuda ibid 1*, *Creisi Upleisi ibid*, *Rabbi Akiva Eiger Chulin 108b*, *Sh"ut Chasam Sofer Yoreh De'ah 97*. There is additional grounds for leniency in our situation, since the meat being used had not been properly slaughtered which paradoxically creates a leniency regarding benefitting from *Basar B'chalav* according to the *Ramba"m*. For elaboration see: *Beis Hillel Yoreh De'ah 87*, *Shvus Yaakov 1:60*, *Pri Megadim Psicha to Basar B'chalav paragraph beginning V'od*, *Sh"ut Chasam Sofer Yoreh De'ah 92*, *Yad Yehuda 87:7*
It is worth noting that this particular concern is not necessarily dependent on the discussion in footnote 3, as the prohibition against deriving benefit from these categories of forbidden items may not be dependent on actual ownership of these items.

[9] *Maharsha"g 2:81*

תשובה בעניין קניית מניות (stocks) בחברות שעוסקות באיסורים

הרב שמואל בנימין האניגוואקס

דומ"ץ בית הוועד לענייני משפט, ליקוואוד

שאלה: האם מותר לקנות מניות (stocks) בחברה, באופן שקונה הסרסור מניות מהרבה סוגים שונים ומהרבה חברות, ועל"ז מצוי שיקנה מניות של בנקים שמלויים בריבית, ושל חברות שעושות סחורה בנבילות וטריפות ומאכלות אסורות ובאיסורי הנאה וחמץ בפסח, וגם בחברות שעוסקות בגזל ואונאה וגניבת דעת? ויש להבהיר שקניית מניות באופן זה אינה קניה של סך מרובה משום חברה, כך שבעל המניות אינו יכול להשפיע על ניהול החברה באופן משמעותי כיון שחלקו הוא מועט ביותר ובטל בעוצם מיעוטו.

קיצור המסקנות להלכה

תשובה: היות שתשובת שאלה זו כרוכה בהרבה סוגיות חלוקות ויש להאריך טובא בכל א' וא' מהן, על כן אשיב בדרך קצרה שהיא ארוכה ובארוכה שהיא קצרה, בעזה"ת. ובתחילה אצטט בקצרה את המסקנות ששמעתי ממור"ר הג"ר שלמה אליהו מילר שליט"א ומה שהוספתי עליהם נופך משלי מתוך סוגיות הש"ס בס"ד, ואח"כ אאריך לבאר מקורותי מהסוגיות, וזה החלי בעזה"ת.

[א]

הנה, יש כמה שאלות שאנו צריכים לדון בהם: (א) חילול השם, (ב) ריבית, (ג) שבת, (ד) איסור סחורה במאכלות אסורות, (ה) איסורי הנאה, (ו) גזל אונאה וגניבת דעת.

ושאלתי את פי מור"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א על גוף שאלה זו, והשיב לי שמצד איסורי שבת, ריבית, סחורה באיסורי הנאה, גזל, אונאה וגניבת דעת יש מקום להקל כאשר נבאר בעזה"ת, אבל מצד חילול השם מ"מ יש חשש, והוא בחברות שעוסקות בענייני הפלה, זנות, רציחה, וסמים וכיו"ב, או שתומכות בפרסום כפירה רח"ל, וכן חברה שרוב בעליה וגם מנהליה הם יהודים ולא עשתה שטר שבת או שעוסקת בשאר דברים האסורים דאז אסור להשקיע בחברה כזו.

וטעם האיסור הוא משום חילול השם, שלא יראה שהישראל מסייע ורוצה בהצלחת אלו הדברים האסורים שהם נגד רצון השם יתברך. ויש להדגיש שנראה שעל פי דברי מור"ר אסור אפי' לקנות "תעודות סל" שנכללים בהם דברים אלו אע"פ שאין היהודי בעלים כלל בהחברות משום שמ"מ יהא רוצה בקיומם של העניינים האלו ח"ו, וכיון שאם יסגרו חברות אלו יאבד

זה את ממונו, אינו מן הראוי לעשות מעשה שמוכיח לרבים שרצונו בקיום דברים שהם נגד רצון השם ח"ו. ואאריך בזה קצת בעזה"ת בנספח ענף ו'.

וטעם ההיתר בכל שאר הדברים הוא משום כמה טעמים: (א) שבעל המניות לא נחשב לבעלים כיון שבטל ברוב, כאשר נבאר בעזה"ת בנספח ענף א'. ואע"פ שאין הסברא הזאת מוכרחת ויש פוסקים שחולקים על זה, כמו שנבאר בעזה"ת, מ"מ ראוי לסמוך על דעת המתירים, וכ"ש שחזי לאיצטרופי עם שאר הצדדים דלהלן. (ב) כיון שמנהלי החברה מקבלים רווח אם החברה מצליחה א"כ הו"ל אריסים ויש היתר אריסות לגבי שבת לכ"ע. ולדעת המהר"ט (הובא ברע"א בגליון

שו"ע יו"ד סי' קס"ח סעיף כ"א) מועיל גם היתר אריסות גם לגבי ריבית. ואמר מו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א ששמע מהגריש"א זצ"ל שגם לגבי איסורי הנאה יש היתר של אריסות, ואמר מו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א שאע"פ שאין סברת הגריש"א זצ"ל מובנת לו, מ"מ ראוי לסמוך עליו.

ועוד יש היתר בענין בשר בחלב שס"ל למו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א שיש לצרף את דעת הרמב"ם דס"ל דבבשר נבילה שבשלו בחלב אין איסור הנאה דבשר בחלב, עם דעת השיטות דס"ל דבדרך צלי וטיגון אין איסור הנאה בבשר בחלב, ואין איסור הנאה רק אם בישל בשר בחלב נוזלי.

ובין נסך יש מקום להתיר בעכו"ם דידן שלכמה שיטות אינם אוסרים י"נ בהנאה וכמ"ש הפתחי תשובה (יו"ד סי' קכ"ג סק"א). ובענין ריבית ואונאה בלא"ה יש היתר דיכול לסמוך על כך שכל אחד מהלוחים או מהמתאנים אינו יהודי, ואע"פ שהוא ספק קבוע מ"מ יש מקום להתיר בספק קבוע כאשר יתבאר א"ה בנספח ענף ג'. זהו תורף מסקנתו של מו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א בעניינים האלו.

[ב]

והנה, אם כי העלה מו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א בכוחו הגדול להתיר בכל אלו הדברים וראוי לסמוך עליו, מ"מ בכמה מהדברים נראה שיש מקום לבעל נפש להחמיר כאשר אבאר בעזה"ת.

ראשית כל, במה דס"ל למו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א שבעלי מניות בטלים ברוב, כבר דשו בה קמאי ויש כמה דיעות בזה. ואעתיק הדיעות בקצרה ואאריך בעזה"ת בנספח ענף א'. הנה, הך סברא דאזלינן בתר רוב אמרה מו"ר

הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א בשם מרן רה"י הגר"א קוטלר זצ"ל שאמר כן לגבי חמץ בפסח, ותורף סברתו הוא שבעלות ישראל בטלה ברוב, וס"ל למו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א שיש מקום לומר כן גם לגבי ריבית (אע"פ שאכתי צ"ע בזה, וכמשי"ת). ויש שכתבו עוד יותר, דאפי' אם הישראלים הם הרוב לא נחשבים לבעלים כלל ע"י המניות, והיא דעת הצפנת פענח (שו"ת סי' קפ"ד) ומהר"א הלוי, וגם בשו"ת חשב האפוד (סי' ס"ב) הביא שכן ס"ל להגאון מטשעבין זצ"ל.

ויש עוד דיעה, והיא דעת האג"מ (אהע"ז ח"א סי' ז') דאפי' ברוב עכ"ם לא מהני אלא אם כן אין לישראל חלק חשוב שיכול לחוות דעתו עי"ז (כן נראה לכ' דעת האג"מ), והעתיקו בפסקי תשובות להגריש"א זצ"ל (ח"ג סי' קכ"ד) וכתב עליו 'וכבר הורה זקן'. ואמרו פוסקי זמנינו ששיעור בעלות חשוב שנימא עי"ז שיכול לחוות דעתו בניהול החברה הוא בעלות על שני אחוז ממניות החברה בערך (כך שמעתי בעל פה מכמה פוסקים ולא ידעתי מקור לזה).

והנה יש בסברת האג"מ להקל ולהחמיר להקל, והיינו דאם לאינו יהודי א' יש אחוזים גדולים כמו עשרים אחוז אבל רוב המניות הם תחת יד ישראל אלא שיש לכל א' מהיהודים אחוז מועט מאוד שבטל בעוצם מיעוטו, בזה לכ' יסבור האג"מ להקל, כיון שלמעשה אין לאף ישראל שליטה כלל. אמנם צ"ע בזה, דלמעשה יכולים בעלי מניות הרוב להתחבר יחד ולבטל את שליטת הא"י, וצ"ע טובא בזה לדינא.¹

גם יש להוסיף לענ"ד שחברה שיש בה רק שני שותפים נכרי וישראל, ולנכרי חמשים וא' אחוז ולישראל מ"ט אחוז, דפשוט שאין היהודי נחשב לבעלים כלל, דאע"פ שיש לו מ"ט אחוז והוא סך גבוה מ"מ כיון שיש רק ישראל א' וא"י א' והא"י מבטל לגמרי את דעת הישראל אינו נחשב לבעלים כלל (ודלא כמ"ש בשם חכם א' עי' בנספח).

ודעת המנחת יצחק היא שאפי' אם אין היהודי שולט על החברה, כל שיש לו זכות הצבעה (וכן הוא בזמנינו בכמעט כל בעלי מניות) נחשב לבעלים. ובספר ברית יהודה החמיר עוד יותר שאפי' אם אין ליהודי זכות הצבעה נחשב בעלים.

[ג]

והנה, באיסורים התלויים בבעלות גרידא כמו בל יראה בחמץ בפסח יש מקום להחמיר על פי סברת המנח"י. ובאיסורי הנאה כמו בב"ח וי"נ, אע"פ שהעלה מו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א להתיר בצירוף השיטות דס"ל דבדרך כלל לא נאסרו בהנאה, מ"מ פשוט שיש מקום להחמיר בזה. אלא שס"ל למו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א להקל על פי מה ששמע מהגריש"א זצ"ל להתיר ע"י אריסות. ואולם כבר כתבתי שאמר מו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א

¹ ולפי מ"ש בריש דברינו אין ראייה כלל מהאג"מ שחולק על דעת הגר"א קוטלר זצ"ל, דאולי ס"ל להאג"מ שאם רוב המניות הם תח"י עכ"ם ודאי מותר כיון שהעכ"ם שולטים על החברה, ורק שבא האג"מ להתיר גם באופן הנ"ל דבזה צריך לסברתו דפטומי מילי בעלמא, ודו"ק, ואאריך עוד בזה בנספח.

שאינן סברת הגריש"א זצ"ל מובנת כ"כ, ועל כן פשוט שיש מקום לבעל נפש להחמיר בזה לענ"ד, ולכה"פ באופן שהחברה מחלקת רווחים הנקראים דיוידנדס (DIVIDENDS) לבעלי המניות.

ונראה דאיסור קניית חברה שעוסקת באיסורי הנאה אינו תלוי בנידון בעלות על מניות שהעתקתי בשם האחרונים, כי בענין איסור הנאה אין נ"מ כ"כ בבעלות אלא הכל תלוי במה שנהנה מאיסורי הנאה, וצ"ע עוד בזה. גם יש בזה משום איסור של רוצה בקיומו באיסורי הנאה (כמו שיתבאר אי"ה בנספח ענף ד').

ובענין ריבית, הנה תלוי קצת בנידון של בעלות כמובן, דאם נחשב הישראל לבעלים על החברה, אז הרי מעותיו הולוו לישראל בריבית. אלא שאפי' אם באנו להחמיר ולומר שבעל מניות מועטות נחשב לבעלים, אפ"ה אין להחמיר אא"כ נחוש להחמיר דלא כמהרי"ט (הובא ברע"א בגליון שו"ע יו"ד קס"ט סעיף כ"א) דס"ל דבריבית יש להקל על ידי היתר אריסות. ועוד דאפי' אם נחמיר בשני הנידונים הנ"ל גם אין להחמיר בקניית מניות, אא"כ ננקוט שאין לסמוך להכריע על ידי רוב שכל א' וא' שלוח מהחברה הוא גוי. והטעם שלא לסמוך על רוב בנידון זה הוא משום שעל ידי ריבוי ההלוואות קרוב לודאי שלכה"פ יהודי א' לוח מהם (ועי' בנספח ענף ג' שהארכתי בזה).

ובחברות המפורסמות נראה שקשה לסמוך על הכרעת רוב שלא לוח שום ישראל מהחברה כיון שודאי יתודע לו שיהודים לוח מהחברה הנ"ל ושמשלמים ריבית להחברה ואז יאסר עליו להחזיק במניותיו לדעת המנח"י, אם גם נחוש להחמיר דלא כמהרי"ט דלא מהני בריבית היתר אריסות.

ועל כן נראה שלרווחא דמילתא יש להמשקיע לחתום על היתר עיסקא כללי ולפרסם שעשה כן כדי לצאת מחשש איסור. גם נראה דיש לבעל נפש מקום להחמיר להשקיע רק בחברות שאינם מלוות לאנשים פרטיים או יתנה עם הגוי הסרסור (אם הסרסור שלו הוא גוי, שאם יקנה דברים שאין הישראל רשאי לקנותם על פי דין תורה שאז יהיו בבעלותו של הגוי הסרסור ושהגוי יתחייב נגד הישראל בכל הרווחים שהיה הישראל זוכה בהם אם היה בעל המניות ההם – וזהו תיקון גדול לאיסור ריבית).

[ד]

ומה ששמעתי מדיין גדול א' בעירנו שאם באנו להחמיר בדברים האלו אין מקום לצאת מחשש איסור כיון שכל חברה באיזה מקצוע שהיא או שיש לה חשבון בבנק שקצת מבעלי המניות בבנק ההוא הם יהודים וכן כל הלווה מעות מבנק יכנס לכלל ספק איסור ואי אפשר להשמר מזה.

נראה לי שמכל מקום הרווחנו קצת ע"י ההצעה הנ"ל, כיון שבלא"ה, המפקיד מעות בבנק או בחברה הלווה מבנק הרי יש בזה עוד מקום להתיר על פי סברת האג"מ שכל שחברה שלווה הרי אין שיעבוד הגוף ומותר לחברה ללוות בריבית, והגריש"א זצ"ל באותה תשובה העתיק דברי האג"מ ומסך עליהם (אע"פ שראיתי מי שכ' שלא ס"ל כן כיון שגם בסוף דבריו העתיק השיטות דס"ל דאזלינן בתר רוב גוים לבטל ממון הישראל שלא יהא שייך איסור ריבית, הרי דלא סמך על האג"מ,

מ"מ נראה לענ"ד דמהעתיקו עכ"פ סמך עליו הרבה, אפי' אם לא מלאו לבו להתיר מחמת זה גרידא מ"מ יש בו כדי סמיכה לעניינינו).

ואע"פ שהמנחת שלמה והמנח"י ושו"ת אור לציון (י"ד א' ה') והר צבי (י"ד סי' קכ"ו) וחלקת יעקב (י"ד סי' ס"ה) מחמירים בזה, הרי חזו דעת האג"מ והגריש"א זצ"ל לאיצטרופי שלא להחמיר ושלא לגבב את כל החומרות. ואין להתעקש ולומר שאם באנו להחמיר מחמת שאנו חוששים לדעת המנח"י בענין בעלות במניות הרי לא יצאנו מחשש איסור לדעתו, שהרי שני החומרות הם משני טעמים נפרדים, ומהיכ"ת שנאמר שאם באנו להחמיר לחוש לא' מהחומרות גם עלינו לחוש שאפי' במקום שאין להחמיר כ"א בהצטרפות שניהם מ"מ יש להחמיר, וא"כ לא יצאנו מחשש איסור ואין להחמיר כלל, כדעת הדיין הנ"ל, מהיכ"ת לומר כן. וכ"ש שבדין הלואה לחברה גם דעת המהרש"ג (ח"ד סי' ל"ט) היא להקל ויש ספק אם חזר בו מזה, עי' בשו"ת מנח"י שם שהאריך בזה, ועכ"פ מבואר מדבריו שאפי' אם הוא אסור אינו אסור אלא מדרבנן. ואפי' המנח"י שמחמיר, משמע מדבריו שנוטה לומר שאינו אסור אלא מדרבנן, וגם רוב האוסרים לא אסרו אלא מדרבנן עיין בדבריהם (לבד מהר צבי ושו"ת אור לציון הנ"ל עיי"ש שס"ל דהיא רבית קצוצה).

וא"כ ודאי שיש לסמוך בכגון דא שאין להחמיר כלל, וא"כ תבנא דיננא שיש מקום קצת לבעל נפש להחמיר שלא להשקיע בחברה שמלוה לאנשים פרטיים כל שעושים כ"כ הלוואות שודאי ילוו ליהודי או שיתודע לו שהלוה ליהודי כמ"ש לעיל ועכ"פ יעשה היתר עיסקא כללי.

אלא שיש להוסיף שברור שאין מנהג העולם להחמיר כלל בזה דהא מעשים בכל יום שלוקחים משכנתא (מארגעז) מכל בנק שרובו גויים וכן לוויים על כרטיס אשראי ומשלמים רבית לחברות הנ"ל ואין מקפידים לומר שודאי יש ישראל א' בעל מניות בחברה ויאסר ללות מהם בריבית.

[ה]

ובענין אונאה, הנה אונאת עכו"ם מותרת, וא"כ אם נסמוך על הרוב בזה מותר להשקיע בחברה שנכשלת באונאה. רק אם מאנים כ"כ שודאי שמאנים גם יהודים ע"י הצטרפות הפרטים כנ"ל, לכה"פ באופן שמקבל רווחים מהחברה, אז יש מקום להחמיר וכמו שנתבאר, כיון שמגיע לידו ממון שעל פי דין חייב להחזירו לבעליו.

ובחברה שעוסקת בגניבת דעת או בגזילה ממש (וזה לא שכיח כלל) ואינה מתייחסת לתואנות הלוקחים, הנה בזה אסור גם בעכו"ם, אלא שבדין גניבת דעת לכאן אין מקום לאסור כיון שאין היהודי עוסק בגוף הגניבת דעת שאין הוא שולט בחברה וגם לא מגיע לידו ממון של גזל כיון שאין כאן גזל ממש, ואינו עובר על גזל עכו"ם אפי' אם המעות שקיבלה החברה

הם שלא כדון, מ"מ עכשיו הם בגדר אבידת עכו"ם. אלא שבזה צ"ע אם יש להחמיר מדין חילול ה'. ומ"מ מו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א לא חשש לזה כיון שקשה לברר דבר זה, וברוב הפעמים הא דיש להם קול שעוברים על גניבת דעת או אונאה הוא משום הוצאת שם רע בעלמא ואין לחשוש לזה.

ובדין סחורה בנבילות וטריפות, העלה ידידי הג"ר יוסף קושנר שליט"א בספרו **הלכות איסורי הנאה במסחר ועסקים (COMMERCE AND ISSUREI HANAAH)** שאין להתיר אלא כשהסרסור (broker) אינו משקיע בכל החברות באופן שאינו מצווה להשקיע בחברה שעוסקת בנבילות וטריפות, אז מותר אם במקרה יוצא שהשקיע בסוף, כיון שהכל תלוי בבחירת הסרסור והוא מקבל חלק מהרווחים.

ויש לבאר שחברה שעיקר עסקיה אינם בנבילות וטריפות אלא בדברים מותרים ורק חלק קטן הוא בנבילות וטריפות לכא' מותר אף לצוות את הסרסור להשקיע בזה כיון שעיקר כוונתו היא על הדברים המותרים, וא"כ נחשבים הדברים האסורים כנזדמנו, וכמ"ש המהרש"ג (ח"ב סי' פ"א) ואינו תלוי ברוב גרידא כמ"ש המהרש"ג שם. אמנם אינו מותר אלא באופן שלא איכפ"ל להמשקיע אם יפסיקו להתעסק בדברים האסורים ועיקר כוונתו בהשקעתו היא משום הדברים המותרים, כן נלענ"ד.

היוצא מהנ"ל, שמלבד העניינים האסורים משום חילול השם עוד יש מקום לבעל נפש להחמיר שלא להשקיע בחברה שעוסקת בבשר בחלב אפי' בצלי וטיגון, כל שיש לומר שהיהודי נהנה מהבב"ח כגון שהוא מקבל רווחים או באופן שהוא רוצה בקיומו של הבב"ח, כגון שחלק גדול מעסק החברה הוא מבב"ח [ועי' בנספח ענף ד' וה"ה בחברה של י"נ כנ"ל]. וכן יש מקום להחמיר שלא להשקיע בחברה שחלק גדול מעסקיה הוא בנבילות וטריפות או בדברים טמאים אם לא יתלה השקעתו בדעת הסרסור ויתן להסרסור חלק מהרווחים כנ"ל.

ובריבית אין כ"כ מקום להחמיר, והרוצה להחמיר יחמיר בחברה שמלווה לריבוי אנשים פרטיים. ובחברה שלווה או שמפקדת בבנק אין להחמיר כלל.

וכן בחמץ בפסח יש להחמיר למכור המניות שלו וכן נהגו העולם.

ובחברה שעוסקת באונאה באופן שודאי (על פי סברא ועל פי ריבוי הפרטים שקרוב לודאי) מאנים גם לישראל, יש להחמיר כנ"ל, אלא שקשה לברר דבר זה. ועכ"פ נראה שיש מעלה במה שיאמרו לסרסור מלכתחילה שמעדיף לקנות מניות בחברות שנושאות ונותנות באמונה ונשמעות לתואנות הלקוחות, וזה יעזור שלא יהא שכיח כ"כ להיכשל באונאה ובגניבת דעת והכל בתורת מעלה בעלמא.

נספח לבאר בארוכה את מקורות המסקנות להלכה הנ"ל

ענף א' בענין בעלות של בעלי מניות

דעת הפוסקים שאין בעל מניות נחשב בעלים ודיעות החולקים

הנה, יש דיעות שונות בפוסקים בענין גדר הבעלות של בעלי מניות. יש שס"ל שבעלי מניות אינם נחשבים כבעלים כלל וכלל, והיא דעת מהר"א הלוי ודעת הגר"ח פ שיינבערג זצ"ל ודעת החשב האפור, וכן הביא שם בשם הגאון מטשעבין וכן מבואר בצפנת פענח (שו"ת סי' קפ"ד) וכן כתב בחלקת יעקב (ח"ג סי' ר"ז) וכן הביא בשו"ת מנחת יצחק משם קובץ יד שאול.

ואם כי רבו המתירים, מ"מ יש רבים החולקים, הלא המה הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אג"מ אהע"ז ח"א סי' ז', נביא את לשונו להלן בעזה"ת)² וכ"כ במנחת שלמה (ח"א סימן כ"ח) וז"ל: עד כה דברנו כשהבנק הוא הלוה, אולם כשהבנק מלוה כסף לאחרים נלענ"ד דחשיב ודאי רבית גמורה, וכדמצינן בדף ע' ע"א דאסור להלוות מעות של יתומים ברבית קצוצה אף על גב שהמלוה והלוה אינם מכירים כלל זה את זה וכו', אך נוראות נפלאתי כשראייתי בדר"ת שהביא מהגאון העצום מהר"א איטינגא שכתב בפשיטות בסי' נ"ד דשרי, וסובר דשאני יתומים דאם הלוה לא ישלם יוכלו שפיר היתומים לתבעו לכשיגדלו, משא"כ בבנק רק הנהלת הבנק יכולה לתבוע ולא בעלי המניות, והוא פלאי, אטו ראובן שמסר כספו לשמעון ע"מ להלוות ברבית קצוצה ומפורש התנה השליח עם הלווים שאין להם שום עסק עם בעל המעות, ולא יוכל בשום אופן לתובעם כי אם ע"י אותו השליח בלבד, וכי נפקע משום כך איסור רבית, הרי לא מצינן דשרי אא"כ בעל המעות הוא עכו"ם אבל לא בישראל שלא יוכל לתבוע [ועיין באחרונים לענין דרשת הת"כ בפר' בהר כספך ולא כסף אחרים, ועכ"פ מבואר בב"מ נ"ז ע"ב באבני בנין וכו' דבכה"ג בהדיוט אסור מה"ת, ואף אם תאמר דשאני גזבר דחשיב כבעלים ה"נ גם בבנק יש לראות את ההנהלה כבעלים]. גם חושבני דאין איסור רבית קשור כלל עם הלאו של לא תהי' לו כנושה, ואפי' אם מפורש התנה המלוה שלא יוכל כלל לתבועו אלא שרק דורש מהלוה שישלם לו מעצמו קרן ורבית לכשירחיק ד' את גבולו ג"כ הוה רבית קצוצה [אין זה סותר כללא דרב ספרא דבעינן דוקא שיוציאו בדיניהם מלוה למלוה]. וגם זאת לדעת דאין נדון זה שייך כלל למה שהובא בשו"ע סי' ק"ס לענין מעות עניים דחשיבי כמעות של יתומים ומותר להלוותן ברבית דרבנן של קרוב לשכר ורחוק מהפסד, דשאני התם שאין להממון בעלים ידועים, אבל אם העניים מיוחדים וגם ידוע חלקו של כל אחד ואחד מבואר בכל מקום דאסור, וכ"ש הכא שהמניות מסוימות וידועות דודאי חשיבי בעלי המניות כמלויים מעותיהם ברבית ע"י שליח, וממילא פשוט הוא שאיסור גמור לעשות כן גם ברבית דרבנן. עכ"ל. הרי דס"ל להדיא דבעלי המניות נחשבים לבעלים גמורים (אלא שלא מבואר להדיא אם מיירי אפי' אם רוב בעלי המניות הם עכו"ם, וצ"ע שראיתי דמטו משמיה דהמנח"ש לומר שאוסר אפי' ברוב בעלי מניות עכו"ם, אמנם מלשונו שהבאנו לא מוכרח כן, וצ"ע).

² וצ"ע בדעתו שלא כ' להדיא שלולי סברתו היה אסור אלא כ' להתיר מטעם שאין להם דיעה ואינו מוכח שלולי זה היה אוסר.

וכן הוא בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קע"ב) וז"ל: הנה בעיקר השאלה כך עניות דעתי, שבעלות כללי הוא בעלות גמור לכל דבר, דכל מי שיש לו שליטה עפה"ת ובידו לעשות עם הדבר כאוות נפשו למכור ולתת במתנה באין מוחה זהו גדר בעלות, ויכולים להקדיש ולהפריש תר"מ וכו', וגם פשוט בעיני שחברה בע"מ שנתיסד ע"י מי שהוא יחיד או רבים והוא המשקיע כספים והרווח שייך לו או לכמה שותפים, אף על פי שבחוקיהם הוא כגוף אחר כלפי הבעלים האמיתים וממילא יוצא שאין כאן בעלים כלל, מ"מ אין זה דעת תורה דכיון שהוא המשקיע, ואם אבדו אבדו לו ואם הרויחו הרויחו לו, ובכחם של בעלי חברה למכור וליתן כאוות נפשם הם המה הבעלים עפה"ת. ואין זה ענין למש"כ הרשב"א בתשובה (סי' תרס"ט) הובא ג"כ ביתה יוסף (י"ד סי' ק"ס) שרצה לצדד לענין מעות הצבור ות"ת שאין להם בעלים ידועים ועיד"ז יתכן שאין איסור רבית

דאורייתא, דזה אינו לנ"ד, דהתם אין הפי' במה שאין בעלים ידועים עושה הדבר בלי בעלות כלל אלא כיון שאין בעלים ידועים אין כאן איסור רבית הבא מלוה למלוה כמבואר שם, וגם ע"ז לא סמך הרשב"א למעשה ומכ"ש שאר הראשנים,

וגם הגזבר לא נקרא מלוה לענין זה כיון דלא כספו הוא ואין זה ענין להמבואר בירושלמי פ"ק דתרומות בפלוגתת האמוראים אם גזבר כאחר או לא, והדברים מובנים מעצמם. עכ"ל השבט הלוי. הרי דס"ל דבעלי מניות נחשבים בעלים גמורים. גם במהרש"ג (י"ד סי' ג') ס"ל דבעל המניות חשיב בעלים גמורים.

דעת הפוסקים שתלוי ביכולת בעל המניות לחוות דעתו בניהול החברה, וביאור דעתם

אלא דיש עוד דיעה בפוסקים שהכל תלוי באם יש לבעל המניות יכולת לחוות דעתו ולהשפיע על ניהול החברה, והיא דעת האג"מ, כמו שכתבנו בביאור סברתו והפוסקים דעמיה אלו הפוסקים במק"א וזו לשונינו שם: הנה ז"ל שו"ת אגרות משה (י"ד ח"ג סימן מ), הנה ההלוואות שמלויים הקא-אפ פדעראל קרעדיט יוניאן (federal credit union) להחברים שנמנו בה, נעשה זה על פי היתר עיסקא שהנהיגו רבותינו להנצל מאיסור ריבית וכו', עכ"ל, הרי מפורש שבקרעדיט יוניענס בעינן היתר עיסקא. וק' על מה שאי' בשו"ת אגרות משה אה"ע ח"א סימן ז' וז"ל, ובדבר ליקח שערס מקאמפאני (חברה) שעושיין מלאכה ומסחר בשבת הא חזינן שנתפשט להיתר, והטעם פשוט שאין להחשיב את הקונים שערס שהוא רק משהו מהמסחר שאין להם שום דעה בהמסחר אף לענין חלקם לבעלים, של"ד לשותפות במקצת שיש לו דעה כבעלים, וגם אין הקונה שערס רוצה להיות בעלים בהמסחר ואינו רוצה לקנות כלום בהמסחר אלא הוא רק כקונה ריוח והפסד שיהיה בהמסחר לפי סך כך וכך שקנה, ויותר נראה שאין בהם גדר קנין בדינא שהוא לקנין דבר שלא בא לעולם, רק מצד קניני דיני המדינה. ומה שלפי תנאי המכירה יש לבעל השערס דעה לבחירת פרעזידענט (נשיא) הוא רק פטומי מילי בעלמא, כי למעשה משאירין לעצמן יותר מהרוב שלא שייך שיאמרו דעה, וגם הקונים אין רוצים לומר דעה בזה כי אין כוונתם לקנות זה, ולכן לע"ד אין לחוש למה שעושים הבעלים דהקאמפאני (חברה) שאינו נוגע להם. ואף אם יש גם יהודים בהבעלים אין להחשיב מסייע לעוברי עברה שהמסחר יעשו גם כשלא יקנה שערס מהם, כי לא חסר מי שיקנה שערס והקונה קונה רק לטובת עצמו ולכן אין בזה שום איסור וכמו שנוהגין הרבה בנ"א ואף יראי חטא לקנות. אבל ודאי לקנות מדה מרובה כ"כ עד שיתחשבו בדעתו יש לאסור אף בפעקטערע (בית חרושת) ומסחר של עכו"ם כיון שלא התנו כמו שצריכין להתנות כשעושה ישראל שותפות עם עכו"ם כדאיתא בש"ע או"ח סימן רמ"ה. עכ"ל האג"מ שם. והנה לא מצינו בשום מקום שמי ששייך לו

מיעוט מהממון המושקע בהעסק אין לו זכות לחוות דעתו בענין העסק. ואף שכ' הרמ"א (ח"מ סי' קס"ג סעי' א') שהולכים אחר רוב משלמי המס, ובגר"א שם (אות ט') משמע דה"ה בכל שותפים הולכים אחר הרוב, מ"מ ה"מ ברוב שותפים, דבכה"ג אנן סהדי דכיון דרוב אומרים כן מסתמא הוא הנאה לשותפות, ועי' בשו"ת רבי אליעזר (סי' ד' אות ד') שכ"כ להדיא, דהטעם דאזלינן בתר רוב הוא משום דלא גריעי רוב השותפים מבקיאים דודאי טובת השותפות הוא, ונמצא דודאי כל א' מהשותפים יש לו דיעה, רק במקום שטובת השותפות היא כנגדו, לא אזלינן בתריה אלא כייפינן ליה לעשות טובת השותפות, כמו כל בני העיר שכופים אותם לעשות טובת העיר. ומשו"ה ודאי לא אמרינן דפקע כוחו מממונו, אלא הוא ככל חיוב המוטל עליו לעשות בממונו טובת השותפים. משא"כ במנהג מדינתנו, שכופים לעשות כמו שאמר בעל רוב הממון ודאי אין לומר כן, דלאו משום הכי נימא שודאי הוא טובת השותפים כולם אלא דיש לזה כוח לכופ האחרים אפי' נגד רצונם וטובתם, וא"כ נמצא דלכא' אין להם זכות בממונם ופקע כל כוחם ואינם אלא כבעלי חוב בעלמא.

ועל דרך זה דנו הפוסקים לענין איסור בעלות חמץ בפסח, ולענין מלאכת שבת ושאר איסורים, שאין לבעלי מיעוט המניות שום קנין בקאמפאני (חברה), וכ"כ באג"מ המובא לעיל.

החילוק בין קרעדיט יוניענס לבאנק להסברא הנ"ל

והנה, מבואר עפ"ז היטב החילוק שבין קרעדיט יוניענס לבאנק רגיל, דמה שכתב האג"מ שכשאין לו דיעה בהנהלת הקאמפאני שפקע תורת בעלים מיניה, ובאמת שרבים תמהו על הדבר הזה, דלמה עי"ז שאין לו דיעה פקע דין בעלים מיניה. אבל לפמ"ש מבואר שאין זה אלא כשפקע מיניה דיעה ששייך גם לשותף רגיל על פי חו"מ, והיינו שעל פי חו"מ כשיש הרבה שותפים דנים על פי רוב כאשר העתקתי מהגר"א ומשו"ת רבי אליעזר, והוא מבואר מדיני בני העיר דבכל דבר אזלינן בתר רובא כנ"ל, משום דכל שותף יכול לכופ את חברו לעשות מה שהוא לטובת השותפות, ולא דוקא שותפים אלא כל שיש דבר שהוא הנאה לכל א' יכולים לכופ א' את חברו לעשותו, וכמ"ש הנתיבות המשפט (סימן קעח) וז"ל: ואפילו בשנים שאינן שותפין, כל שיש דבר שהוא מוכרח לשניהן ואין האחד רוצה לעשותו יכול השני לכפותו. וראיה לזה, מהא דבני העיר כופין זה את זה לבנות חומה ושאר דברים הנצרכים (סימן קס"ג סעיף א'), וכן בני מבוי ובני חצר המבוארים בהלכות נזקי שכנים (סימן קס"ב סעיף א' וסימן קס"א סעיף א'), וכן בסימן קס"ג סעיף ו' בהג"ה שכתב דכל בני עיירות שיש לחוש שגם עליהן יעבור דצריכין ליתן וכו', אלמא דכל דבר המוכרח לשניהן וא"א להאחד לתקן לעצמו עד שיתוקן ג"כ חלק האחר, מחוייב האחר ליתן חלקו. ועוד ראיה מסימן קס"א סעיף ו' גבי חמש חצירות השופכות מים לביב אחד דכולן מתקנות עם התחתונה, והטעם כתב הסמ"ע (שם סק"ח) משום דהמים יעמדו כנגד העליונה, ואמאי, לימא ליה מה לך בכך שמתקלקל חצירי יתקלקל ויתקלקל. וכן בסימן ק"ע (סעיף א') גבי חמש גינות, דאילו היה רק התחתון לבד לא היה שום אדם יכול לכפות לתקנו, ועכשיו שהעליון ג"כ צריך לזה כופהו לתחתון, עכ"ל הנתה"מ. הרי שבשותפים יכולים לכופ א' את חברו לעשות מה שהוא הנאת השותפות, ועל כן כאשר רובם מסכימים לדעת א' אמרינן רובא ודאי לא טעו, והוקבע שטובת השותפות היא כדעת הרוב.

והנה בבאנק רגיל, וכן בכל הקאמפאניס למיניהם, כיון שקביעות ההתנהגות אינו על פי רוב דיעות אלא על פי מי שיש לו רוב שערס בקאמפאני, א"כ מוכרח שאע"פ שידעינן על פי הסכמת הרוב שטובת השותפות היא להתנהג באופן מסויים,

מ"מ כל שבעל רוב השערס ממאן בזה אינם יכולים להכריחו, ואדרבה הוא יכול להכריח אותם לעשות מה שהוא נגד טובתם, וכל שפקע שליטתם בממונם עד כדי כך שאחר יכול להכריחו שלא לעשות מה שהוא טובת ממונו ולאבד ממונו (כיון שאנחנו אומרים שבאמת הרוב מכריעים שודאי טובת הממון היא לעשות דבר מה, והשותף שיש לו רוב מניות מכריח את כל השותפים שלא לעשות אותו דבר אלא לעשות היפך מה שכבר הכרענו שהוא טובת הממון), נחשב שאינו בעלים על ממונו. משא"כ באופן שדנים על פי רובא דקרקפתא דגברי, כמו בקרעדיט יוניענס, שאינם עושים אלא מה שהוקבע על פי רוב שהוא טובת השותפות, ודאי לא חזינן שום תיוהא בבעלות של כל א' וא' אע"פ שהוא בעצמו אינו יכול לעשות שום דבר.

וראיה ברורה לזה מהך דנדרים (מ"ח ע"א) ואסורים בדבר של אותה העיר, אע"פ שבודאי הנודר אין לו דיעה כבעלים דאזלינן בתר רובא כדאי' בשו"ע חו"מ סי' קס"ג והרבה מקומות אחרים, וא"כ לכא' היא סתירה למ"ש האג"מ, אע"כ כמ"ש דיש חילוק בין אם הוא בניגוד לגדרי חו"מ או לא.³

לפי הנ"ל לא יהיה חילוק בין בעלים על חלק חשוב או לא, אם אינו יכול לחוות דעת

ולפמ"ש להסביר את דברי האג"מ יוצא שודאי במקום שיש שני שותפים א' יש לו חמשים ואחת אחוז וא' יש לו מ"ט שפשוט דאין נחשב בעל המ"ט כבעלים, אע"פ שיש לו חלק חשוב, שכאן הרי אין לו שום יכולת לחוות דעתו. וכל מה שכ' האג"מ בענין פטומי מילי בעלמא לא הוצרך לזה אלא בגוונא דילה דמיירי בחברה גדולה שיש כמה בעלי מניות וכל א' יש לו זכות הצבעה ואין לכל א' מהם נ"א אחוזים, באופן שבעל אחוזים מועטים ביותר יכול להתחבר עם שארי בעלי מניות ועי"ז להשפיע על ניהול החברה, והעלה הגרמ"פ זצ"ל דעי"ז יש לו תורת בעלים וחדש דכיון שנתייסד באופן שלעולם לא יוכל בעל האחוזים המועטים ביותר להשפיע על ניהול החברה משום שמשאירים לעצמם די אחוזים שהמה המדברים והמשפיעים בכל מקרה ואופן שיהיה ועי"ז נודע בשערים שאף פעם לא ישפיע המיעוט על ניהול החברה, א"כ מוכח שכח ההצבעה שלו הוא פטומי מילי בעלמא, אע"פ שמסברא היה מקום לו להשפיע, מ"מ לעולם אינו בעל השפעה בפועל.

קושיא על היסוד הנ"ל מדברי הרמ"א סי' קס"ג דהולכין אחר רוב הממון

אלא שכל מה שכתבתי בענין ביאור דעת האג"מ צע"ג, דז"ל הרמ"א (חו"מ סי' קס"ג ס"ג), כל מה שגובין לפי הממון הולכין אחר רוב הממון, והעשירים שהם מיעוט נפשות הם חשובים רוב בענין זה, ולכן פסק מהרא"י (ת"ה סימן שמ"ד) על ה' אנשים בעיר אחת, ומהן ב' אחין תקיפין ועשירים ורוצים שהם יבררו שנים שיש שייכות להם, שהדין עמהם, עכ"ל. ולכא' מבואר מזה שמ"ש שלפי חוקי התוה"ק רק רובא דקרקפתא דגברי הוא המכריע את ניהול השותפות ולא בעלי רוב מניות אינו מוכרח כלל.

³ אגב, אחר שכתבתי את כל זה, התקשר אלי א' מנכדי הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל ואמר לי שהמציאות של הקרעדיט יוניען שעליה כ' תשובתו היתה שרוב ואולי גם כל הבעלים היו יהודים, ולפ"ז אין הכרח למ"ש. אבל שמענו משם הג"ר דוד פיינשטיין שליט"א ומשם הג"ר ראובן פיינשטיין שליט"א שחששו להחמיר אפ' ברוב גוים, ולדבריהם עלינו ליישב את הסתירה הנ"ל.

אלא שיעור"ש בסמ"ע (ס"ק י"ג) שכ' וז"ל, והעשירים שהם מיעוט נפשות כו', ע"ש בתשובת הרא"ש שלא סתם לכתוב בהאי לישנא, אלא השיב על מה ששאלוהו קהל שמטילין חרם, אם גם זה כרוב כשהמעוטים באים למחות והן עשירים, והשיב, כיון שהחרם הוא לצורך ממון הולכין אחר רוב ממון, ולא יתכן שרוב הנפשות שנותנין מיעוט המס שהם יגזרו חרם על העשירים כפי דעתם, עכ"ל, ואיכא למימר דלא כתב הרא"ש שהולכין אחר רוב הממון אלא לענין שאין רוב הקהל האחרים יכולין לגזור סתם שלא מדעתם, אבל לא כתב שהעשירים המעוטיין מחשבין כרוב לגזור חרם על רוב הקהל, וגם י"ל דס"ל דחשובין כמחצה על מחצה וצריכין להתפשר יחד בענינים כאלו, וצ"ע. עכ"ל הסמ"ע. הרי שכתב הסמ"ע דלעולם אין הולכים בתר רוב מניות אלא שבעלי רוב המניות שקולים נגד רוב קרקפתא דגברי, וא"כ יש מקום קצת למ"ש לעיל דמ"מ נלך דוקא בתר רוב מניות, והוא היפך דעת תוה"ק ואם הולכים אחריהם יש מקום לומר שמוכרח מזה שאין בעלי מניות המועטים נחשבים בעלים כלל על פי תוה"ק.

גם פתחי תשובה כתב (שם) וז"ל: והשיב שטענת העניינים טענה מעלייתא היא ולא שפיר דמי לדחות העניינים הנותנים מעט, וראיה ממתניתין סוף מנחות (ק"י ע"א) נאמר בעולת בהמה כו' לומר לך אחד המרבה כו', ובברכות (דף ל"ג ע"ב) משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו כו', ואף דהרא"ש בתשובה (כלל ז' ס"י ג') כתב כל דבר שגובין לפי ממון הולכין אחר רוב הממון כו', הא כבר פירש הסמ"ע (סקי"ג) שלא כתב הרא"ש כך אלא שאין העניינים הרוב יכולים לגזור על העשירים שלא מדעתם, אבל לא שהעשירים יהיו נחשבים כרוב לגזור על רוב הקהל כו', והיינו משום ששקולין הם הני תרי רובא רוב הנפשות ורוב הממון, ולכך המנהג ברוב הקהילות שיהא בהסכמה אחת מרוב מנין ומרוב בנין היינו רוב הנפשות ורוב הממון כו', וזה הוא מנהג כשר, אבל מה שרוצים הנכבדים בקהילה זו לדחות העניינים שהם רוב לגמרי מן ההסכמה, ודאי לא שפיר דמי. עכ"ל הפת"ש. הרי שגם הוא פסק כהסמ"ע בנדון הנ"ל.

מכל הנ"ל מוכח שלא פשוט לומר כמו שכתבנו דלעולם בדין תורה אזלינן בתר רוב קרקפתא דגברי גרידא, אלא דלדעת כמה פוסקים מצרפינן עימיה דעת בעלי רוב הממון, וא"כ, אם התנו שילכו דוקא בתר הממון, היתכן לומר שמשום זה יפקע בעלותם.

ועי' עוד בתשורת ש"י (חלק א' ס' ש"ד) וכן דעת הדברי מלכיאל (ח"א ס' ל"ו) דבשותפים לא אזלינן בתר רובא כלל אלא בעינן הסכמת כולם, וא"כ אין נ"מ באם קובעים לבטל דעת מיעוט בעלי הממון או אם קובעים לבטל דעת מיעוט קרקפתא דגברי, בשניהם לא סליק שפיר עם דיני התורה.

היוצא מכל הנ"ל, שיש מקום להסביר את דעת הפוסקים שהולכים בתר היכולת לחוות דעת בניהול החברה דהיינו משום שמי שאין לו כח לחוות דעתו, במקום שעל פי חוקי התוה"ק היה לו להיות בעלים לחוות דעתו בניהול החברה, הרי מוכרח שמיעט מבעלותו הראויה לו בנכסיו, ויש לומר שמש"ה פקעה בעלותו ואינו נחשב לבעלים על פי התורה. אלא שכתבנו שאינו מוכרח לומר כן ושצ"ע בזה.

דעת הפוסקים שהכל נקבע בתר רוב

מ"מ בדעת הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א בשם מרן הגר"א קוטלר זצ"ל

בניגוד לכל הנ"ל היא דעת מו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א בשם הגר"א קוטלר זצ"ל, וזו לשונינו במקרא שהעתקנו את דבריו: שבאמת כל הענין שבבאנק הולכים אחר רוב בעלי מניות אינו ברור, אבל מ"מ גוף הסברה הוא משום שקאמפאני הוא דבר נפרד על פי חוק והבעלי מניות נעשים בעלים של הקאמפאני שהוא דבר נפרד מהם, והמשיל משל לעבד של שני גוים ויהודי א' יש לו שליש העבד, ואמר ש"ל שחלק היהודי בטל ברוב ומותר העבד להלוות בריבית, ושאלתיו אם יש ראייה על זה, ואמר בשם הפמ"ג ברובו חיה ומיעוטו בהמה שחלבו מותר, ודננו בענין רובו עבד ומיעוטו בן חורין, ולכ' הוא הדין והוא התשובה, משא"כ בקרעדיט יוניען שאע"פ שאין דיעה ליהודי מ"מ אינו דבר נפרד, עכ"ל שם.

והנה, מה שאמר מו"ר בשם הפמ"ג, חפשתיו ומצאתיו, וכמדומה לי שכוונתו היא למה שנביא, וכדרכו בקודש דייק דיוק נפלא בדברי הפמ"ג, וז"ל הפמ"ג (י"ד משב"ז סי' כ"ח ס"ק ד'): ומיהו אנו לא קיימא לן כפרישה וב"ח, וחלבם חלב גמור וענוש כרת אם אכל ב' זיתים, והיינו בצבי על התיישה, הא תייש הבא על הצביה ספק הוה דשמא אין חוששין והוה כולו צבי, עכ"ל. וכ' עוד בשפתי דעת (סי' ט"ז) וז"ל: עוד כ' הש"ך דמוכח דלהר"מ ספוקי מספקא ליה אי חוששין דפסק כוי מבהמה וחיה מכסה בלא ברכה, וכן פסק המחבר לקמן, ואי וודאי חוששין לכסוה ולברך, ואי דמעורב דם הבהמה מה בכך, כל טפה וטפה יש דם חיה ובהמה ואין בה ביטול, עיין תוס' חולין (ע"ט ב' ד"ה בין) יעו"ש, עכ"ל. ומבואר מכאן לכאורה שאם היו ג' רבעיו בהמה ורבע א' חיה אז היה פטור מכיסוי ע"י ביטול ברוב, וכן להיפך לגבי חלבו היה בטל חלב החיה בחלב הבהמה מדאורייתא.⁴

אבל מו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א לא דן בזה, רק אמר בזה"ל, מה דינו של עבד זה אם זכה במעות ומלוה אותם, האם מותר לו לקצוץ ריבית, ובזה תלה דין חברות בע"מ שרובן בבעלות גוים. ולא הבנתי דבריו כראוי, אבל העתקתי לשונו ללמוד ממנו לכל מבין.

ויוצא לפי דבריו של מו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א שמדין ביטול ברוב נגעו בה, וא"כ אינו תלוי כלל בענין חוות דעת להשפיע על ניהול החברה, אלא הכל תלוי אם בעלי רוב מניות הם יהודים אז נקבע שם יהודי על החברה, משא"כ אם בעלי רוב המניות הם גוים אז נקבע שם נכרי על החברה.

בענין חברה שקנתה חברה אחרת

והנה העיר לי ידידי הגר"ר שלמה קרליבך שליט"א שאם באנו לחוש לדעת המנח"י לא יצאנו ידי חובתינו כ"א כשנמנע מלקנות מניות לגמרי, שאל"כ כיון שידוע ומפורסם שבעולם המסחר שבזמנינו מבנה החברות הוא מסובך ביותר וכמה חברות קונות מניות בחברות אחרות עד אין סוף, א"כ לא ימלט שישראל הקונה חלק בחברה יקנה חלק בחברה שעוסקת בהלוואות לישראל.

⁴ ויש לעיין לגבי חצי עבד וחצי בן חורין דאמרינן לישא שפחה אינו יכול לישא בת חורין אינו יכול, מה דינו אם ב' שלישי הוא עבד או להיפך האם מותר בשפחה או בבת חורין.

והנה לכאורה שפיר קאמר, אכן ראיתי להג"ר יעקב לנדו שליט"א בחיבורו תקנת הריבית (ח"א עמ' ל"ד) שהביא בשם הרה"ג אריה דביר שליט"א שהביא בשם הגריש"א זצ"ל שאפי' למי שרוצה להחמיר שבעל מניות נחשב לבעלים בחברה, היינו דוקא בחברה שקנה את מניותיה, אבל בחברה שנמכרו מניותיה לאותה חברה שבה קנה הישראל מניות לא נחשב הישראל לבעלים בחברה השניה. וסברת הגריש"א זצ"ל היא שבאמת אין בעל מניות נחשב בעלים כיון שאינו יכול להשפיע על ניהול החברה, אע"פ שיש לו זכות הצבעה וא"כ הרי יכול להשפיע, אלא שזכותו לא נגמרה ע"י קניית מניות מועטות לחוד וצריך לעשות עדיין איזה פעולות כדי לממש את זכות ההצבעה הנ"ל, וא"כ כל שלא מימש את זכותו להצביע לא נחשב לבעלים. ואף דיש מקום קצת לפקפק בזה, מ"מ ברור שאין לו כח הצבעה בחברה השניה שנמכרו מניותיה להחברה הראשונה שאין הישראל הזה יכול להצביע ישירות בחברה השניה, ועל כן אינו נחשב בעלים לגבי החברה השניה כלל. וא"כ עדיין יש תועלת בתקנתנו הנ"ל ושפיר יש מקום קצת להחמיר.

וידידי הג"ר אריה מארבורגר שליט"א העיר לי עוד שאפי' חברה שאינה מלוה להדיא הרי היא מוכרת דברים ובהרבה חברות הם דורשים ריבית אם אין הלקוחות משלמים בזמן שקבעו וא"כ לא ימלט מריבית דאורייתא. אמנם מדברי השו"ע נראה דס"ל דכה"ג הוא רק רבית דרבנן וע"כ יש מקום להקל בזה [עיין בהערה].⁵

ענף ב': בדין הלואה בריבית לחברה בע"מ

ועתה נדון בדין מי שהלוה לחברה בע"מ (קארפאריישין) בריבית, האם מותר או אסור, ואם אסור האם הוי ריבית קצוצה או אבק רבית. וכבר דנו קמאי בשאלה הזו והאריכו למענינתם ולא באתי רק להעלות על הכתב מה שנתחדש לי בענין, וזה החלי בעזה"ת.

⁵ וצל"ע מאין לו דהוי ריבית דאורייתא כל דנזקף על ידי מקח, ושאלתיו והשיב לי שאם זקפן במלוה אפי' אם המלוה נעשה על ידי מקח נחשב ריבית קצוצה. וצל"ע עיון, כי לא מצאתי מקור להדיא לזה, רק שבלמוד הסוגיא עמדנו על מה שכתבו הפוסקים שבציור של אם תביא מעות תקנה מעכשיו דב"מ דף ס"ה. דכתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות מלוה וז"ל, אמר לו המוכר קנה מעכשיו ושאר המעות הרי הן חוב אצלך הרי הלוקח אוכל פירות, ואם אכל המוכר מוציאין ממנו כל מה שאכל, עכ"ל. וכ' שם המגיד משנה דמוציאין משום דהוי ריבית קצוצה.

אכן באבן האזל שם כ' וז"ל, לכן נראה דכאן בהל' ו' לא כתב הרמב"ם בכונה שהפירות הן ריבית קצוצה בין על הלוקח בין על המוכר, אלא דכונתו פשוט דמוציאין ממנו משום שאינם שלהם ברישא הם של המוכר ובסיפא הם של הלוקח, ואפי' ראה המוכר ברישא ושק וכן בסיפא שראה הלוקח וכו', עכ"ל, הרי דלדברי המ"מ מבואר שאפי' חוב שבא דרך מקח מ"מ שייך שיהא בו ריבית קצוצה משא"כ לדעת האבן האזל אין הכרח.

וגם השו"ע, אע"פ שהביא דינו של הרמב"ם בלוקח שאכל לא הביאו במוכר שאכל. ונראה דהוא משום דס"ל דלא הוי ר"ק כיון שהוא דרך מקח וא"כ אין ראיה לדין הנ"ל דבזקפן במלוה הוי ר"ק. וא"כ שוב אין להחמיר בנידו"ד במוכרים ותובעים ריבית אם אינם משלמים בזמן דיין לחוש לזה כלל.

הנה, מעולם תמהתי על האג"מ (יר"ד ח"ב סימן ס"ג) שכ' להתיר דבר זה וז"ל: אבל הנה אני אמרתי חדוש בענין איסור ריבית והוא לדעתי ברור לדינא, בדבר זה שרובא דרובא דאינשי מניחין מעותיהן במדינותינו בהבאנק ונוטלין הריבית שנותנין בכל באנק, ובפרט באלו שנקראו סיווינג באנק ויש גם באנק שהם של יהודים, שאין עוברין על איסורי ריבית דאיכא על המלוה והלוה, משום דסתם מלוה הרי איכא שעבוד הגוף שיש על גופו של הלוה אף שאין לו כלום חיוב לשלם, וכדאיתא בכתובות דף פ"ו פריעת בע"ח מצוה, ויש עליו חיוב להשיג מעות ע"י פעולה ושאר ענינים לשלם וכשלא ישלם עבר על חיובו. ומה"ט איכא בזיון להלוה כשמת ולא פרע החוב אף כשלא היה לו ממה לשלם וכו'. וממילא נראה שרק בסתם מלוה שעושה חיוב תשלומין על הלוה נאסרה בתורה מליקח ריבית, אבל מלוה כזו שאינו עושה שום חיוב על גוף האדם לשלם שאף שיש לו ממון הרבה אין על גופו שום חיוב לשלם וליכא עליו העשה דתשלומין ולא יהיה רשע כשלא ישלם לא נאמר ע"ז איסור ריבית. וכן הוא ענין הבאנק (הבנקים) שבמדינתנו באמעריקא שגוף הבעלים של הבאנק אינם מחוייבין כלום לאלו שהניחו מעותיהם בהבאנק, אף אם יזדמן שלא יהיה בהבאנק מעות לשלם, שלכן ליכא איסור ריבית אף כשהבאנק הוא של ישראל. עכ"ל.

והקשיתי ג' קושיות א' מפרדיסא, דהנה, אי' במסכת ב"מ (דף ע"ג): פרדיסא, רב אסר ושמואל שרי. רב אסר, כיון דלקמיה שויה טפי - מתחזי כי אגר נטר ליה. ושמואל שרי, כיון דהוי ביה תיוהא - לא מיחזי כי אגר נטר ליה, עכ"ל הגמ'. ומבואר שאע"פ שאינו תובע אלא מגוף פירות הפרדס דלכך לשמואל שרי דהוי ביה תיוהא, מ"מ אסור מדרבנן, ואפי' שמואל לא שרי אלא משום דהוי דרך מקח אבל בלא"ה לא.

עוד יש להקשות מדין מלוה מעות את הכהן ואת העני להיות מפריש מחלקם, דאי' שם להדיא בגמ' מסכת גיטין (ל). כיון דכי לית ליה לא יהיב ליה, כי אית ליה נמי אין בו משום רבית. וכתבו התוספות שם וז"ל, כיון דכי לית ליה לא יהיב ליה כו' - והא דאסר רב בפרדיסא באיזהו נשך (דף עג.) אף על גב דאית ביה תיוהא, הכא התירו משום תקנת כהן, עכ"ל הרי מפורש שלכה"פ אסור מדרבנן, ועיי"ש עוד בשאר הראשונים דמבואר מדבריהם להדיא שלולי הא דהוי דרך זביני וגם לולי הא דתקנת כהן היה אסור.

וכן קשה מהא דסי' קס"ט דאי' שם להדיא שאם הלוה על המשכון ואינו סומך אלא על המשכון דבישראל אסור, דשק"ט התם לגבי יד נכרי באמצע בכה"ג הא בישראל אסור לכה"פ מדרבנן. וכן הק' במהרש"ג (הובא לעיל בהקדמה) כמה מהקושיות הללו.

ומזמן תירצתי דלא קשיא מידי על האג"מ, דהא לולי דינא דמלכותא לא שייך כלל להיות שיעבוד נכסים בלי שיעבוד הגוף לדעת הרבה ראשונים בקידושין (ח). עיי"ש, ובחידושי הריטב"א שם שכ' וז"ל, ועיקר הפירוש בזה כפירוש הראב"ד ז"ל שאין משכון חל ומשתעבד אלא כשקדם לו חיוב הממון שלוה ממנו או שנתחייב לו בקנין כראוי, דהשתא מקני משכון לשיעבוד אותו חיוב, אבל הכא שלא נתחייב לה במנה ובאמירה בעלמא הוא שאמר לה שתתקדש לו במנה, כיון שלא זכתה במנה ולא נתחייב לה באמירתו, משכון דיהיב על ההוא מנה לא כלום הוא, דהא מנה אין כאן משכון אין כאן, עכ"ל.

וכ' הרא"ש שם וז"ל, וליתא דאין חילוק בין מתנה לקידושין וטעם אחד לכולם, לפי שאין המשכון משועבד לכלום משום דאדם יכול לשעבד נכסיו לדבר שנתחייב בו, אבל בדבר שלא נתחייב לא חל שיעבוד על נכסיו, ובמתנה שאמר ליתן לו לא נתחייב בה ולא יתחייב בה לעולם לפי שיכול לחזור בו, לפיכך לא נשתעבד לו המשכון במשיכתו, עכ"ל. וא"כ בע"כ שבכל הני גווני שהבאתי מהם ראייה יש שיעבוד הגוף, אלא שהתנו שאינו יכול לגבות אלא מזה, אבל מ"מ יש שיעבוד הגוף לשלם מאותו נכס. ובזמנינו דמדינא דמלכותא שייך שיעבוד נכסים אפי' בלי שיעבוד הגוף, ולכך שפיר שייך היתרו של האג"מ משא"כ בזמניהם שודאי ק' כל הקו' הנ"ל.

וידידי הג"ר ארי מארברגר והג"ר י"ד יוסילבסקי שליט"א חלקו עלי והביאו ראייה ממ"ש האגרות משה שם וז"ל, ויש עצה גם להלוות לאיש פרטי כשלוה לבנין בית שנקרא מארגיטש (mortgage), היינו להתנות בשטר הלואה שאין על גוף הלוה שום חיוב תשלומין אף לא למצוה בעלמא וכל החיוב הוא רק על הבית לבד, וכמובן באופן כזה לא יהיה אפשר לכם לעשות הלואה אלא כשהבית הוא שוה למוכרה יותר הרבה מסך המלוה שאז אין צורך לגביית המלוה לשעבוד הגוף ושעבוד שאר הנכסים, אלא יהיה די בבית זה שעשו המארגיטש עליו. עכ"ל.

ומבואר להדיא שגם בלי דינא דמלכותא שייך להתיר כנ"ל ולק"מ, ומטונך, דהא הצריך האג"מ להתנות להדיא שאין חיוב תשלומין אף למצוה בעלמא, וצ"ב למה לא כ' כפשוטו שיתנה שאין שיעבוד כ"א על הנכסים. אלא ע"כ דפשיטא ליה להאג"מ שאף באופן שהתנה שאין חיוב לשלם כ"א מנכסים אלו אפ"ה יש שיעבוד הגוף בהכרח כמ"ש לעיל, אלא שאם התנה להדיא שאין שיעבוד הגוף כלל אפי' למצוה בעלמא שם ודאי כל תנאי שבממון קיים, ועל פי דין תורה בכה"ג גם אין שיעבוד נכסים, רק ע"פ דד"מ הוא דאי' שיעבוד נכסים, וי"ל שזהו רק אחר שיש ענין של שיעבוד נכסים בלי שעבוד הגוף.

וזכינו לדין לתרץ את הקו' החמורות שהק' עליו חידוש האג"מ, ועיי"ש ובקובץ תשובות שהעתיק את דברי האג"מ ולא השיג עליהם, ונראה שסמך עליהם לדינא לכה"פ כסניף. ועל כן נראה שכל מי שסומך על האג"מ בהא אין מזחיחים אותו וכ"ש שיש לצרפו כאשר צירפו מרן הגריש"א זצ"ל.

ענף ג': בענין הלואות מחברה לסתם בני אדם שאינו ידוע אם הם יהודים

בענין ספק קבוע

ועתה נדון אם יש מקום להתיר לישראל לקנות חלק גדול בחברות שמלוים מעות בריבית, או שמאנים לוקחים או מוכרים במשאם ובמתנם באופן שאם הלקוחות והלווים הם עכו"ם אין איסור, אבל אם יש ישראל א' ביניהם הרי עבר בעל החברה על האיסורים הנ"ל. והאם יש מקום לסמוך על רוב עכו"ם שאף ישראל א' לא לזה ולא נו"נ עם החברה או דילמא שמחמת ריבוי הלווים והנו"נ עם החברה בודאי יש ישראל א' ביניהם ואסור כיון שיש חשש איסור דאורייתא.

הנה, באמת כל זמן שיש ספק באיסורים שאינם שייכים אלא בבני ברית כגון חברה שמלוה מעות או שמקנה חפצים ואינה מקפדת על דיני אונאה הרי שיש לסמוך על דין רוב להכריע על כל מי שניגש להחברה ללוות או לקנות שאין האיש הלזה יהודי כיון שא"א כלל לבעלי מניות לדעת מי יהודי ומי גוי וא"א לברר ספיקו כלל, על כן לכאורה יש לסמוך על רוב בכה"ג. וכן שמעתי ממ"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א שבמקום צורך יש לסמוך על רוב בכה"ג, אלא ששמעתי מחתנו הג"ר יוסף קושנר שליט"א שלא סמך על זה לגמרי.

ובביאור דעת מו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א ובמה שיש לדון בנדו"ד, הנה יש ג' סברות שלא לסמוך על רוב בכה"ג: (א) משום דין כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, והיות שבזמנינו הרבה מהמשא ומתן נעשה באמצעות האינטרנט נמצא שלמשל כשא' לזה מחברה או קונה מחברה הרבה פעמים אינו יוצא מביתו ואינו ניגש בפועל אל החברה באופן שנוכל לומר בזה כל דפריש מרובא פריש אלא נשאר קבוע בביתו בשעת המשא ומתן, וא"כ לכ' יש מקום לדון דאין להכריע על ידי רוב בכה"ג. אלא דאכתי גוף הדבר ספק הוא בכל זמן האם הוא קבוע או פריש, וכ"ש בזמנינו שאדרבה נתחדש הענין של 'סמארטפאנס' שהרבה מהמתקשרים לאינטרנט עושים כן בהיותם בחוץ מסתובבים בשוק, א"כ שכיח טובא שגם הקונים והלווים ע"י האינטרנט עושים כן באופן ששייך כל דפריש. וא"כ עכ"פ הו"ל ספק קבוע ויש להסתפק אם יש לסמוך על רוב בספק קבוע.

(ב) יש להסתפק אם יש להחמיר טפי באדם כיון שהדר לניחותיה כדאי' בנזיר יובא להלן.

(ג) יש להסתפק אם בכה"ג שבמשך הזמן תלוה החברה למליוני אנשים, וכבר בשעת קניית המניות הרי כבר שייכות לחברה מליוני הלואות וקרוב לודאי שיש ישראל א' ביניהם, וא"כ יש להסתפק אם יש לסמוך על רוב בכה"ג שקרוב לודאי שילוה גם להמיעוט.

[א]

הנה, בענין הנדון הראשון, אי' במסכת קידושין (עג.) אמר רבא: דבר תורה שתוקי כשר, מאי טעמא רוב כשרים אצלה ומיעוט פסולין אצלה, ואי אזלי אינהו לגבה כל דפריש מרובא פריש, מאי אמרת דילמא אזלה אייה לגבייהו, הוה ליה קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, והתורה אמרה לא יבא ממזר ממזר ודאי הוא דלא יבא, הא ממזר ספק יבא, בקהל ודאי הוא דלא יבא, הא בקהל ספק יבא. וכ' הרמב"ן וז"ל, הא דאמר רבא דבר תורה שתוקי כשר מאי טעמא דרוב כשרים אצלה,

משום דרובא דעלמא כשרים, ודאמרין מאי אמרת דלמא אזלא איהי לגבייהו הוה ליה קבוע והתורה אמרה לא יבוא ממזר, לרווחא דמלתא קאמר, כלומר אפי' תחוש לזה יותר מן הדין ותאמר בודאי באה אצלם, כשר מגזירת הכתוב, אבל בדין הוא דמשום רובא כשר, שכיון שאם הלך הוא אצלה יש בה רוב, ואם היא באה אצלם, מחצה על מחצה, הרי יש בה רוב להכשיר, עכ"ל. וכ"כ הרשב"א.

אבל הריטב"א כ' וז"ל, תימה למה לי קרא, דהא איכא תרי ספיקי, ספק אזלא אינהי לגבייהו דהוה מחצה על מחצה והוי ספיקא, ואידך דאזלו אינהו לגבייהו ואיכא רוב כשרים וכל ספק ספיקא לקולא אפילו באיסורא דאורייתא, ואיכא למימר דאין הכי נמי, ותלמודא רבותא נקט דאפילו חזינן ודאי דאזלא איהי לגבייהו וליכא אלא חד ספיקא אפילו הכי הולד כשר משום קרא דלא יבא ממזר, עכ"ל.

הרי שהרמב"ן והרשב"א התירו משום שכיון שיש ספק קבוע ספק רוב להתיר הו"ל רוב להתיר, והריטב"א התיר מטעם ספק ספיקא. וכ' העצמות יוסף שם וז"ל: קשה למאי איצטריך הך טעמא דהתורה אמרה וכו', דבלאו הכי הוי ספק ספיקא, ספק אי אזלא איהי לגבייהו או לא, ואם תמצוי לומר דאזלא איהו לגבייהו, והווי ליה מחצה על מחצה, ספק אי הוי ממזר או מישראל, וכל ספק ספיקא אפילו בדאורייתא לקולא. וראיתי להריטב"א ז"ל נתעורר בזה, ותירץ תירוץ, ע"ש. והנראה לי, דהוצרך בעה"ג לומר הך טעמא, משום דהך ספק אינו מתהפך ולא הוי ספק ספיקא, וכמו שכתבו קצת מבעלי הכללים, ואי מהפכין הספק ונאמר ספק אם נבעלה למזר או לישראל, שוב ליכא למימר אם תמצוי לומר דנבעלה למזר וכו', דאם נבעלה למזר אסורא בהחלט. והרב מוהר"ן לב בקצת מקומות מספריו כתב דהוי ספק ספיקא אף על פי שלא יהיה בשני צדדיו, והביא ראיה מדברי התוס' בכתובות, והנה מדברי הריטב"א בשמעתין אפשר לו גם כן להביא ראיה לדבריו, מדלא תירץ מאי דתריצנא וק"ל, עכ"ל. הרי שכ' שלדעות שבעינין ס"ס המתהפך יש לצדד דלא אמרינן ס"ס בכה"ג.

וכ' הפני יהושע וז"ל: ולענ"ד נראה דדא ודא אחת היא דודאי לאו ספק ספיקא ממש מיקרי דכולהו חד ספק הוא שמא מכשר נתעברה או מפסול, כמ"ש התוספות בסוגיא דפתח פתוח (כתובות ט. ד"ה ואבע"א) דשם אונס חד הוא, ומבואר כן בפוסקים. ועוד דהא דהכא גרע מיניה טובא דהא בדאזלו אינהו לגבה אכתי איכא לספוקי שמא פסול שמא כשר. אלא על כרחך דעיקר כוונת הריטב"א ז"ל ג"כ דהאי ספק ספיקא הו"ל כרוב, כיון דאפילו אי קים לן בודאי דאזלה איהי לגבייהו הו"ל מחצה על מחצה, א"כ השתא דלא קים לן הדבר נוטה להיתר יותר מלאיסור, ופשיטא להו להרשב"א והריטב"א ז"ל דכה"ג מותר מדאורייתא מטעם רוב. וכבר הערתי בזה בקו"א דפ"ק דכתובות (יד. אות מו) ע"ש. ועל זה תירצו הרשב"א והריטב"א ז"ל דעיקר קרא דשתוקי לא אתא אלא להיכא דחזינן דאזלה איהי לגבייהו או בעיר שיש בה מחצה על מחצה כשירים ופסולין וכו'. אלא דאכתי קשיא לי טובא בדבריהם, לפי"ז, הניחא דקרא להכי אתא לענין דשתוקי מותר בישראל מן התורה ומשום מעלה דיוחסין אסרו חכמים. אבל אכתי קשה לאידך גיסא, הא דפסיק ותני במתניתין דשתוקי מותר בממזרת ודאי, ואמאי, כיון דסתם שתוקי רוב כשירין אצלה והו"ל כודאי כשר מדאורייתא א"כ אמאי מותר בממזרת וכו'. ולולי דבריהם היה נראה לי דלא שייך למיזל כה"ג בתר רובא כיון דהספק הוא בזה הענין עצמו אי איכא רובא או לא, וכל שכן דלא שייך טעמא דספק ספיקא כדפרישית משום דאכתי הו"ל ספק גמור, ומש"ה מותר השתוקי מדאורייתא בין בישראל בין בממזרת ולא מהני בהו טעמא דרוב כשרים אצלה, כיון דאפשר דאזלה לגבייהו והו"ל ממזר ספק. ולולי דמסתפינא מרבוותא היה נראה לי דלבתר דגלי קרא ממזר ודאי לא יבא הא ספק יבא תו ליכא לחלק בין רוב כשירין או רוב פסולין, דאפ"ה מיקרי

ספק ממזר, דאע"ג דבכל התורה אזלינן בתר רובא ובתר חזקה למשווייה כודאי, אפ"ה שאני הכא דעיקר ילפותא דממזר ספק יבא לא ילפינן אלא משום דומיא דספק קהל כמו שכתבו בתוספות ישנים בש"ס שנדפסו מחדש, ולענין ספק קהל משמע דלא מיקרי קהל ה' ודאי אלא בודאי גמור, משא"כ ברוב ומיעוט לא שייך לומר שהוא ודאי קהל ה' דקמי שמיא גליא ואפשר שהוא מהמיעוט כיון שהדבר מצוי ושור שחוט לפנינו לית לן למימר דמיקרי קהל ה' ודאי.

עכ"ל הפנ"י. הרי שבתוך דבריו כ' סברא שלא לילך בתר רוב ובתר ס"ס בכה"ג. ולדבריו בניד"ד יהיה אסור, משא"כ לדעת הראשונים שהביא דמותר.

וע' בשב שמעתתא (ש"ד פכ"ג) וז"ל: ואפשר לפי מה דמשמע מדברי הרשב"א והריטב"א בחידושם פרק עשרה יוחסין (עג). גבי שתוקי רוב כשרין אצלה דהיכא דלא ידעינן אם אזלא איהי לגבייהו או לא הוי ליה ספק ספיקא, ספק שמא אזלי אינהו לגבה דהוי ליה רוב, ואם תמצוי לומר דאזלא איהי לגבייהו שמא לכשר נבעלה, ע"ש. וא"כ כיון דאיכא ספק ספיקא לקולא, אינו אלא משום מעלה בעלמא, אמרינן מסתמא הבועל הלך אצלה. אלא דמסתימת הפוסקים משמע דכהאי גוונא אם אנו מסופקים בקבוע אם פירש או לא, לא הוי ספק ספיקא דהוי כמו שם אונס חד, וכמו ספק אחד יחשב. עכ"ל. הרי דס"ל לבעל השב שבמעלתא דמסתימת הפוסקים משמע שיש להחמיר בספק קבוע.

וכ' הנחל יצחק (ח"מ סי' לח ענף ג') וז"ל: אך באמת י"ל דזה הוי ספק ספיקא מעליא, והוא דהרשב"א והריטב"א בקידושין (שם) בהא דאמר רבא דבר תורה שתוקי כשר כו' דלמא אזלא איהי לגביה והוה ליה קבוע וממזר ודאי ולא ממזר ספק, והקשו למה לי למילף מקראי הא בלאו הכי מותרת משום ספק ספיקא, ספק דלמא אזלי אינהו ואת"ל דאזלא איהי גביה ואכתי ספק שמא לכשר נבעלה, ותירצו דעיקר קרא אתי היכא דהוי לה מחצה על מחצה, ע"כ לשונם. וקשה הא זה הוי ספק ספיקא משם אחד. וכן העיר הפני יהושע שם. ולפי מה שכתב הפרי מגדים (בכללי ס"ס ס"ק י"א) להעיר דאפשר מן התורה הוי ספק ספיקא מעליא אף מן שם אחד רק מדרבנן לא מהני, אם כן לפי זה אתי שפיר דברי הרשב"א והריטב"א הנ"ל דהקשו ל"ל למילף מקראי על הא דאמרו ד"ת שתוקי כשר. וכן לפי מה שכתבו המנחת יעקב (קונטרס הספיקות אות כ) והכרתי ופלתי [בית הספק אות ה] דספק ספיקא משם אחד מהני וודאי אתי שפיר. והעיקר מה שני"ל בזה על פי מה שכתב החוות דעת (בכללי ס"ס בש"ך ס"ק י', באו"ד ס"ס כו') בספק על ארי כו', וכן שארי אחרונים דכתבו בספק שמא התבואה ישנה משנה העברה ואת"ל משנה זו אכתי ספק דלמא נשרשה קודם לעומר, וכן בספק איש וספק אשה וממי רגלים דריש פרק האשה (נדה נט:), וכהנה רבות, **דדיינינן ספק ספיקא משם אחד ואינו מתהפך, משום דספק ראשון הוא דלמא אין כאן ספק מיחוש כלל וקרוב להתיר יותר מספק שני**, ואת"ל דיש כאן מקום ספק אכתי ספק דלמא אין כאן איסור כלל כמבואר כ"ז בכמה אחרונים, ע"כ, הוא הדין בנידון הריטב"א הנ"ל דהא אין לדון בזה מקום ספק אלא אם נימא דאזלא איהי גבייהו משום דאם אזלי לגבה הא אז הוי רוב המברר דלכשר נבעלה, וכ"ז דליכא מידי דמכחיש להרוב הוי רוב כמו עדים באיסורין. ע"כ שפיר י"ל דלמא אין כאן מקום ספק כלל משום דאזלי אינהו לגבה והוי ליה רוב המברר, ואת"ל דיש מקום לידת הספק להסתפק משום דאזלא איהי גבייהו אכתי ספק דלמא לכשר נבעלה. ועל פי זה יש לתרץ קושית הש"ך ביו"ד (סי' קפ"ז ס"ק כ"ד), ואתו שפיר דברי הרשב"א והריטב"א הנ"ל. עכ"ל הנחל יצחק. הרי שכ' ליישב דאין חסרון דס"ס המתהפך דדמי לספק על דלא בעינן בכה"ג ס"ס המתהפך וגם אין חסרון דשם אונס חד הוא.

[ב]

ולגבי הספק הב', אם יש להחמיר טפי באדם כיון שהדר לניחותיה, עי' בתוס' כתובות (טו.) שכ' וז"ל: וא"ת דבנזיר פ"ב (דף יב.) ושם) פריך אהא דאמר האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם אסור בכל הנשים שבעולם מקן סתומה, ומסיק אמינא לך אנא אשה דלא ניידיא ואת אמרת לי איסורא דנייד, וכי תימא ה"נ בשוקא אשכחא וקדיש התם הדרא לניחותא, משמע לגבי אדם לא שייך כל דפריש מרובא פריש משום דהדר לניחותיה, ולא פירכא היא דהתם בשעת האיסור כשזה בא על שום אשה הדרא לניחותא האשה שקידש השליח, אבל הכא כי אזלי אינהו לגבה בשעה שאוסרה הרי הוא ניידי. עכ"ל התוס'.

וכ"כ השיטה מקובצת (שם) וז"ל: הרא"ש ז"ל בתוספותיו אי דאזלי אינהו לגבה כל דפריש מרובא פריש משמע הכא דאדם הפורש מתוך קביעותו שייך ביה למימר כל דפריש מרובא פריש, וקשה מהא דאמרין בנזיר פ"ב האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים שבעיר, ופריך מקן סתומה שפרחה כו' ומשני אמינא לך אנא אשה דלא ניידיא ואת אמרת לי איסורא דנייד, וכ"ת הכא נמי אימור בשוק אשכח וקדיש הדרא לניחותא אלמא משמע דלא שייך לומר באדם כל דפריש מרובא פריש כיון דהדרא לניחותא, וז"ל דלא קשה, דפשיטא דכל דבר האוסר הוא ואינו קבוע כי הך דשמעתין דאזלין אינהו לגבה אנן סהדי דבשעה שאוסרה לא חזי לקביעה, אבל התם בשעה שהוא רוצה לבא על כל אשה ואשה המקודשת אוסרתה שמא היא אחותה או אמה ובאותה שעה שמא קבועה היא ואוסרת כל הנשאר. עכ"ל.

הרי מבואר להדיא דאם ספק לנו אם הדרה לקביעותא בשעת האיסור הוי ספק קבוע ואסור. ולדבריהם הרי גם בניד"ד יש מקום לאסור משום דספק לנו בשעת האיסור אם כבר הדרה לניחותא – ויהיה מאיזה טעם שיהיה – הרי לא רצו תוס' והרא"ש להקל בהא משום ספק קבוע.

ועוד מקום להחמיר בזה ע"פ מה שכ' בקובץ שעורים (כתובות אות לו) וז"ל: ובתוס' רא"ש נזיר י"ב פירש הטעם, דאזלין בתר האוסר ולא בתר הנאסר, דכיון דהאשה שקידש השליח היא נייחא, הוי כאילו קידש חצי נשים שבעולם עיין שם [ולא כהרש"ש שהגיה בתוס' כאן ולא היו לפניו דברי הרא"ש] אבל רש"י שם וכן בתוס' נזיר פירשו, דקאי על האשה שרוצה לקדש עכשיו, ולפירוש זה קשה, הא דאסרינן לה משום דהדרא לניחותא, הא בנמצא חוץ לחנות הלך אחר הרוב, ואפילו אם יכניסנה אח"כ לחנות לא תיאסר, כיון שכבר הותרה בעת פרישתה, והיינו משום דהכל תלוי היכן היתה בשעה שנולד הספק אם במקום קביעותה או לא, וה"נ כיון דבשוקא אשכחא וקדיש דאז נולד הספק שלא במקום קביעותא, מה בכך דאח"כ הדרא לניחותא, ובשלמא לפירוש תוס' כאן ל"ק דבשעה שמקדש עכשיו הדרא לניחותא האשה שקידש השליח והמקודש עכשיו לא הותרה מעולם, וע"כ צ"ל לפירש"י ותוס' נזיר, דכוונת הגמ' דמה"ט דהדרא לניחותא לא מיקרי פריש מתחלה, כיון דידוע בשעת פרישה דסופה לחזור למקום קביעותה אין זו פרישה, ולפי"ז באדם לא אמרינן כלל כל דפריש דפרישתו אינה פרישה דע"כ ישוב למקום קביעותו, עכ"ל הקוב"ש. וכן הק' בחי' ר' נחום, עיי"ש בתירוצם. הרי שנקטו להדיא שלדעת רש"י ותוס' בנזיר נחשב ודאי קבוע באדם כיון שסוכ"ס יחזרו לקביעותם.

אלא דאכתי ק' על מה שכ' הקוב"ש, שלתוס' כאן ל"ק משום שבשעה שמקדש עכשיו הדרה לניחותא, וק' דהא לשון התוס' הובא לעיל הוא "כשזה בא על שום אשה" ומפורש שלא ס"ל כמ"ש הקוב"ש, שאם בשעה שקידש היה פריש ה"ה שהיה מותר בשעה שהיה בא עליה, וק' ממה שהק' הקוב"ש מנמצא חוץ לחנות והביאו לביתו.

ועוד ק' טובא דא"כ למה אסור בכל הנשים שבעולם, נכבשינהו דניידי וליזמן כל קרובותיה האוסרות אותה לשמחת אירוסין, ואז ידע שכל קרובותיה ניידן בשעת קידושין ויפסק כבר שהם מהרוב שלא קידשן השליח ויהא מותר באשתו כל ימי חייו?

ונראה שלק"מ, שודאי חילוק גדול יש בין הנדונים, ששם בט' חנויות עיקר סיבת הקביעות היא מחמת החנויות, ושם בחנויות הוא שהאיסור קבוע וכשמצאו חוץ לחנות אי"ז מקום קביעותו, וכשהביאו לביתו נמי הלא אין שום איסור קבוע בביתו על כן מותר לעולם ואפי' החזירו לחנות עצמה לא נחשב הדרא לקביעותא, כיון ששם בט' חנויות אסור רק בנודע האיסור במקומו לכן נחשב שהקביעות חלה רק מכח מה שנודע האיסור במקומו שאין זה שייך להחתיכה המסופקת. דהרי כשהחזירה לחנות, בין לחנות אסורה בין מותרת, הרי החנות אינה מודיעה לי שום דבר אודות החתיכה שהחתיכה בספיקה עומדת בחנות והחנות ידועה, משא"כ בגוונא דגמ' דנזיר דכ' שם תוס' שקנסינן ליה אע"פ שלא נודע הקבוע במקומו, עיי"ש, א"כ כשהדרה לביתה לניחותא ודאי שנחשב שהוחזר המצב למה שהיה אסור מקודם, וא"כ לא שייך להתיר מחמת הפרישה הראשונה כיון שבטלה הפרישה, כן נראה לומר.

ואין שום ראייה מהגמ' דזבחים, דשם מיירי שכבר נפסק מדין רוב אלא שעושה כמה מעשים ביחד שלא שייך בהו רוב, ובזה כ' הגמ' דמותר. משא"כ כשבטל המצב דפריש והוחזר לקביעותו לא שמעינן משם.

ולפי הבנת הקוב"ש יש מח' בין הראשונים, דלרש"י ותוס' בנזיר הה"א של הגמ' שם היא שכיון שמצא את האשה בשוק וקידשה והותרה לא תחזור לאיסורה, אע"ג דהדרה לקביעותה. ות' הגמ' דלא היא, דכיון דאשה הדרה לקביעותא אפי' מעיקרא לא חשיבה פריש וכהה"א של תוס' כאן. וא"כ יוצא מכאן שיש חומרא באדם שאע"פ שפריש מ"מ נחשב קבוע. וכפי הבנתו בתוס' בכתובות יוצא שהה"א היא שכיון שהאשה המקודשת היתה ניידא בשעה שקידשה השליח נחשב פריש, והה"א צריכה תלמוד. ואולי הגמ' באה רק לפרש את הענין ולא ס"ד באמת כן, ות' הגמ' דמ"מ כיון שבשעה שהוא מקדש האשה עכשיו המקודשת הראשונה היא בביתה אסור ואם היתה בשוק עכשיו מותר לקדש אחותה.

ולמ"ש בפירוש הענין יוצא שאין ראייה לשום א' מהראשונים שיש חסרון בענין פריש גבי אדם, וכל הראשונים כווננו לדבר א', אלא שהבדל קטן יש ביניהם – דלכו"ע הכל תלוי בשעת ביאה אם קבוע או פריש, ולדעת תוס' דכתובות והרא"ש תלוי באשה האוסרת בשעת ביאה, ולדעת רש"י ותוס' בנזיר הכל תלוי באשה הנאסרת בשעת ביאה.

והנה לכ' היה מקום להוכיח מדעת תוס' והרא"ש בכתובות שספק קבוע אסור כמ"ש לעיל, דאל"ה למה חוששים דהאשה האוסרת היא קבועה, נימא שהיא בשוק והו"ל פריש בשעת ביאה, אלא ש"ל ששאני אשה דכל כבודה בת מלך פנימה או דהכוונה הוא שידע שאחותה קבועה בביתה בשעת ביאה ואז אסור לבא על אשתו ולא ימלט שידע דבר זה. וגם לשון הרא"ש אפשר לפרשו בדוחק על דרך זה שחיישי רבנן שמא ידע בשעת ביאה שאחותה קבועה בביתה ולכן אסור אותו מלקדש שום אשה מחמת חשש הזה.

ולמ"ש יש מקום להקל בניד"ד על פי דברי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א, ונראה שזוהי דעת מו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א שהיקל בשעת הצורך. אלא שיש מקום גדול להחמיר על פי דברי תוס' והרא"ש בכתובות (אע"ג שכתבנו

לחלק, מ"מ דוחק לומר כן, וגם דכאן נמי איירינן בנשים שפרשי, וגם יש לחשוש שידע שיש ישראל א' הלוה או הנ"נ עם החברה דאז ודאי אסור), וכ"ש לפי הבנת האחרונים ברש"י ותו' בנזיר שלעולם לי' דין פריש באדם.

בענין אם מלוה להרבה אנשים שאינו יודע אם הם יהודים ועל פי סברא יש לכה"פ יהודי א' ביניהם

ועתה יש לדון בצד הג' להחמיר, והוא דכיון שעושים כל כך הרבה הלוואות או מקח וממכר ודאי בין הכל סופם להלוות או למכור ליהודי, הנה, הדברים בזה עתיקים, שכבר נחלקו הפוסקים אם יש ללכת אחר רוב היכא שעל ידי הצטרפות כל הפרטים קרוב לודאי שיעשה איסור.

ומכבר הבאתי ראייה לפשוט ספק זה מהגמ' פסחים (סה). דאי' שם, כוס א' היה ממלא מדם התרעובת וזורקו זריקה א' כנגד היסוד, ולא חיישינן שזרק דם טריפה אע"פ שודאי מעורב ביניהם דם טריפה, ואי' בגמ' זבחים (עט:): נתערב בדם הפסולין ישפך לאמה, במאי קמיפלגי, אמר רב זביד בגוזרין גזירה במקדש קא מיפלגי, דמר סבר גוזרין ומר סבר לא גוזרין. רב פפא אמר דכולי עלמא גוזרין, והכא בדם התמצית מצוי לרבות על דם הנפש קא מיפלגי, מר סבר שכיח ומר סבר לא שכיח. בשלמא לרב פפא, היינו דקתני נתערב בדם הפסולין ישפך לאמה, בדם התמצית ישפך לאמה, אלא לרב זביד ליערבינהו וליתנינהו, קשיא. ע"כ.

ומבואר מהסוגיא בזבחים שאסור מדרבנן לזרוק הדם היכא שנתערב שם מדם טריפה, אפי' למ"ד דאמרינן רואין דגוזרין שמא יתרבה דם הטריפה. וא"כ צ"ע איך הותר למלאות כוס מדם התערובת כיון שעל פי סברא ע"י ריבוי הפרטים בודאי יש ביניהם מיעוט דם טריפה.

וידידי הג"ר יוסף יפה שליט"א הביא לי ראייה מחידושי הרשב"א שבועות (יז). שכ' וז"ל: וכתב הרמב"ן ז"ל הלכך כהן שמת לו מת שהוא מותר לטמא לו צריך הוא ליזהר לקבורו בסוף בה"ק כדי שלא יכנס לבה"ק ושלא יטמא בקברות אחרים כשיפרוש מקברי קרוביו ויצא, ואי משום דרוב ארונות יש בהם פותח טפח אי אפשר שלא יהיה שם אחד שאין בו פותח טפח או עצם כשעורה, עכ"ל.

אלא דנראה שאין קשר בין העניינים, שודאי בדם הפסח כיון שכששחט ויצא הדם היה מותר לו לקבלו ולזרקו שאז הוכרע על פי רוב שזה הבהמה איננה טריפה א"כ לא הדר דינא להסתפק כדאי' בגמ' זבחים 'אלא מעתה מגיסא אסירא', משא"כ לגבי קבורת קרוב הכהן בביה"ק רחוק מהכניסה, שכשיכנס הכהן לקבור את מתו הרי מכניס את עצמו מיד לאונס לטמאות את עצמו שלא לצורך, כיון שעכשיו מכניס את עצמו למצב שאם ירצה לצאת מבית הקברות יוכרח לעבור על הרבה קברים עד שאין רוב צדדים להיתר על כן אסור.

ולפ"ז בניד"ד יהא אסור להישראל לקנות חלק בכל ההלוואות שנעשו כבר בבאנק כיון שביניהם מעורבים הלוואות ישראלים, משא"כ לקנות מניות בבאנק שהמעות שילוו בעתיד יהא לו חלק בהם שפיר דמי.

אמנם בזה גופא יש לדון טובא, דבשלמא התם כשנכנס לקבור מתו מוכרח לעבור על כמה קברות בצאתו, משא"כ כאן שבאמת יש כאן הרבה חובות לקנות, ואם היה קונה א' א' היינו מתירים על פי רוב, א"כ מהיכ"ת שבהצרך כל הפרטים

יאסר אם באמת יכול לעשות כ"א וא' בפנ"ע, ואין לאסור אלא מחמת שהמוכר אינו מוכן להקנות כל א' וא' בפנ"ע אלא כולם ביחד, וצ"ע אם מטעם זה יאסר.

ועוד דהא אין שום איסור בקניית המניות והחובות הבאות עמהן ואין האיסור כ"א עי"ז שהלווים משלמים החוב והוא מקבל, וא"כ כיון שהפרעונויות נעשות כ"א בזמן בפנ"ע הרי בכל פעם ופעם יכולים אנו להכריע ע"י רוב שאין זה מישראל.

והא דאסר הקצש"ע להפקיד מעות בבאנק, התם היינו טעמא משום שבנקל יכול לברר בשעת ההלוואה האם מלוה הבאנק לישראל או לגוי, משא"כ בניד"ד שא"א לבעל המניות לברר דבר זה בשעת ההלוואה א"כ אין בזה חשש איסור. ואפי' תימא שבעל קצש"ע אוסר בזה, מ"מ הרי יש כדי סמיכה להקל ע"פ כל הטעמים שכתבתי.

ולפ"ז כמעט אין כל מקום להחמיר, דאין לומר שאם יקנה אז בודאי במשך חייו יכשל באיסור ריבית רח"ל, דא"כ מאי טעמא אכלינן בישראל, הרי על פי סברא בודאי במשך ימי חייו יכשל באיסור טריפה רח"ל, אע"כ שאין להחמיר בזה כלל.

[*]

וידידי הג"ר געטינגער שליט"א הביא לי ראייה ממשנה מס' טהרות (פ"ה מ"ז) וז"ל, מי שישב ברה"ר ובא אחד ודרס על בגדיו או שרקק ונגע ברוקו, על רוקו שורפים את התרומה ועל בגדיו הולכין אחר הרוב, ישן ברה"ר ועמד כליו טמאים מדרס דברי ר"מ וחכמים מטהרין. ע"כ. וכ' שם הר"ש וז"ל: כליו טמאין מדרס - אף על גב דבישב ובא אחר ודרס אזלינן בתר רובא ישן שאני דחיישינן שמא רוב בני אדם דרסו על בגדו ואחד מהן זב או זבה. וחכמים מטהרים - דמספק לא חיישינן ברה"ר שמא דרס כלל. עכ"ל.

וצ"ע בדעת ר"מ, דהרי שפיר קאמרי רבנן שהוא ספק טומאה ברה"ר. והיה נראה לכ' שס"ל לר"מ שחשיב כודאי שזב או זבה דרסו מחמת רוב בנ"א ברה"ר, וקו' הר"ש לא היתה אלא שאפי' אם תמצא לומר שודאי א' דרס מ"מ לא חיישינן שהוא זב כבישב ובא אחר ודרס, ולזה מתרץ שכיון שרוב בנ"א דרסו נחשב לודאי שא' מהם זב.

ובדעת רבנן צ"ע, האם דעתו לומר שלא חשבינן לודאי שא' דרס אע"פ שישן ולכך טהור מדין ספק טומאה ברה"ר, וא"כ אין ראייה כלל לניד"ד מדעת רבנן כ"א מדעת ר"מ שרוב בנ"א מהני לשוויה דרס א' לכה"פ, או דילמא דודאי אם היו הרבה זבים ברה"ר היו רבנן מודים שנחשב שודאי א' מהם דרס כשישן כיון ששכיח שא' דרס, אלא שלא ס"ל לרבנן שהצטרפות הפרטים מועיל לבטל הרוב מעל כל א' וא'. ודלא כמו שהעליתי שאחר כל המעשים שודאי בטל הרוב, אלא דאם היה ודאי לנו שדרס א' מ"מ היה טמא כיון שעכשיו הספק הוא בזה אם היה זב או לא - לא שייך בזה ספק טומאה ברה"ר, שהרי בישב א' לא מהני דין ספק טומאה ברה"ר.

ונראה שהטעם הוא שרק בספק נגיעה מטהרין ברה"ר לא בספק אם הוא זב, דדמי לספק ראייה שכ' תוס' ריש מס' נדה שלא שייך ביה דין ספק טומאה ברה"ר, אלא שכאן, כיון שפליגי רבנן אר"מ וס"ל דאפי' אם יש רוב בנ"א שדרסו מ"מ לא נחשב לודאי שא' מהם זב דנגד זה יש רוב על כל א' וא' ושקול הדבר ונחשב ספק אם נגע זב, א"כ דיינינן על הזב שמא לא נגע כיון שאין כאן ודאי נגיעה מרוב בנ"א, דאם היו רוב בנ"א ודאי דורסים על בגדו והספק הוא אם א' מהם זב לא היינו מכריעים על פי דין ס"ט ברה"ר, אבל עכשיו שגוף הנגיעה היא בספק, אע"פ שודאי מודים לר"מ שמעיקר הדין היינו חוששים

שהיתה נגיעה כיון שישן והניח בגדו ברה"ר, מ"מ כיון שאין כאן ודאי זב דיינינן לה בספק נגיעה ולא ספק ראייה, שמסתפקים אנו על נגיעת הזב אם היה או לא. וצ"ע טובא בזה ולמסקנא לכאו' ליכא למשמע מינה.

ומו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א הביא לי ראייה ברורה להקל בנידון הזה שאל"כ כל א' וא' הוא ודאי ממזר כיון שאם רק א' מאבות אבותיו היה ממזר נעשה הנכד ממזר א"כ כיון שאי' בגמ' חולין דף ט' שרק מטעם רוב אמרינן שלא זינתה אמו וא"כ כמעט אאל"ל ששום א' מאמות אמותיו עד מתן תורה לא הרתה לזנונים א"כ למה יש איסור ממזר בזמן הזה הלא כל א' הוא ודאי ממזר אע"כ דכיון שפסקנו על פי רוב שכל א' הוא ישראל כשר שוב לא מבטלינן ליה מחמת ריבוי הפרטים כלל.

[*]

ושמעתי בשם הגריש"א זצ"ל שאין להכניס מת באוירון כיון שעל פי סברא יש שם ודאי כהן, אמנם בשם מו"ר הג"ר מאיר שמואלביץ שליט"א שמעתי שחלק על זה. ואולם, איסור הכנסת מת באוירון חמיר טובא מניד"ד, כיון שבניד"ד הרי ביארנו שאין מעשה א' שמכשיל את האדם באיסור ודאי, דאין איסור בשעת קנייתו כ"א בשעת פרעון הלווים, ואז הרי אנו דנים על כל לוח ולוח שאינו יהודי.

ואם כי אולי יש מקום להחמיר, ה"מ בחברה גדולה שיודע בודאי שיהודים לוו ממנה אז אולי יש להחמיר, שאין כאן ספק אלא ודאי לו שקנה הלואה של יהודי שהותנו בה תנאי ריבית, אע"פ שאינו יודע בודאי שהיהודי יפרע את הריבית וגם אולי יתודע לו שא' ממיודעיו פורע ריבית לחברה הזאת, ואכתי צ"ע טובא בזה.

גם עכ"פ אפי' אם יש צד לאסור עדיין לכאו' יועיל כשיחתום על היתר עיסקא כללי על כל עסקיו, שאם יתרצה א' מהלויים ליטע שיתן לו מעות כנגד כל הריבית שיפרע להחברה שהוא שותף בה, ובזה לכאו' יצאנו מידי כל חשש איסור על כן מצד איסור נלענ"ד שאין חשש כלל אם עשה כן אבל מ"מ לסמוך על היתר עיסקא כלל כזה צ"ע.⁶

על כן למסקנא נראה שיש מקום להחמיר לחשוש להמנח"י ולהפוסקים דפליגי אמהר"ט דלכה"פ יש מקום להמנע מלקנות מניות בחברה שיודע בודאי שיהודים לווים ממנה.

⁶ אגב אציין דבהליכות שדה (מס' 67 עמ' 7-8) נדפסה תשובת מרן הגריש"א זצ"ל שדן שם בענין קבוע אם מסתבר שיש איסור אם מיקרי קבוע או שצריך לדעת בבירור, ותלה את זה במח' הר"ן והריטב"א בביצה דף ח, עיי"ש. ובסוף דבריו הביא מהשד"ח שהביא מהפתח הדביר (או"ח סי' לב סי"ג סק"נ) שתלוי באם יש רגלים לדבר, ועל כן אסר שם הגריש"א זצ"ל באופן שמצוי האיסור. ועיינתי שם בפנים בפתח הדביר, ועפמ"ש שם לא מסתבר כ"כ כמו שמסיק הגריש"א זצ"ל, דשם מיירי דוקא שיש ודאי ספק טריפה שקבוע ואז אע"פ שהוא רק ספק טריפה מ"מ אסור, משא"כ באופן שלא נעשה שום מעשה ספק על שום א' מהדברים אלא שאנו אומרים שמסתמא על פי סברא יש כאן איסור א', בזה לא מצינו להחמיר, ואדרבה, נראה משם שבא להקל בזה גופא. אלא שבלא"ה דבר זה לא שייך כלל לניד"ד, דשם מיירי רק באופן קבוע ובזה נסתפקו האם באין איסור ברור האם שייך דין קבוע, ויש בניד"ד להקל ולהחמיר, להקל דכאן אינו קבוע אלא פריש, להחמיר שכאן הלא על פי ריבוי הפרטים קרוב לודאי שעובר איסור.

ענף ד' בענין בשר נבילה בחלב אם אסור בהנאה ובדין י"נ בזמנינו

במה שנסתפקנו אם יש לחשוש לבשר בחלב של בשר נבילה שנצלה או נאפה עם חלב או גבינה לאיסור הנאה.

הנה, ז"ל הפירוש המשנה לרמב"ם (כריתות פ"ג) ויש בדברינו אלה נקודה נפלאה נעיר עליה, לפי שהיא מפתח לענינים אחרים נוסף למה שיש בה מדיוק העיון, והיא, מן הידוע שבשר בחלב אסור בהנאה, והחלב דרך משל מותר בהנאה, ואם בשל החלב בחלב מה טעם לא יחול אסור בשר בחלב על אסור חלב, והוא הדין בנבלה, בהיותו איסור מוסיף כמו שאמרנו כאן בחלב הקדשים וחייבנו על אכילתו מעילה מחמת שנוסף בו אסור הנאה, והתשובה לכך שבשר בחלב לא נאסר בהנאה אלא מחמת שאסר הכתוב אכילתו לפי הכלל שבארנו שכל שנאסר באכילה נאסר ליהנות בו עד שיפרוט לך הכתוב, ואין בו פסוק האוסר אכילתו ופסוק האוסר ליהנות בו, אלא שני הדברים יחד הם איסור בשר בחלב, וכיון שאמרנו אין איסור חל על איסור ולפיכך לא יחול איסור בשר בחלב על איסור נבלה הרי לא יהא אסור בהנאה אלא יהא מותר בהנאה, והאוכלו לוקה משום נבלה, עכ"ל. הרי דס"ל להרמב"ם שבבשר נבילה לא שייך דין איסור הנאה דבב"ח.

וכ' בשו"ת חתם סופר (ח"ב יו"ד סי' צב) וז"ל, הגאון בדגול מרבבה ריש סי' פז כתב דהמיקל כרמב"ם לא הפסיד כיון שאין התוס' חולקים להדיא לאסור בהנאה ובודאי המורה ובא כהגאון ז"ל אין מזחיחין אותו, אבל אי קמא דידי אתי אני אוסר כהגאון כנפי יונה הנ"ל, וכן משמע בהרב' מן גדולי אחרונים, עכ"ל. הרי דסוכ"ס יש מקום לסמוך על הרמב"ם ואין מזחיחין את המורה כוותיה.

ועי' עוד בפתחי תשובה (יו"ד סימן פז) שהביא את דברי הרמב"ם והדגמ"ר והעיר וז"ל, ואמנם אם הוא אסור בהנאה אינו מבואר שם, אבל בפ' המשניות פ"ג דכריתות מבואר שאינו אסור בהנאה, ואף שלדברי התוס' בחולין (ק"א בד"ה איסור כולל) שכתבו שאיסור הנאה לא מיקרי איסור מוסיף אין הכרח לדברי הרמב"ם שם, מ"מ לא מצינו להתוס' בפ' שיחלקו על דינו של הרמב"ם שהיכא שאינו אסור באכילה משום בב"ח אינו אסור בהנאה, ולכן הסומך ע"ז במקום הפסד לא יפסיד, עכ"ל. ולעומתם, הפמ"ג בפתיחה שכתב דנקטינן דאסור בהנאה מן התורה ע"ש, עכ"ל. הרי דהפמ"ג חולק על הנ"ב וס"ל דליכא מאן דשרי. נמצא דיש בכאן כדי סמיכה דבשר נבילה בחלב לית ביה איסור הנאה, וחזי לאיצטרופי עם הא דלהלן. אבל עי' לקמן בסמוך שדנתי בענין החלב אם נאסר בהנאה

אם מ"מ יש איסור בהחלב

והנה יש לפקפק טובא בעיקר היתירו של הרמב"ם אם נוגע כלל דהא אע"פ שכ' הרמב"ם שלגבי הבשר אמרינן אין איסור חל על איסור מ"מ לגבי החלב למה לא יחול איסור הנאה? וכן מבואר מרבי עקיבא איגר מסכת ביצה דף יב עמוד ב

אולם באמת מפורש בהרמב"ם (פט"ו ה"ו) אבל המבשל בשר מתה או חלב בחלב, אינו לוקה על אכילתו משום בב"ח, שאין בב"ח חל על נבילה, דאין כאן לא כולל ולא מוסיף עיין שם, ובאמת טעמא בעי, אמאי לא הוי כולל במגו דחל על החלב, דהא הרמב"ם סובר דבטעמא בלא ממשו הוי רק איסור דרבנן וא"כ החלב נאסר משום בב"ח [ובשלמא להסוברים דטעם

כעיקר דאורייתא, אף דמ"מ לגבי החלב הוי איסור חלב ואיסור בב"ח איסור בת אחת, מ"מ י"ל דכולל מקרי רק מגו דהאיסור פעל לאסור המותר, אבל היכא דבלאו איסור זה היה ג"כ אסור, דהיינו החלב אף בלא איסור בב"ח היה אסור משום חלב אף דהחלב אסור ג"כ משום בב"ח דהוי איסור בת אחת מ"מ לא אמרינן בזה כולל, וראיה דא"כ נבילה ביוה"כ ליהוי איסור מוסיף, דבודאי יש אחד בעולם דנעשה גדול ביוה"כ ונימא מגו דחל יוה"כ על נבילה זו, להנולד ונעשה גדול ביוה"כ, דלדידיה הוא איסור ב"א חל נמי על אחרים. (אאב"ה עיין בתשובות אבא מארי (סי' קע) בדברי אחי הג' נ"י שם בד"ה אף כי רחוק). אע"כ דכה"ג לא מקרי מוסיף כיון דמ"מ בלא איסור יוה"כ היה אסור להנולד משום נבילה, ופרט זה עדיין צ"ע. גם קשה אם בישראל נבילה ושחטה יחד בחלב, היא חייב על הנבילה משום בב"ח, דהוי כולל מגו דחל על השחטה חל ג"כ על הנבילה.

ולזה נראה דהסברא כך הוא. דבאמת הענין דבב"ח דטעם הבשר שנכנס בחלב אינו אוסר רק החלב ולא הבשר, אלא דטעם החלב הנכנס לבשר הוא דאוסר להבשר והוי ב' ענינים ולא מקרי כולל, ומש"ה גם בבשלו נבילה ושחטה בחלב לא הוי כולל, דטעם החלב שנכנס לבשר השחטה אותו הטעם אינו אוסר להנבילה, אלא דטעם החלב הנכנס לנבילה משוי אותו לבב"ח, והוי ב' ענינים ולא מקרי כולל, ונכון. עכ"ל

וכ"כ נכד הישועות יעקב בהגהותיו על ספר ישועות יעקב ביו"ד בהקדמה לסי' פ"ז עיי"ש

ולדבריהם לא הרווחנו כלל ע"י דעת הרמב"ם בניד"ד

אבל בפלתי סימן פז כ' וז"ל וא"כ המבשל נבלה בחלב אין איסור בשר בחלב חל, ולא יתכן לומר דחול הואיל ואית בו איסור הנאה, כי ע"ז אנו דנין דלא כוונה התורה רק לבשר המותר באכילה, אבל לבשר דבלאו הכי אסור באכילה, כיון דאין איסור חל על איסור, ולא חל עליו לאו דאכילה, גם לאו דהנאה לא חל, ולא מיירי התורה כלל מכהאי גוונא, כמו דלא מיירי התורה מבשר טמאה, עכ"ל אבל ע"י במטה יהונתן דמבואר היפך מזה לכאורה וצ"ע

וכ"כ בשו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן צב וז"ל ועוד קשי' אמאי אין לוקה על אוכל חלב עכ"פ נהי אהתרבא לא חייל איסורא אבל עכ"פ איסור בב"ח איכא אלא דלא חייל וכי משכח רווחא חייל כדאמרינן בשבועו' כ"ז ע"ב חיובא הוא דליכא כו' וע"ש ואם כן ה"נ איסורא דבב"ח איכא אלא דלא חייל וא"כ עכ"פ החלב תיתסר משום בב"ח אלא דלכאורה י"ל נהי דלא קי"ל כס"ד דש"ס גדי אסור תורה ולא חלב אלא גם על החלב לוקה בפ"ע אבל עכ"פ עיקור איסורא הוא הגדי והיכי דליכא גדי ליכא לאו בחלב וכיון דאתרבא שהוא הגדי לא חייל לא חייל נמי אהחלב כצ"ל עכ"ל

וכ"כ בקובץ הערות סימן לב סעיף ב

במה שמקשין במבשל נבילה בחלב, דאחע"א [רמב"ם מאכ"א פ"ט ה"ו], למה לא יחול איסור בב"ח בכולל, מיגו דחייל אחלב, י"ל לפי דברי הרמב"ם [פיה"מ כריתות י"ג ע"ב] ב"נקודה הנפלאה", דמשו"ה לא אמרינן דבב"ח הוי מוסיף משום איסור הנאה, כמו הקדש, היינו משום דכיון דלא חל איסור אכילה, לא חל נמי איסור הנאה, דהוא תלוי באיסור אכילה. ואף דיש מקום לומר בהיפוך, דאם יחול איסור אכילה יחול גם איסור הנאה, וממילא הוי כולל, מ"מ ס"ל להרמב"ם דבכה"ג לא אמרינן כולל, אלא דוקא היכא שההיתר יכול להיאסר לבדו. וא"כ ה"נ בבב"ח, שכל אחד מהן אינו נאסר בלא חבירו, כמו שנראה מדברי הר"ן בשם הרמב"ן גבי נ"ט בר נ"ט עיין שם [חולין מ"א ע"א מדפי הרי"ף], לא אמרינן מיגו דחייל אחלב חייל נמי אבשר, אלא אדרבא, כיון דלא חייל אבשר אינו חל גם על החלב, וליכא הכא איסור בב"ח כלל: עכ"ל

וע"ע בכל זה בחזו"א יו"ד כ"ב ובכת"ס בחידושי חולין קי"ד ובחזון יחזקאל מכות פרק ג' ובגר"ח חולין קי"ג ובמכתבו בריש מס' נדרים

והצעתי כ"ז לפני מו"ר ולא חש כ"כ ועמד בדעתו לצרף דעת הרמב"ם לקולא

בענין בשר בחלב דרך צלי ודרך אפייה וטיגון

ועוד יש לדון בבב"ח שלא בדרך בישול, כמו צלי וחם בחם ששיכח בזמנינו, האם אסור בהנאה. ובפתחי תשובה (שם ס"ק ג') כ' וז"ל, דרך בישול - עבה"ט ועיין פר"ח דגם טיגון בכלל בישול, אך המ"י (בסל"מ כלל פה) ומהר"ם שייף בסוף הספר על חולין צידדו להקל דטיגון לא הוי בכלל בישול ואינו אסור בהנאה. ובהפסד מרובה יש להקל, פמ"ג, וחם בחם בלא רוטב

כתב הפמ"ג בפתיחה בשם רש"ל דלא הוי דרך בישול ומותר בהנאה, ע"ש. עכ"ל. הרי דנחלקו הפוסקים בדין חם בחם וכן בדין צלי ואפיה וטיגון האם יש איסור הנאה דבב"ח.

וא"כ מבואר מה דס"ל למו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א שיש לצרף את דעת הדגול מרבבה דבשר נבילה בחלב מותר בהנאה עם דעת האחרונים דס"ל דטיגון מותר בהנאה, דהרי כ' הפתחי תשובה בדמקום הפסד המיקל לא הפסיד, וא"כ בדרך כלל לא משכח"ל איסור הנאה גמורה בעסקים, אלא דאכתי יש מקום להחמיר שלא לסמוך על כל זה.

אלא גם בזה יש לפקפק טובא דעי' בפנים במנח"י דמבואר להדיא שלא התיר כ"א בדרך טיגון אבל בדרך צלי ובדרך אפיה אסור

ועי' בשו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן צז שכ' וז"ל והנלע"ד מה שרגיל אני לומר דבשול דקרא כולל כל בליעה שהוא דרך בישול רצוני אפי' צלי אש כשהוא שמן באופן שמפעפע בכלו היינו בישול וכל שאינו מפעפע בכלו כגון כחוש אינינו בגדר בשול אפי' יהי' בקדרה חוץ לרוטב והוא דבר גוש כמ"ש ש"כ סי' צ"ב סק"ג ומצאתי לי און לסברא זו מלשון רש"י זבחים דף צ"ה ע"ב בשול ובלוע שמן המנחה עכ"ל נראה דס"ל דמנחה יבישה לא מקרי בשול אלא אפי"י וכשיש בו שמן ומפעפע הוי בשול וברי"ש סוגי' דירך דכ' תוס' דמיירי בחתיכה חצי' חוץ לרוטב אף על גב דגיד ושמנו גוש וכחוש הוא מ"מ אוסר בנו"ט =בנותן טעם= משום דבירך שומן מיירי ומ"מ מבשעת מליחה לא נאסר דאין פטום במליחה כדעת מהרש"ל בש"כ סימן ק"ה סקכ"ח ודאמר שמואל לא שנו אלא נתבשל אבל נצלה קולף רוצה לומר כחוש שאז אפי' בקדרה חוץ לרוטב צלי הוא ובכל זאת לא נתייבשה ק' תוס' דהקשו פשיטא אי ס"ד ה"ה צלי ר"ל ה"ה כחוש א"כ משעת מליחה כבר נאסר דוקא אי בעי' פטום של שומן יש לחלק בין צלי למליחה אבל אי ס"ד דכחוש בלי שום פטום אוסר א"כ מה בין צלי למליחה ובאמת קרא ויבשלו את הפסח באש ואת השלמים בשלו בסירות א"ש דסתם פסח שמן הוא וצלע"ג לשון רד"ק בד"ה שם שכ' שלא מצינו בישול במקום צלי בשום מקום אחר זולת זה ובפ' ראה כתיב ובשלת ואכלת ומייתי לי' פר"ח ג"כ. עכ"ל הרי להדיא שבנבלע הטעם בכלו נחשב דרך בישול ולא דרך צלי ואסור בהנאה לכו"ע

אבל עי' בערוך השולחן יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן פז סעיף יא כ' וז"ל וכיון דרש"י ותוס' ס"ל דטיגון אינו בכלל בישול לענין בשר בחלב ודאי כן הוא והאוסרים שהקשו הרי מן התורה טיגון וצלי בכלל בישול נ"ל דאפשר לומר דאפילו אם כן הוא בכל הדברים מ"מ בבשר בחלב אינו כן דכיון דהתורה אמרה לא תבשל גדי בחלב אמו ובחלב לא משכחת לה לא צלי ולא טיגון דאם יטגן בשר בחלב הרי אינו זה טיגון אלא בישול כמובן ונהי דבחמאה משכחת לה טיגון מ"מ כיון דבחלב לא משכחת לה והתורה אמרה בחלב אמו ממילא דטיגון אינו בכלל זה וכ"ש צלי וכן נלע"ד עיקר לדינא ומ"מ מחוייב הישראל להרחיק א"ע שהוא בעצמו לא יטגן זה ויצוה לכותי לטגן [דבזה ליכא גם חשש מראית עין שהבאנו מקודם בשם הפרמ"ג ועמ"ש בסעיף ט'] : עכ"ל

ודבריו תמוהים דעי' בסעיף כ"ה שכ' וז"ל ערוך השולחן יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן פז

בשר בחלב מעושה כלומר ששרו בשר בחלב ואח"כ תלו אותו בעשן וכן המבושל בחמי טבריא אין לוקין עליו מפני שדבר זה הוה בעיא בירושלמי נדרים [פ"ו] אי חשיבי כבישול לענין בשר בחלב אם לא והוה ספק תורה עכ"ל וק' לדבריו שלי' איסור אלא בדרך בישול אמאי אסור מספק במעושה? ואולי י"ל דעיקר טעמו הוא שבעינן שהבליעות שנבלעו בהבשר הם יהיו בליעות דכעין בישול וזהו כעין מ"ש החת"ס הנ"ל ולא ממש כדבריו דהחת"ס אסר בדבר שמן אבל הערוך השלחן מתיר גם בדבר שמן כיון שאופן הבליעות הם דרך צלי ולא בישול משא"כ בכבוש בחלב ואח"כ נצלה נחשבו הבליעות כבליעות בדרך בישול וצ"ע

וע' עוד בחו"ד שמיקל לגמרי וכן הוא בפרי תואר

סיכום השיטות: דעת החו"ד והפרי תואר וערוך השלחן להקל בצלי טיגון ואפייה וכ"ש בחם בחם ואולי יש הבדל ביניהם לדעת הערוך השלחן אסור בנכבש והדר נצלה דעת הפר"ח ותורת האשם ומשמעות הש"ך והרמ"א בת"ח ובשו"ע והפליתי לאסור בטיגון צלי ואפייה דעת המנחת יעקב להקל בטיגון ולאסור בצלי ובאפייה וכן מיקל הפמ"ג בהפסד מרובה דעת החת"ס לאסור בדבר שמן בצלי טיגון ואפייה ולהקל בכחוש בצלי טיגון (לא משכח"ל לכ') ובאפייה

וא"כ בניד"ד דעת החו"ד פרי תואר ערוך השלחן להקל ודעת הרמ"א והש"ך והתורת האשם והמנחת יעקב והחת"ס והפליתי והפר"ח והפמ"ג לאסור

בדין י"נ בזמנינו

ובמה ששאלנו אם יש מקום להקל בקניית מניות בחברות שמוכרות י"נ בזמנינו שרוב עכ"ם שבינינו אינם מנסכים לע"ז. נראה שיש מקום להקל, וכן שמעתי ממר"ד הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א שיש להקל, וז"ל החכמת אדם (שער או"ה כלל עה סעיף יד): ומטעם זה יש מן הגאונים דסבירא להו דעכ"ם בזמן הזה כיון שאין רגילין לנסך לעכ"ם דינן כתינוק עכ"ם בזמן הש"ס ולכן יינם אסור בשתיה משום חתנות ומותר בהנאה, ובמקום צורך יש לסמוך על זה. ולכן מותר לגבות בחובו סתם יינם, וכן אם עבר וקנה מותר למכור, אבל לכתחילה ראוי לאסור, שלרוב הפוסקים גם בזמן הזה סתם יינם אסור גם בהנאה וכן ראוי לכל בעל נפש להחמיר ויצליח (סימן קכ"ג סעיף א'). וכן שאין להשכיר עצמו או ביתו או בהמתו או כליו או לשמש ולמזוג לעכ"ם ביין נסך או להיות תורגמן וסרסור ואפילו לשמור בחנם חביות של יין נסך, אף על גב שפטור אם נשברה או נאבדה ואפילו לא יחזיק לו טובה מכל מקום אסור, שאם תשבר או תאבד מתוך שמירתו מיצר הישראל נמצא שהוא רוצה בקיומו – ומצוה לבטל עבודה זרה ומשמשיה (סימן קל"ג סעיף א' וסעיף ו' בט"ז וש"ך), וכן לא יתן יין בכלי לעכ"ם המכריז להטעימו, שכיון שנגע בו נעשה יין נסך, וכשמכריזו ומטעימו ומראהו הנהה הישראל מיין נסך (שם סעיף ה'). וכן בכל מקום שאין הפסד ראוי להחמיר ולאסור בהנאה, רק אין בידינו למחות ביד העושהו משא ומתן בסתם יינם כיון שיש מקילין אפילו לכתחילה, וכל שכן בעתים הללו שהעניות מצויה. עכ"ל. ומשמע שלא היקל החכמת אדם אלא בשעת הדחק, על כן יש מקום להחמיר שלא לקנות מניות בחברה שחלק גדול מעסקיה היא במכירת י"נ וכ"ש אם החברה מחלקת רווחים (dividends).

בדין רוצה בקיומו

ועוד נראה שהרוצה יש לו מקום להחמיר ולחוש לדיעות הסוברים דסתם יינם אסור בהנאה בזה"ז, וא"כ ימנע מליקח מניות בחברות שחלק חשוב מעסקם הוא ביי"נ או במוצרי מיץ ענבים כשהחברה מחלקת רווחים. אמנם כשאין החברה מחלקת רווחים צ"ע אם יש להחמיר בכה"ג, דאע"ג דאם היו כל מוצרי המיץ ענבים נאבדים היתה הזלה בשער מניות החברה, ויש לומר שע"ז נחשב שרוצה בקיומו, מ"מ נראה שאין להחמיר כ"כ.

דהנה, ע"י בשו"ע או"ח (סוף סי' תג) שכ' וז"ל, אסור להשכיר כלי לאינו יהודי בפסח כדי שיבשל בו חמץ, אבל משכיר לו חמור להביא עליו חמץ, הגה, ויש מתירין להחם חמין בכלי חמץ ולרחוץ בהן וכן שאר צרכי הנאה בכלי חמץ, וכן הוא המנהג, עכ"ל.

וכ' הביאור הלכה (שם ד"ה אסור להשכיר כלי) עיין מ"ב טעם הטור משום רוצה בקיומו, ויש דעות בין אחרונים אם דוקא בשכירות או אפילו בשאלה נמי איכא איסור רוצה בקיומו, עיין בח"י ובמקו"ח, עכ"ל. ועיי"ש במקו"ח שטעם החילוק הוא שברוצה בקיומו כדי שיהנה אז אסור, ולכך בשכירות כיון שאם יבקע הכלי יפסיד שכרו נמצא שנהנה מחמת קיום החמץ, משא"כ בשאלה שאז החמץ אינו מרויח לו רק מצילו מהפסד ואינו אלא מבריא ארי.

ולדעת המקו"ח דמתיר שם בשאלה נמצא שבניד"ד אם מקבל רווחים מהחברה הנקרא דיווידענד (dividend) ואם החברה מרויחה ע"י האיסורי הנאה אז נמצא שמרויח מהאיסורי הנאה להדיא, משא"כ אם אינו מקבל רווחים אז נמצא שהאיסורה"נ אינו אלא מצילו מהפסד שאם יאבדו האיסורה"נ אז יזול מחיר מניותיו, וזהו כעין מבריא ארי בעלמא. וכן שמעתי מידידי הג"ר יוסף קושנר שליט"א על פי מה שכתב בספרו איסורי הנאה בעולם המסחר ועסקים.

אכן מסופקני באופן שהאיסורי הנאה מרויחים באופן שמחיר המניות עולה על ידם, שאז נמצא שרוצה בקיומם של האיסורי הנאה כדי שיהנה מהם דאולי אסור אפי' אם אינו מקבל רווחים מהחברה.

גם נראה שלדעת המנח"י ודעימיה דס"ל דבעל מניות הוי שותף ממש, שכיון שנחשב שותף בהאיסור"ה גופייהו ומוכרם ומקבל דמיהם אפי' אם אינו מקבל רווחים ע"ז מ"מ יש מקום לאסור, כיון שמוכר האיסור"ה נחשב ע"ז שנהנה בהם, וצ"ע בכל זה.

בענין בישול בדרך STEAM האם נקרא כלי שני

אחר שכתבתי כל הנ"ל נתברר לי שיש חברה גדולה בעלת מניות שהינה חלק מחברת סל רגילה שמייצרת בשר בחלב בדרך בישול ממש והיא חברת CAMPBELL SOUPS שמייצרת תבשיל שיש בה בשר וגם חמאה ויש בה רוטב ומחממים אותו ע"י עננים חמים מאוד והיא מגיעה ליותר ממאתים מעלות בפערענהייט אלא שהעננים החמים מגיעים לה ע"י צינורים (כנראה) וא"כ יש לדון שלא נחשב בישול בכלי ראשון כיון שעוברים דרך צינורים ויש לעיין בזה

בענין נהנה

ונהנה עלינו לבאר במה נחשב שהאדם נהנה מאיסורי הנאה דכיון שנתברר שיש חשש בישול דאורייתא על כן עלינו לבאר איך נהגו העולם לקנות חברות סל שיש בהם איסורי הנאה דאורייתא וגם שא"כ היה מקום לאסור אפי' לקנות חלק בחניות שמוכרות איסורי הנאה אפי' אם האיסורי הנאה הנם חלק קטן מאוד מכל הדברים הנמכרים מ"מ יאסר לקנות מניות מהחברה שמאי נ"מ בין איסור גדול לקטן?

ענף ה': בענין חילול השם

נהנה, כמה מסוגי החברות שהכרענו להמנע מלקנות הם חברות שעושים דברים נגד רצון השם, וטעם המניעה הוא משום חילול השם שלא יחזיק ידי עוברי עבירה: **והכל נכתב על פי הכרעתו של מ"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א** שהוא נר לרגלי בכל דרכי ועכשיו אברר טעם האיסור בכל א' מהנ"ל.

הפלה בעכו"ם

ידועים ומפורסמים דברי הגמ' סנהדרין (נז): משום רבי ישמעאל אמרו אף על העוברין, מאי טעמיה דרבי ישמעאל, דכתיב שופך דם האדם באדם דמו ישפך, איזהו אדם שהוא באדם, הוי אומר זה עובר שבמעי אמו. עכ"ל הגמ'. וכן פסק הרמב"ם (פ"ט מהל' מלכים ה"ד) וז"ל, בן נח שהרג נפש אפילו עובר במעי אמו נהרג עליו, עכ"ל.

וא"כ י"ל נכלל בכלל איסור זה השקעה בחברות העוסקות בהפלות נכרים. אבל אכתי יש לדון אם אסור לקנות מניות של חברות המייצרות סמים להשתמש בהם בתהליך ההפלה. ונראה שודאי שאין לאסור, דהא באופנים מסויימים מותר להפיל עובר ישראל, וכמ"ש רש"י סנהדרין (שם) דבישראל אין חיוב מיתה על הפלת עוברין, וכמ"ש שם וז"ל, אף על העוברין - הכה את האשה ויצאו ילדיה נהרג עליהן, ובישראל עד שיצא לאויר העולם כדתנן במסכת נדה (מד). תינוק בן יום אחד ההורגו חייב, היכא דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו ואינו נפל, עכ"ל. וא"כ הרי נצרכים סמים אלו גם לצורך היתר ואין להמנע מלייצרם מחמת העכו"ם העושים שלא כדין. וכבר האריכו הפוסקים למענינתם בענין הפלת עוברי ישראל, ואכ"מ להאריך.

השחתת זרע לגוי

עוד כתבנו שחברות העוסקות בפרסומות המיועדות להגדיל תאוה אסור להשקיע בהם, והיינו משום שיש בזה עבירה, ואפי' גויים אסורים להשחית זרעם, לפ"ד הרמב"ן בחידושו למס' נדה (יג). שכתב וז"ל: אבל כל עיקר אין דינו של הרב ז"ל נראה לי, שאע"פ שאינן מצוות על פריה ורביה ורשאי מן התורה ליבטל, איסור הוא בהשחתה, ואף על פי שהאשה מותרת לעקור את עצמה מה שאין כן באיש ואף על פי שקיים מצות פריה ורביה, התם מצוה אחריתי היא שנצטוו על הסירוס ואפילו מסרס אחר מסרס חייב, אבל בהשחתה כל בשר כתיב. עכ"ל. ומבואר דס"ל להרמב"ן דאף גוי מצווה על השחתת זרעו דילפי' ממבול ואין איסורו תלוי בחיוב פ"ר. וא"כ, חברות האלו המיועדות לגרום לחטוא בכה"ג, לכאן' עוסקות באיסור ואסור להשקיע בהם.

חברות שרודפים דתיים ומסיתים אנשים לכפור בהשי"ת רח"ל

והנה פשוט, שמה שנתפשט בעו"ה ענין של 'שמאלנים' למינם הנקראים ליברלס ופראגרסיבס (liberals, progressives) רח"ל שכל מטרם ועסקם אינו אלא לרדוף כל אנשי הדת כולל הנוצרים במדינתנו, ולרדוף אותם שמתפללים בפרהסיא ומזכירים שם אלקים בפרהסיא ולפרסם דיעות כוזבות של כפירה באלקים רח"ל, פשוט מאוד שחייבים אנו לשונאם ולרודפם ואסור לתמוך במ כלל בשום ענין של תמיכה, וכמ"ש כי משנאיך ה' אשנא ובמתקוממך אתקוטט.

ובתוספתא מס' שבת (פ"ג) אי', ספרי מינין אין מצילין אותן מפני הדליקה אלא נשרפין במקומן הן והזכרותיהן, ר' יוסה הגלילי אומ' בחול קודר את הזכרותיהן וגונזן ושורף את השאר, אמ' ר' טרפון אקפח את בני שאם יבאו לידי שאשרפם ואת הזכרות שבהן שאפי' הרודף רודף אחרי – נכנסתי לבית ע"ז ולא נכנסתי לבתיהן, שעובדי ע"ז אין מכירין אותו וכופרין אותו, והללו מכירין אותו וכופרין בו, ועליהן אמ' הכתו' ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרוןך וגו', אמ' ר' ישמעאל מה אם להטיל שלום בין איש לאשתו אמ' המקום ספר שנכתב בקדושה ימחה על המים, ספרי מינין שמטילין איבה בין ישראל לאביהם שבשמים על אחת כמה וכמה שימחו הן והזכרותיהן, ועליהן אמ' הכתו' הלא משנאיך ה' אשנא וגו' תכלית שנאה שנאתים וגו', עכ"ל התוספתא.

ופשוט שנכלל בזה גם שונאי ישראל למיניהם וכל המחזקים ידיהם בכל מקומות שהם, כדאי' בספרי זוטא (פ"י) ויפצו אויביך וינסו משנאיך, וכי מה הם כל גויי הארץ וכל ממלכות האדמה שהם קרואים אויבים ושונאים למקום, אלא כל שהוא אויב ושונא לישראל כאלו הוא אויב ושונא למקום, וכן הוא אויבי המקום שנא' ואיבתי את אויביך וצרתי את צרריך (שמות כג, כב) ונאמר ואברכה מברכיך ומקללך אאור (בראשית יב, ג), ואומר הלא משנאיך י"י אשנא תכלית שנאה שנאתים (תהלים קלט כא, כב) ואומר בכל צרתם לו צר (ישעיה סג, ט), אבל אין אתה יודע אם צר הוא לו ואם אינו צר לו כשהוא אומר עמו אנכי בצרה (תהלים צא, טו) הא ידעת שכל זמן שישראל בצרה אף הקב"ה כאלו עמהן בצרה. עכ"ל. ובילקוט שמעוני תהלים רמז תתפח אי' וז"ל, הלא משנאיך ה' אשנא אלו האפיקורוסין. עכ"ל.

פוק חזי מש"כ הגאון ר' משה שטערנבוך שליט"א בתשובות והנהגות (ח"א סימן תשמ): וכל שייכות עמם הוא עוון חמור, שמלבד שאינו לוחם עמם עוד יש לו שייכות עמם, וכבר הבאנו מהח"ח צ"ל דעל שייכות לרשעים לא יהא מה להשיב לעת"ל, והעונש בזה חמור, ואכמ"ל. עכ"ל.

ובש"ת משנה הלכות (ח"ז סימן ריא) כתב וז"ל: הן אמת דהרמב"ם בפה"מ פ"י דסנהדרין לאחר שהעלה ה"ג עקרין כתב דכאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם ונתברר בה אמונתו בהם הוא נכנס בכלל ישראל ומצוה לאוהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שצוה השי"ת איש לחבירו מן האהבה והאחווה, ואפילו עשה מה שיכול מן העבירות מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרוע הוא נענש כפי חטאו אבל יש לו חלק לעוה"ב והוא ממושעי ישראל, וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלו היסודות הרי יצא מן הכלל כפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות ומצוה לשנאו ולאבדו עליו נאמר בתהלים ק"ט הלא משנאיך ה' אשנא וגו'. מבואר דמחלק בין מאמין בעל תאוה שהוא בכלל ישראל ובין מין שאינו מאמין שהוא יצא מן הכלל ואינו נמנה מכלל ישראל עוד. וכ"כ עוד בספרו היד פ"ב מהל' עו"כ ה"ב, והנראה דהמינים והאפיקורסים יצאו מכלל ישראל לגמרי. עכ"ל.

וכן העתיק בעל הקיצור שולחן ערוך (בסי' כט) וז"ל: מלמד שלא יכוין אדם לומר, אהוב את החכמים, ושנא את התלמידים, אהוב את התלמידים, ושנא את עמי הארץ, אלא אהוב את כולם ושנא את האפיקורסים, והמסיתים והמדיחים, וכן המסורות, וכן דוד אמר משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט, תכלית שנאה שנאתים, לאויבים היו לי, הלא הוא אומר, ואהבת לרעך כמוך אני ה', מה טעם, כי אני בראתי, ואם עושה מעשה עמך, אתה אוהבו, ואם לאו אי אתה אוהבו, עכ"ל.

וכן על זו הדרך, התלמודים וכל ספרי הראשונים והאחרונים הפוסקים וגדולי ישראל מלאים מזה, ומכל זה מוכח כמ"ש מו"ר הגאון ר' שלמה אליהו מילר שליט"א שפשוט מאוד שאין לעשות שום דבר לתמוך באלו הרשעים הארורים, וכ"ש שלא להשקיע בחברה שעוזרת להם ולעניינם. והקב"ה יצילנו ויופיע על כל העולם כולו בכבודו ויבושו הכופרים ויחרפו עם פסיליהם למיניהם, אכ"ר.

מסקנות הגאון הגדול הרב משה מרדכי קארפ שליט"א

ובשולי הגליון אעתיק כאן מה ששמעתי מהג"ר משה מרדכי קארפ שליט"א אחר שנשאתי ונתתי עמו בהעניינים דלעיל

ואעתיקם א' א'

- (א) יש מקום גדול להחמיר שלא להשקיע בחברות שמפורסמות בעסקם בבשר בחלב אפי' בשר נבילה דרך צלי וטיגון ואינו תלוי במידת הסחורה אלא במידת הפרסומת בזה
- (ב) בענין הנ"ל בדין סתם יינם אין כל כך מקום להחמיר
- (ג) מה שהעתיקתי ממו"ר הגרש"א מילר שליט"א שאמר ששמע מהגרש"א זצ"ל שיש לסמוך על היתר אריסות גם באיסורי הנאה לא מסתבר ולא שמע כן מרבו הגרש"א זצ"ל
- (ד) בדין ריבית יש להמנע מלהשקיע בחברות שמלוות לאנשים פרטיים אם ידוע לנו שמלוות גם ליהודים אע"פ שא"א להמנע מלהשקיע בחברות שקנו חברות שמלוות ליהודים מחמת גודל בלבול צורת החברות בזמנינו מ"מ מה דאפשר לתקן מתקנינו ולא משגחינו במה שאינו ידוע לנו ובמה שקשה לברר
- (ה) עוד בדין ריבית בדין אם יש לסמוך על רוב במקום שאינו ידוע לנו אם מלוות ליהודים אבל משום ריבוי ההלואות קרוב לודאי שהלוו ליהודים אמר שלא שמע בשם הגרש"א זצ"ל שאין לסמוך על רוב במקום שיש הרבה פרטים ומסתבר שאפי' בכה"ג שפיר דמי לסמוך על רוב
- (ו) בענין הלואות לחברות בע"מ הגרש"א זצ"ל סמך על זה בצירוף צדדים אחרים להקל ודלא כמו ששמעתי מפוסקים אחרים שס"ל שהגרש"א זצ"ל לא נתכון לסמוך על זה כלל
- (ז) יש לסמוך על שטר חתום ע"י הגוי המשקיע עבורו שכל מסחר אסור אינו קונה עבורו כלל ובזה הוסרו כל החששות
- (ח) עוד אמר שיש לסמוך על קבוע בהלואות על האינטרנט